

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Diplomová práce

Vysokoškolské vzdělávání - komparace ČR a SRN

Mgr. Jana Dvořáková

© 2021 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Mgr. Jana Dvořáková

Veřejná správa a regionální rozvoj – k.s. Litoměřice

Název práce

Vysokoškolské vzdělávání – komparace ČR a SRN

Název anglicky

University education – Comparison of the Czech Republic and Germany

Cíle práce

Cílem diplomové práce je komparace vzdělávacích systémů České republiky a Spolkové republiky Německo, a to se zaměřením na vysokoškolské vzdělávání. Práce se soustředí především na zhodnocení současných systémů, jejich organizaci a strukturu. Dílčím cílem je i zmapování historického vývoje vzdělávacích systémů v obou zemích od počátku 21. století. Naplnění cíle práce umožňuje zjistit, co je zkoumaným zemím společné a co naopak odlišné.

První část práce shromažďuje teoretická východiska práce a je věnována struktuře a financování vysokoškolského vzdělávání obou zemí a jejich srovnání. V rámci praktické části se práce soustředí na dvě konkrétní vysoké školy vybraných zemí (UJEP Ústí nad Labem a Technische Universität Dresden). Hlavním cílem praktické části je komparovat tyto dvě vysoké školy, dílčími cíli práce jsou pak zjištění, jaká je úspěšnost dokončení studia a jaké příležitosti a možnosti mají studenti během studia i po jeho absolvování.

Metodika

Hlavní metodou práce je deskriptivní a komparativní analýza vzdělávacích systémů České republiky a Spolkové republiky Německo se zaměřením na vysokoškolské vzdělávání. V práci jsou dále využity metody deskripce, dedukce a syntézy. Diplomová práce se skládá ze dvou hlavních částí, teoretické a praktické. Pro zpracování literární rešerše je z hlediska aktuálnosti a rozmanitosti vhodné studium nejen odborné literatury, ale i internetových zdrojů českých i cizojazyčných. Praktická část bude obsahovat metodu komparativní, tedy srovnání vývoje vzdělávacího systému vysokoškolského zaměřením dvou vybraných vysokých škol reprezentujících vždy danou zemi od počátku 21. století. Pro tyto účely bude proveden konkrétní sběr dat a jejich následné využití k provedení analýzy v rámci obou vybraných škol.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

financování; struktura; školné; terciární vzdělávání; trh práce; uplatnění; vysoká škola; vzdělávací systém

Doporučené zdroje informací

- ČECHOVÁ, Hana, Jana HENDRICHOVÁ a Ladislav ČERYCH, ed. Terciární vzdělávání ve vyspělých zemích: vývoj a současnost. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997. ISBN 8021102691.
- MATĚJŮ, Petr, Blanka ŘEHÁKOVÁ a Natalie SIMONOVÁ. Strukturální determinace růstu nerovností: strukturální reformy a dostupnost vysokoškolského vzdělání v České republice. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. Sociological papers. ISBN 80-7330-022-2.
- PRUDKÝ, Libor, Petr PABIAN a Karel ŠÍMA. České vysoké školství: na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009. Praha: Grada, 2010. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3009-7.
- PRŮCHA, Jan. Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.
- PRŮCHA, Jan. Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 ZS – PEF

Vedoucí práce

Ing. Kamila Veselá, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomických teorií

Elektronicky schváleno dne 1. 3. 2021

doc. PhDr. Ing. Lucie Severová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 1. 3. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 10. 2021

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Vysokoškolské vzdělávání - komparace ČR a SRN" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 10. 2021

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala paní Ing. Kamile Veselé, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, připomínky a konzultace při zpracování této diplomové práce.

Vysokoškolské vzdělávání - komparace ČR a SRN

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na komparaci vzdělávacích systémů ČR a Německa se zaměřením na vysokoškolské vzdělávání. Práce je rozdělena na teoretickou a analytickou část.

První část diplomové práce je věnována teoretickým východiskům s vysvětlením pojmu srovnávací pedagogika, popisu jejího vývoje, účelu a metodologie; vymezení pojmu terciární vzdělávání. Další část teoretické práce se zabývá deskripcí vysokoškolského vzdělávání obou zemí z hlediska vývoje, legislativy, typů vysokých škol, studijních programů, studia a jeho průběhu, financování, akreditace a v neposlední řadě aktuálních dokumentů, které výrazně ovlivňují vysoké školství v obou zemích v současné době.

Druhá část diplomové práce obsahuje vlastní práci. V ní jsou shrnuty získané poznatky z teoretické části a přetaveny do komparativní analýzy z hlediska kvalitativního. Následuje kvantitativní analýza na základě získaných sekundárních dat zahrnujících část českou, německou a mezinárodní srovnání. V závěru vlastní práce je část věnovaná dvěma vybraným zástupcům univerzit obou zemí.

Klíčová slova: financování; komparace; struktura; studium; školné; terciární vzdělávání; trh práce; uplatnění; vysoká škola; vzdělávací systém

University education - Comparison of the Czech Republic and Germany

Abstract

The diploma thesis is focused on the comparison of educational systems of the Czech Republic and Germany with a focus on higher education. The work is divided into theoretical and analytical part.

The first part of the diploma thesis is devoted to the theoretical background with an explanation of the concept of comparative pedagogy, a description of its development, purpose and methodology; definition of the concept of tertiary education. The next part of the theoretical work deals with the description of higher education in both countries in terms of development, legislation, types of universities, study programs, studies and its course, funding, accreditation and last but not least current documents that significantly affect higher education in both countries.

The second part of the diploma thesis contains his own work. It summarizes the knowledge gained from the theoretical part and transformed into a comparative analysis in terms of quality. The following is a quantitative analysis based on the obtained secondary data, including Czech, German and international comparisons. At the end of the thesis, there is a section devoted to two selected representatives of universities in both countries.

Keywords: college; comparison; education system; employment; financing; labour market; structure; study; tertiary education; tuition

Obsah

1 Úvod.....	15
2 Cíl práce a metodika	16
2.1 Cíl práce	16
2.2 Metodika	16
3 Teoretická východiska	17
3.1 Základy komparace vzdělávacích systémů	17
3.1.1 Pojem srovnávací pedagogika	17
3.1.2 Vývoj srovnávací pedagogiky	18
3.1.3 Účel a metodologie	20
3.2 Terciární sféra vzdělávání	22
3.2.1 Pojem terciární vzdělávání.....	22
3.2.2 Postavení Evropské unie ve vysokoškolském vzdělávání	23
3.2.3 Boloňský proces a jeho význam	25
3.3 Vysokoškolské vzdělávání v ČR.....	26
3.3.1 Vývoj vysokých škol od 90. let 20. století.....	27
3.3.1.1 Vývoj vysokých škol od roku 1989 do roku 2000	27
3.3.1.2 Vývoj vysokých škol od roku 2000.....	29
3.3.1.3 Soukromé vysoké školy a jejich vývoj od roku 2000.....	29
3.3.2 Legislativa vysokého školství.....	30
3.3.3 Poslání vysokých škol.....	31
3.3.4 Typy vysokých škol	32
3.3.4.1 Veřejné vysoké školy	32
3.3.4.2 Soukromé vysoké školy.....	33
3.3.4.3 Státní vysoké školy.....	34
3.3.5 Studijní programy	35
3.3.5.1 Bakalářský studijní program (ISCED 6)	36
3.3.5.2 Magisterský studijní program (ISCED 7).....	36
3.3.5.3 Doktorský studijní program (ISCED 8)	37
3.3.6 Financování vysokých škol.....	38
3.3.6.1 Financování veřejných vysokých škol.....	38
3.3.6.2 Financování soukromých vysokých škol.....	39
3.3.6.3 Financování státních vysokých škol.....	39
3.3.7 Studium na vysoké škole a jeho průběh.....	40
3.3.8 Akreditace	41

3.3.9	Klíčové dokumenty rozvoje vysokého školství v ČR.....	42
3.4	Vysokoškolské vzdělávání v Německu.....	43
3.4.1	Vývoj vysokých škol od 90. let 20. století.....	44
3.4.1.1	Dopady sjednocení Německa na vysokoškolský systém.....	44
3.4.1.2	Strukturální a kvantitativní vývoj.....	47
3.4.1.3	Německé univerzity na počátku 21. století.....	48
3.4.2	Legislativa vysokého školství.....	50
3.4.3	Poslání vysokých škol.....	51
3.4.4	Typy vysokých škol.....	52
3.4.5	Studijní programy.....	53
3.4.5.1	Bakalářský studijní program (ISCED 6).....	53
3.4.5.2	Magisterský studijní program (ISCED 7).....	54
3.4.5.3	Doktorský studijní program (ISCED 8).....	55
3.4.6	Financování vysokých škol.....	56
3.4.6.1	Financování univerzit spolkovými zeměmi.....	56
3.4.6.2	Financování univerzit federální vládou.....	56
3.4.6.3	Financování univerzitního výzkumu prostřednictvím fondů třetích stran	58
3.4.6.4	Poplatky v rámci veřejného vysokoškolského vzdělávání.....	58
3.4.6.5	Finanční pomoc pro studenty.....	59
3.4.6.6	Soukromé vysokoškolské vzdělávání.....	60
3.4.7	Studium na vysoké škole a jeho průběh.....	60
3.4.8	Akreditace.....	63
3.4.9	Aktuální dokumenty a mezníky rozvoje vysokého školství v Německu..	63
4	Vlastní práce.....	66
4.1	Komparace hlavních rysů vysokoškolských systémů v obou zemích v hlavních bodech z hlediska kvalitativního.....	67
4.1.1	Historické aspekty, vývoj po r. 1989.....	67
4.1.2	Právní úprava oblasti vysokého školství – institucionální rámec.....	68
4.1.3	Financování.....	68
4.1.4	Typy vysokých škol, studijní programy, studium.....	69
	70
4.2	Vybrané aspekty obou zemí při využití sekundárních dat se zaměřením na zdroje z českého i německého prostředí a v mezinárodním měřítku z hlediska kvantitativního	73
4.2.1	Česká republika.....	73
4.2.2	Německo.....	86
4.2.3	Mezinárodní srovnání.....	103

4.3	Vybrané aspekty dvou vybraných vysokých škol při využití primárních a sekundárních dat se zaměřením na zdroje z českého i německého prostředí z hlediska kvalitativního a kvantitativního.....	112
4.3.1	UJEP Ústí nad Labem.....	113
4.3.2	TU Drážďany	114
4.3.3	Vybrané kvantitativní ukazatele	116
4.3.3.1	Vývoj počtu studentů (oblast a forma studia, cizinci).....	116
4.3.3.2	Studijní neúspěšnost, absolventi, zaměstnatelnost	120
4.3.3.3	Žebříček umístění vybraných univerzit v daných zemích dle hod vzdělávacích systémů v obou zemích od počátku 21. století noticích kritérií.....	124
5	Závěr.....	127
6	Seznam použitých zdrojů	136
	Knižní zdroje	136
	Internetové zdroje.....	136

Seznam obrázků

Obrázek 1:	Struktura vzdělávacího systému v ČR a Německu v r.2020/2021	70
Obrázek 2:	Struktura hlavních stupňů vysokoškolského studia v Německu	72
Obrázek 3:	Studenti veřejných a soukromých škol dle státního občanství a formy studia v letech 2001 až 2019	77
Obrázek 4:	Veřejné a soukromé vysoké školy (podíl v %) v letech 2001 a 2018 a studenti těchto škol v letech 2001 až 2018	79
Obrázek 5:	Počet absolventů VŠ v Česku a přehled nejoblíbenějších oborů	82
Obrázek 6:	Počet studujících na soukromých VŠ v letech 2017 až 2020.....	88
Obrázek 7:	Nárůst počtu studujících na vysokých školách v Německu v zimním semestru v letech 2002 až 2021	89
Obrázek 8:	Procentní vyjádření německých studentů studujících v zahraničí dle jednotlivých států v r. 2018.....	94
Obrázek 9:	Výdaje na vysoké školy podle oboru, výukových a výzkumných oblastí a typů v letech 2010 a 2019	100
Obrázek 10:	Příjmy univerzit v Německu z fondů třetích stran v roce 2019	101
Obrázek 11:	Nejvyšší dosažené vzdělání v Německu (východní a západní část) dle pohlaví a věku od 15 do 65 let v roce 2017 v %.....	103
Obrázek 12:	Podíl 25 až 34letých s vysokoškolským vzděláním podle úrovně ISCED v terciární oblasti v r. 2019 v %	108
Obrázek 13:	Nárůst počtu zahraničních studentů terciárního vzdělávání na celém světě (1998 až 2018) v zemích OECD a mimo země OECD.....	109

Obrázek 14: Podíl tuzemských studentů terciárního vzdělávání v r. 2018, kteří byli zapsáni v zahraničí.....	110
Obrázek 15: Celkové výdaje na vzdělávání v % z HDP v r. 2017 (Financování z fondů z veřejných, soukromých a mezinárodních zdrojů podle oblastí vzdělávání)	112
Obrázek 16: Studenti TU ze „starých“ spolkových zemí v průběhu akademických let 2013/2014 až 2020/2021	117
Obrázek 17: Počty studentů TU dle jednotlivých oblastí v zimním semestru 2020/2021.....	118
Obrázek 18: Studenti TU dle formy studia v zimním semestru 2020/2021.....	120
Obrázek 19: Studenti TU dle původu v zimním semestru 2019/2020.....	120
Obrázek 20: Žebříček nejlépe hodnocených univerzit v informačních systémech v Německu za rok 2021	125
Obrázek 21: Žebříček nejlépe hodnocených univerzit v průmyslovém inženýrství v Německu za rok 2021	126

Seznam tabulek

Tabulka 1: Vysoké školy veřejné a soukromé v ČR – školy v časové řadě 2009 - 2019 s vyjádřením procenta změny	74
Tabulka 2: Vysoké školy veřejné a soukromé – školy, studenti, absolventi v ČR, v časové řadě 2009 - 2019 s vyjádřením procenta změny	75
Tabulka 3: Vysoké školy soukromé – školy, studenti v ČR, v časové řadě 2009 – 2019 s vyjádřením procenta změny	76
Tabulka 4: Vysoké školy ČR v letech 1989 až 2020	78
Tabulka 5: Tabulka studentů a absolventů v letech 2001, 2010 a 2020 dle typů vysokých škol a formy studia.....	81
Tabulka 6: Vzdělání obyvatelstva ČR ve věku 15 a více let podle výsledků „Výběrového šetření pracovních sil“	83
Tabulka 7: Veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby v letech 2010, 2015 a 2019	85
Tabulka 8: Veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby v % HDP v letech 2010, 2015, 2016 a 2019.....	85
Tabulka 9: Neinvestiční dotace soukromým školám za rok 2019	86
Tabulka 10: Vývoj počtu vysokých škol veřejných a soukromých v Německu v letech 2009 až 2020 dle druhu škol	87
Tabulka 11: Studující německé národnosti a cizinci dle pohlaví v Německu v letech 2009 až 2020 s vyjádřením procenta změny	90
Tabulka 12: Studující v bakalářském, magisterském programu a ostatním studiu v akademických letech 2009/2010 až 2019/2020	91
Tabulka 13: Studující dle studijních programů v zimním semestru 2019/2020.....	92
Tabulka 14: Absolventi v bakalářském, magisterském stupni a ostatním studiu v letech 2009 až 2019	93
Tabulka 15: Absolventi podle typu vysoké školy a studijního programu v roce 2019.....	94

Tabulka 16: Počet studijních programů dle spolkových zemí v zimním semestru 2020/2021	96
Tabulka 17: Studijní programy s mezinárodním dvojím diplomem podle typu univerzity v zimním semestru 2020/2021	97
Tabulka 18: Rozpočet na vzdělávání, výzkum a vědu v Německu v letech 2010, 2015 a 2019	98
Tabulka 19: Rozpočet na vzdělávání, výzkum a vědu podle oblastí - výdaje podle hlavní oblasti a podíl na HDP v letech 2018 a 2019	99
Tabulka 20: Studenti terciárního vzdělávání v r. 2018	104
Tabulka 21: Obyvatelstvo ve věku 25 – 74 let podle pohlaví a vzdělání v r. 2019.....	106
Tabulka 22: Obyvatelstvo ve věku 25 – 74 let podle vzdělání v letech 2010, 2015 a 2019	106
Tabulka 23: Míra nezaměstnanosti jako procento pracovní síly ve věku od 25 do 64 let podle úrovně vzdělání ISCED a země v letech 2014 až 2019	107
Tabulka 24: Veřejné výdaje na vzdělávání v % z HDP v letech 2016 a 2017	110
Tabulka 25: Státní rozpočtové výdaje a dotace na výzkum a vývoj (GBAORD) v % z celkových vládních výdajů v letech 2000 až 2019	111
Tabulka 26: Výdaje na výzkum a vývoj v % z HDP v letech 2000 až 2019	111
Tabulka 27: Vývoj počtu studentů na UJEP v r. 2010.....	116
Tabulka 28: Vývoj počtu studentů na UJEP v r. 2020.....	117
Tabulka 29: Studenti UJEP v akademickém roce 2020/2021 dle jednotlivých programů a formy studia	119
Tabulka 30: Studijní neúspěšnost 1. ročníku studia UJEP v roce 2020	121
Tabulka 31: Nezaměstnaní absolventi UJEP podle studijního programu v r. 2020	122
Tabulka 32: Absolventi vysokých škol v Německu a na TU v akademickém roce 2020/2021	123

Seznam grafů

Graf 1: Studijní neúspěšnost bakalářských studijních programů – veřejné VŠ.....	80
Graf 2: Uskutečňované studijní programy a institucionální akreditace v ČR v r. 2019 .	83
Graf 3: Studující v bakalářském, magisterském programu a ostatním studiu v zimním semestru v letech 2009 až 2020 v grafickém znázornění	91
Graf 4: Absolventi v bakalářském, magisterském stupni a ostatním studiu v letech 2009 až 2019 v grafickém znázornění	93
Graf 5: Počet německých studentů studujících v zahraničí v letech 2000 až 2018	95
Graf 6: Počet studijních programů v porovnání s počtem vysokých škol dle spolkových zemí v zimním semestru 2020/2021 v grafickém znázornění	97
Graf 7: Podíl obyvatel ve věku 25 až 64 let s vysokoškolským vzděláním (úroveň 5 – 8) v roce 2019.....	105
Graf 8: Vývoj počtu studentů na TU v letech 2010 až 2020	118

Seznam použitých zkratk

ČR – Česká republika

EU – Evropská unie

HDP – Hrubý domácí produkt

ISCED – Mezinárodní standardní klasifikace vzdělání

Kč – Koruna česká

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

mil. – milion

mld. – miliarda

SRN – Spolková republika Německo

TU – Technická univerzita

tzn. – to znamená

tzv. – takzvaný

UJEP – Univerzita Jana Evangelisty Purkyně

VŠ – Vysoká škola

1 Úvod

Vysoké školy tvoří nejvyšší článek vzdělávací soustavy. Jejich úloha spočívá mimo jiné ve vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a jiné činnosti, v přístupu k vysokoškolskému vzdělání, k získání dané profesní kvalifikace, poskytování dalších forem vzdělávání a podílu na celoživotním vzdělávání, při přípravě mladých lidí pro kvalitní život, k rozvoji na úrovni národní i regionální a spolupráci s ostatními institucemi státní správy a samosprávy. Neméně významnou úlohu mají v oblasti mezinárodní a evropské spolupráce při podpoře nových společných projektů a uznávání studia a diplomů.

Terciární vzdělávání je jednou z částí vzdělávacích systémů vyspělých zemí. V současných vzdělávacích systémech tak představuje nejvyšší úroveň vzdělání. Získání vysokoškolského titulu tak vždy bylo a je určitou prestižní záležitostí. Sociálně, kulturně a ekonomicky vyspělé země se odlišují od ostatních mimo jiné i tím, jaký mají přístup ke vzdělávání. Jaký na vzdělávání kladou důraz. V tomto přístupu se pak odráží celková vyspělost dané země.

V jednotlivých zemích však nejsou vzdělávací systémy a jejich pojmenování zcela jednotné, neboť zde existuje velká proměnlivost typů terciárního vzdělávání, ať už se týká délky vzdělávání, zaměření či konkrétního označení.

Diplomová práce je zaměřená na komparaci vzdělávacích systémů České republiky a Spolkové republiky Německo, a to se zaměřením na vysokoškolské vzdělávání. Práce se také zabývá zhodnocením současných systémů, jejich organizací a strukturou, zmapováním historického vývoje vzdělávacích systémů v obou zemích od počátku 21. století. Část práce je věnována komparaci dvou vybraných vysokých škol ve vybraných ukazatelích.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je komparace vzdělávacích systémů České republiky a Spolkové republiky Německo, a to se zaměřením na vysokoškolské vzdělávání. Práce se soustředí především na zhodnocení současných systémů, jejich organizaci a strukturu. Dílčím cílem je i zmapování historického vývoje vzdělávacích systémů v obou zemích od počátku 21. století. Naplnění cíle práce umožňuje zjistit, co je zkoumaným zemím společné a co naopak odlišné.

První část práce shromažďuje teoretická východiska práce a je věnována struktuře vzdělávacích systémů, pojmům srovnávací pedagogika a terciární vzdělávání, financování vysokoškolského vzdělávání obou zemí a jejich srovnání. Druhá část obsahuje vlastní práci. V rámci praktické části práce shrnuje získané poznatky z teoretické části, které jsou přetaveny do komparativní analýzy z hlediska kvalitativního. Následuje kvantitativní analýza na základě získaných sekundárních dat zahrnujících část českou, německou a mezinárodní srovnání. V závěru vlastní práce je část věnovaná dvěma vybraným zástupcům univerzit obou zemí. Hlavním cílem praktické části je komparovat tyto dvě vysoké školy, dílčími cíli práce jsou pak zjištění, jaká je úspěšnost dokončení studia a zaměstnatelnost absolventů s uvedením možných příčin a dopadů na trh práce.

2.2 Metodika

Hlavní metodou práce je deskriptivní a komparativní analýza vzdělávacích systémů České republiky a Spolkové republiky Německo se zaměřením na vysokoškolské vzdělávání. V práci jsou dále využity metody deskripce, dedukce a syntézy. Diplomová práce se skládá ze dvou hlavních částí, teoretické a praktické. Pro zpracování literární rešerše je z hlediska aktuálnosti a rozmanitosti vhodné studium nejen odborné literatury, ale i internetových zdrojů českých i cizojazyčných. Praktická část bude obsahovat metodu komparativní, tedy srovnání vývoje a vzdělávacího systému obou zemí a dvou vybraných vysokých škol reprezentujících vždy danou zemi od počátku 21. století ve vybraných ukazatelích. Pro tyto účely bude proveden konkrétní sběr dat a jejich následné využití k provedení analýz.

3 Teoretická východiska

3.1 Základy komparace vzdělávacích systémů

První kapitola této diplomové práce je věnována základům komparace vzdělávacích systémů. Pro lepší pochopení této problematiky je nutné uvést několik poznámek k vymezení pojmu, účelu a metodologii srovnávací pedagogiky. V rámci úvodní kapitoly se také budu věnovat bližšímu popisu jejího vzniku a vývoje.

3.1.1 Pojem srovnávací pedagogika

V posledních desetiletích dochází k velkým změnám ve světě a s tím spojené internacionalizaci životních vztahů. Na tuto skutečnost musí zákonitě reagovat též vzdělávání, jehož úkolem je rozvíjení intelektuální a pracovní kapacity lidí a jejich příprava na nové skutečnosti. Důležitou roli zde sehrává právě srovnávací pedagogika. Srovnávací pedagogika je poměrně mladá, neustále se vyvíjející disciplína. Lze ji pojímat jako jednu z pedagogických věd, a to vědu multidisciplinární, která zkoumá jevy a fakta z hlediska pedagogiky v kontextu vlivu politických, kulturních a sociálně ekonomických souvislostí, a to jak v pojetí synchronním, tak i diachronním. V tomto smyslu srovnává zjištěné hodnoty ve vybraných zemích v rámci komparace, čímž napomáhá ve svém důsledku k lepšímu pochopení jedinečnosti každého jevu v daném vzdělávacím systému. Srovnávací pedagogika tak pomáhá nalézt zobecňující fakta vedoucí, respektive napomáhající ke zlepšení samotného vzdělávání. A to za účelem lepšího pochopení jedinečnosti každého jevu v jeho vlastním vzdělávacím systému i nalezení platného zobecnění s cílem zlepšit vzdělávání (Váňová, 2003, s. 5-6).

Na vzdělávání je třeba pohlížet jako na jev, který je určitým způsobem zastoupen z globálního hlediska v každé zemi. Systém využívaný v jednotlivých zemích k vzdělávání může mít odlišnou podobu, a to hlavně z hlediska obsahu a fungování. Rozličnost jednotlivých systémů vzdělávání je dána různými faktory, politickými, ekonomickými i demografickými; ale i historií a národními kulturami jednotlivých zemí. Pod pojmem srovnávací nebo také komparativní pedagogika pak rozumíme nejen teorie, ale i výzkumné aktivity, jakými jsou popis fungování systémů vzdělávání v jednotlivých zemích, jejich srovnání a hodnocení, a to včetně uvedení jejich charakteristiky (Průcha, 2006).

3.1.2 Vývoj srovnávací pedagogiky

Pokud se zabýváme tématem srovnávací pedagogiky, určitě nesmíme opominout i její vývoj. V této podkapitole se zaměřím na obecný vývoj srovnávací pedagogiky jako takové, ale i na vývoj v českých zemích.

Počátky vývoje srovnávací pedagogiky lze nalézt dle některých odborníků už v antice. O čemž svědčí písemnosti dochované v jednotlivých zemích, popisující výchovu mládeže v dané lokalitě. Svě místo si určitý model srovnávací pedagogiky našel i ve středověku. Prostřednictvím různých cestovatelů, obchodníků a diplomatů jsou přinášeny různé poznatky o školách a vzdělávání v této době. Docházelo pak k porovnávání poznatků ze studií na zahraničních univerzitách, a to i v českém prostředí. Dalším zdrojem byla cestopisná literatura. Ta popisovala v řadě případů školské a vzdělávací systémy v dotčených zemích.

Až do 19. století byly šířeny poznatky o zahraničních školských systémech nekoncepčním způsobem neodpovídajícím vědeckým nárokům. Za prvního skutečného zakladatele srovnávací pedagogiky byl označen a považován francouzský osvícenec Mare-Antoine Jullien de Paris, a to především z důvodu vytyčení principů, jež se uplatňují ve srovnávací pedagogice prakticky dodnes.

Významný vzestup komparativní pedagogiky v Evropě a v USA byl zaznamenán ve 20. století a v USA. V této době docházelo k zakládání vědeckých pracovišť zabývajících se výzkumem v oblasti komparace vzdělávacích systémů, rovněž tak byly ustavovány asociace vědců pracujících v této oblasti¹. V USA též vznikaly instituce pro srovnávací pedagogiku. Za nejvýznamnější lze považovat instituci působící v New Yorku již od roku 1923 pod názvem *International Institute of Teachers College*. Z českých vědců, kteří ve 20. a 30. letech působili v rámci této instituce lze jmenovat pedagogy Václava Příhodu či Jana Uhera. Ti – ovlivnění americkým působením – přinášeli nové poznatky o tomto školství i na naše území.

Po 2. světové válce došlo k velkému rozvoji v oblasti srovnávací pedagogiky. Vznikalo mnoho vědeckých společností, výzkumných a dokumentačních center, vydávaly se speciální časopisy. Komparace vzdělávacích systémů a jejich popisy se výrazně zaměřovaly na

¹ V současné době v Ženevě pod názvem IBE – International Bureau of Education. Od 60. let 20. st. pracoviště UNESCO pro mezinárodní dokumentaci v oblasti vzdělávání (jedná se o pracoviště pro mezinárodní dokumentaci v oblasti vzdělávání, které je součástí organizace UNESCO).

rozvojové země, kde úroveň vzdělávání byla na nízké úrovni (nízká úroveň stále ještě přetrvává i v dnešní době) s významnou podporou ze strany UNESCO (Průcha, 1999).

I v českých zemích můžeme sledovat určitý vznik a vývoj srovnávací pedagogiky. Školství v českých zemích začaly výrazně ovlivňovat koncem 18. století reformy z doby vlády Marie Terezie a Rakouska-Uherska. V 19. a na počátku 20. století se v českém prostředí objevují práce, které se věnují školství v zahraničí a určitým způsobem je systematicky popisují.

Budování české srovnávací pedagogiky je spjato se jménem Karla Františka Kořistky a jeho spisem z oblasti vysokého technického školství s názvem *Der höhere polytechnische Unterricht in Deutschland, in der Schweiz, in Frankreich, Belgien und England* (1863). V této práci byly publikovány poznatky, které zaznamenal na svých cestách po evropských školách. Důležité místo v českém prostředí obsadila i první česká, ovšem velmi rozsáhlá, pedagogická encyklopedie s názvem *Stručný slovník paedagogický*², ve které nalezneme popisy většiny evropských, ale i světových a regionálních školství. Zajímavým literárním počinem bylo vydávání časopisu s názvem *Slovanský paedagog*, který redigoval Jan L. Mašek, časlavský učitel. Časopis, jehož vydávání ovšem nemělo dlouhého trvání, byl i tak velmi významný. Z hlediska pojetí jeho obsahu jej lze považovat za patrně první časopis zabývající se komparativní pedagogikou s mezinárodním přesahem.

V letech 1918 až 1938 nastalo velmi progresivní a plodné období ve vývoji české srovnávací pedagogiky. V této době došlo ke zvýšení zájmů pedagogů z českých škol o způsob a pojetí vzdělávání ve školských systémech v zahraničí, současně bylo vydáno velké množství knih, publikováno mnoho statí a zpráv o vzdělávacích systémech ostatních zemí. K nejvýznamnějším autorům tohoto období rozhodně řadíme Otakara Kádnera s jeho dílem *Vývoj a dnešní soustava školství*³, ve kterém se zúročila jeho dlouholetá práce v oblasti vzdělávacích systémů. K dalším významným osobnostem patří i Antonín Hrazdil, který popsal skutečnou komparativní analýzu ve své knize nazvané *Střední školství ve dvanácti státech evropských*. Jak již je z názvu patrné, zabýval se strukturou systémů středního školství, kurikulárními vlastnostmi i legislativním uspořádáním, a to ve dvanácti zemích Evropy.

Nadcházející období, po 2. světové válce a zvláště od 60. let 20. století, přineslo prudký rozvoj srovnávací pedagogiky ve světě, nikoli však na českém území.

² Encyklopedie vznikala v letech 1891-1909.

³ Dílo bylo vytvořeno v letech 1929-1938.

Česká srovnávací pedagogika byla silně potlačována a přestala se rozvíjet. Nastalo období stagnace, které trvalo po několik desetiletí. I přesto se objevilo několik prací, které by neměly upadnout v zapomnění. Je to práce Vlastimila Pařízka s názvem *Pedagogické problémy vzdělávacích soustav* z roku 1967, která se dá považovat za první práci s vědeckým základem zabývající se teorií komparativní pedagogiky. Druhým autorem je Miroslav Cipro a jeho dvě monografické práce ze 70. let 20. století pojednávající o vzdělávacích systémech v USA a Japonsku⁴. Poslední dílo, které zde zmíním, je dnes označováno jako kontroverzní. Autory jsou Vladimír Jůva a Čestmír Liškař. Jedná se o dílo vzniklé ještě před rokem 1990 s názvem *Úvod do srovnávací pedagogiky*. V tomto díle je zdůrazňován především komplexní přístup při popisu a srovnání vzdělávacích systémů, což je zřejmé z přímé definice, kterou tito dva autoři formulovali, že se jedná o studium výchovně-vzdělávacích soustav v kontextu konkrétních modelů výchovy a vzdělávání daných historickými souvislostmi v určité společnosti, přičemž je vzájemně srovnává jak z hlediska celku, tak i v dílčích ukazatelích. Zkoumané výchovně-vzdělávací soustavy interpretuje ve vazbách k základním ekonomickým, kulturním, ideologickým i sociálně-politickým podmínkám při zachování zřetele na dosavadní tradice (Průcha, 2006). I přes přínos tohoto díla je zde znát ideologie dané doby. Po listopadu 1989 došlo na českém území k celkovému rozvolnění v mnoha oblastech, nevyjímaje i tu týkající se české srovnávací pedagogiky, pro kterou se tak otevřel zcela volný prostor pro pedagogiku. Spolu s transformací českého školství nastala i etapa zvýšeného zájmu o informace o zahraničním školství (Průcha, 1999).

3.1.3 Účel a metodologie

V hlediska účelu a využitelnosti lze srovnávací pedagogiku nalézt a uplatnit v mnoha oblastech života; nejen v pedagogice, ale i v různých vědách, ekonomii, sociální politice.

Poznatky ze srovnávací pedagogiky jsou potřebné v oblasti státem řízené politiky vzdělávání, plánování a řízení školství. Především při tvorbě strategických plánů pro rozvoj vzdělávacího systému, v otázkách legislativních, financování a kontroly. Jde o uplatňování přístupů týkajících se přijímání rozhodnutí v rámci vzdělávací politiky, která jsou výrazně závislá na stavu, jakým jsou řešeny dotčené problematiky v jiných zemích. Z tohoto důvodu byla vytvořena nadnárodními institucemi, zejména Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (*Organisation for Economic Co-operation and Development* (dále jen „OECD“) a Evropskou unií (dále jen „EU“) velká organizační a výzkumná základna, která má za úkol

⁴ Jedná se o knihy *Pohled na americkou školu* z roku 1970 a *Pohled na japonskou školu* z roku 1973.

zprostředkovávat data, informace a poznatky v rámci srovnávání vzdělávacích systémů v mezinárodním měřítku prostřednictvím mezinárodních indikátorů vzdělávání v jednotlivých zemích.

Další oblastí je sféra ekonomie školství a vzdělávání. Zde jde především o problémy související s vyhodnocováním kvality, efektivnosti a financování vzdělávacích systémů. Mezinárodní komparace systémů vzdělávání nachází využití při tvorbě analýz ve sféře sociálních věd, zejména v oblasti sociologie a sociálního prognózování. Nejhojnější skupinu představují ti, kteří jsou největšími uživateli těchto informací. Jedná se o učitele, manažery ve školách a v jiných vzdělávacích zařízeních, ale i výzkumné pracovníky ze sféry školství. Poznatky z mezinárodní komparace jsou přínosem pro studenty v rámci oboru učitelství při studiu pedagogiky na pedagogických či jiných fakultách a určitě se nesmí opomenout i početná skupina z řad rodičovské a širší veřejnosti. Poznatky ze srovnávací pedagogiky významnou měrou ovlivňují i u širší veřejnosti postoj ke vzdělávání v dané zemi, jejich hodnocení i možnost jej ovlivňovat. Tím je posilována i intervenční funkce při vlastní komparaci vzdělávacích systémů. To znamená, že pomocí této funkce dochází ke zprostředkování poznatků o vzdělávání v jedné zemi do zemí druhých a tím ke vzájemnému obohacení (Průcha, 2006).

V otázce metodologie se vždy vedla dlouhodobá diskuze. Rází se názor, že neexistuje pouze jediná metoda srovnávací politiky. Neexistuje jediný typ srovnávací studie, který by dokázal postihnout celou šíři problematiky v otázce fungování vzdělávání v jiných zemích.

Dle Průchy (1999) lze definovat několik základních principů metodologie srovnávací pedagogiky:

1. Srovnávací pedagogiku je nutné vnímat jako disciplínu, která je součástí multidisciplinární oblasti vědy, kde je základem práce s metodami komparace spolu s teoretickým výkladem o srovnávaných jevech edukační reality. V tomto smyslu jde o objasnění obecných problémů, které se týkají fungování vzdělávacích systémů a tendencí jejich vývoje v mezinárodním kontextu.
2. Srovnání a deskripce z empirického pohledu, pod čímž lze rozumět popis konkrétních vlastností daného systému vzdělávání, na jejichž základě jsou prováděny komparativní analýzy. Na základě takto popsaných odlišností daných systémů

vzdělávání byla vytvořena klasifikace *International Standard Clasification of Education*⁵.

3. Aplikace kvantitativních procedur spolu s kvalitativními metodami v empirické komparaci vzdělávacích systémů. Do popředí vystupují spíše kvantitativní postupy, které se jeví jako efektivnější. Popis a komparace vlastností zkoumaných systémů vzdělávání za pomoci statistických ukazatelů nám ukazují tyto systémy nejen z hlediska statického, ale i procesuálního.
4. Aby bylo možné srovnání vzdělávacích systémů považovat za adekvátní, musí být provedeno komplexně. Což v praxi vyžaduje nutnost srovnání nejen ukazatelů kvantitativních, ale i kvalitativních vlastností zkoumaných systémů vzdělávání nejen v současných podmínkách, ale i v historickém vývoji.
5. Předmětem zájmů vzdělávací politiky jsou nejen struktury školství v různých zkoumaných zemích, ale i další oblasti jako jsou kurikula, vzdělávací programy, procesy a výsledky školního vzdělávání v daných zemích, didaktické prostředky, financování školství a oblast řízení, vazby mezi školními institucemi, rodiči, veřejností, městy a obcemi a mnoho dalších.

Závěrem této kapitoly je nutné podotknout, že mimo samotného vlastního srovnání systémů vzdělávání jsou také důležité aktuální trendy vzdělávání v mezinárodním kontextu, jeho problémy a perspektivy, které mají významný vliv na rozvoj vzdělávání v podmínkách České republiky (dále jen „ČR“).

3.2 Terciární sféra vzdělávání

3.2.1 Pojem terciární vzdělávání

Terciární vzdělávání je jednou z částí vzdělávacích systémů vyspělých zemí. V současných vzdělávacích systémech tak představuje nejvyšší úroveň vzdělání. Získání vysokoškolského titulu tak vždy bylo a je určitou prestižní záležitostí. Sociálně, kulturně a ekonomicky vyspělé země se odlišují od ostatních mimo jiné i tím, jaký mají přístup ke vzdělávání. Jaký na vzdělávání kladou důraz. V tomto přístupu se pak odráží celková vyspělost dané země.

V jednotlivých zemích však nejsou vzdělávací systémy a jejich pojmenování zcela jednotné, neboť zde existuje velká proměnlivost typů terciárního vzdělávání, ať už se týká

⁵ Obecně známá jako klasifikace ISCED.

délky vzdělávání, zaměření či konkrétního označení. Proto ani samotná komparace vzdělávacích systémů jednotlivých zemí není zcela snadným úkolem.

Dle mezinárodní terminologie je pojem terciární vzdělávání uzákoněn v Mezinárodní normě pro klasifikaci vzdělávání ISCED 2011 (*International Standard Classification of Education* – dále jen „ISCED“). V klasifikaci ISCED se terciární vzdělávání člení na čtyři úrovně ISCED ve škále od 5 do 8 úrovně. Úroveň ISCED 5 se označuje krátký cyklus terciárního všeobecného či odborného vzdělávání, úroveň ISCED 6 označuje bakalářskou nebo jí odpovídající akademickou úroveň, úroveň ISCED 7 zahrnuje magisterskou nebo jí odpovídající akademickou úroveň a poslední, úroveň ISCED 8, je úroveň doktorská nebo jí odpovídající akademická úroveň (Národní ústav pro vzdělávání [online], 2015).

V krátkosti se v této kapitole vrátím ještě k úrovním ISCED 6 až 8. Jsou to úrovně terciárního vzdělávání, které je jak v zahraničí, tak i v ČR. Člení se na dva sektory, na sektor neuniverzitní a univerzitní. Neuniverzitní terciární vzdělávání je poskytováno školskými institucemi, jež nejsou součástí vysokých škol a nevedou k udělení diplomů osvědčujících vysokoškolskou kvalifikaci. Většinou se jedná o programy, které jsou zaměřeny na přípravu k určitému povolání, nebo někdy jako příprava k dalšímu vysokoškolskému studiu. U univerzitního terciárního vzdělávání probíhá vzdělávání poskytované univerzitami nebo jinými typy vysokých škol. Co se týče jednotlivých zemí, bývá situace v této úrovni podobná, nicméně i tak způsobuje nemalé problémy ve snaze o komparace vzdělávacích systémů. Toto třídění dle mezinárodní klasifikace a terminologie musíme však doplnit ještě o terminologii, která je zavedená v ČR zákonem č. 111/1998 Sb. o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o vysokých školách“). Tento zákon pak rozlišuje rozdělení vysokých škol na univerzitní a neuniverzitní. Dle Průchy (2006) zde dochází k nejednoznačnosti při vymezení vztahů mezi tím, co se označuje jako terciární vzdělávání univerzitní a neuniverzitní dle klasifikace ISCED a co jako vysoká škola univerzitní či neuniverzitní dle zákona o vysokých školách. K této otázce se ještě vrátím v další kapitole o vysokoškolském vzdělávání v ČR.

3.2.2 Postavení Evropské unie ve vysokoškolském vzdělávání

Evropská unie (dále jen „EU“) má v oblasti vysokoškolského vzdělávání především podpůrný a koordinační charakter. Vysokoškolské vzdělávání bylo jako oblast formálně uznáno Maastrichtskou smlouvou z roku 1992. Ani Lisabonská smlouva nezměnila ustanovení o úloze EU v oblasti vzdělávání a odborné přípravy. Podle ní má EU přispívat

k rozvoji kvalitního vzdělávání podporou spolupráce mezi členskými státy. Stejnou právní hodnotu jako Smlouvy⁶ má i Listina základních práv EU. Podle ní „Každý má právo na vzdělání“⁷.

Byly vymezeny hlavní cíle:

1. vytvoření strategických dokumentů
 - strategický dokument *Evropa 2020* se zaměřuje na dosažení udržitelného hospodářského růstu EU pomocí investic do vzdělávání, výzkumu, vývoje a inovací⁸;
 - dokument *Strategický rámec evropské spolupráce v oblasti vzdělávání a odborné přípravy*⁹;
2. *Boloňský proces*¹⁰;
3. projekt *Evropský prostor vzdělávání*¹¹ (dále jen „EHEA“) je výsledkem politické dohody členských zemí k vytvoření prostoru pro užívání společných nástrojů a zavádění reformy vysokoškolského vzdělávání na základě základních společných hodnot¹² (Evropský parlament [online], 2021).

Významné místo zaujímaly a nadále i zaujímají další aktivity a projekty EU. Jimi se stal i program *Erasmus+*. Ten byl formálně přijat v roce 2013 a jeho cílem bylo investovat do evropského vzdělávání, odborné přípravy, mládeže a sportu, a to prostřednictvím jednotného integrovaného programu. Účelem programu byly tři klíčové akce v cílových odvětvích, které se týkaly vzdělávací mobility jednotlivců, spolupráce na inovacích a výměny osvědčených postupů, v neposlední řadě podpory reformy politiky¹³. Druhým projektem je akce *Marie Curie-Sklodowska* (dále jen „MSCA“). Je součástí rámcového programu pro výzkum a inovace na období 2014 – 2020 Horizont 2020. Poskytuje podporu vzdělávání výzkumníků, která je zaměřená na dovednosti týkající se inovací¹⁴. Je hlavním programem EU pro doktorandské studium.

⁶ Myšlena Maastrichtská a Lisabonská smlouva.

⁷ Článek 14 Listiny základních práv EU.

⁸ Klíčovými prioritami jsou: inteligentní růst, udržitelný růst, růst podporující začlenění.

⁹ Schválen Evropskou radou v roce 2009.

¹⁰ Blíže v samostatné kapitole 3.2.2.1.

¹¹ Byl zaveden v roce 2010 Budapešťsko-vídeňskou deklarací jako jeden z cílů první fáze Boloňského procesu (1999).

¹² Společnými hodnotami jsou myšleny institucionální autonomie, nezávislé svazy studentů, akademické svoboda, svoboda pohybu studentů aj.

¹³ V květnu 2018 předložila Evropská komise návrh týkající se nástupce tohoto programu (2021–2027). Tři klíčové akce zůstávají zachovány.

¹⁴ MSCA též financuje Evropskou noc výzkumníků. Jedná se o sérii veřejných akcí napříč Evropou.

V posledních desetiletích se Evropskému parlamentu daří více ovlivňovat vymezování politik v oblasti vysokoškolského vzdělávání. Usiluje o navýšení rozpočtu pro stávající programy v oblasti vysokoškolského vzdělávání v oblasti mobility; zajímá se o vysokoškolské vzdělávání a jeho vazby na zaměstnanost s úsilím o zvýšené investování do tohoto vzdělávání spolu s podporou spolupráce se světem práce, průmyslem a celou společností. Své významné místo zaujímá parlament i v otázce pokroku a konsolidace boloňského procesu. Usiluje o spravedlivé mechanismy přidělování grantů na podporu mobility a příspěvků na mobilitu a o záruky, aby veřejné vysokoškolské vzdělání bylo bezplatné a dostupné pro všechny (Iskra [online], 2021).

3.2.3 Boloňský proces a jeho význam

Důležitým mezníkem v rozvoji vzdělávání byl Boloňský proces. Z tohoto důvodu věnuji tomuto tématu samostatnou kapitolu.

Výraz Boloňský proces znamená modernizaci a standardizaci vysokoškolského vzdělávání v EU. Již v roce 1997 podepsaly organizace UNESCO a Rada Evropy tzv. Lisabonskou dohodu, která měla regulovat základní uznávání vysokoškolských titulů mezi signatářskými státy. Již o rok později – v roce 1998 – podepsaly ve městě Sorbonna čtyři největší členské státy EU (Francie, Německo, Itálie a Velká Británie) deklaraci, která směřovala k harmonizaci výstavby Evropského systému vysokého školství. V roce 1999 se do Boloňského procesu přihlásilo 29 evropských zemí, jejichž ministři podepsali tzv. Boloňskou deklaraci, která tzv. Boloňský proces zahájila.

V současné době je skupina kolem Boloňského procesu zastoupena 48 členy. Zahrnuje kromě tří zemí všechny země Evropské kulturní dohody, tj. celkem 47 zemí. Vedle toho má Boloňský proces konzultativní členy, kterými jsou Rada Evropy, UNESCO-CEPES, EUA - Evropská asociace univerzit, ESU – Evropská unie studentských svazů, EURASHE – Asociace institucí vysokoškolského vzdělávání, ENQA – Evropská síť sdružující agentury pro zabezpečení kvality ve vysokoškolském vzdělávání, Education International, které reprezentuje odborové svazy, a BUSINESSEUROPE, které reprezentuje zaměstnavatele¹⁵.

Zástupci členů se zejména rozhodli vytvořit do roku 2010 evropský vysokoškolský prostor s cílem podpořit mobilitu a posílit konkurenceschopnost Evropy jako místa vzdělávání. EHEA se podle plánu otevřel v roce 2010 na mimořádné ministerské konferenci v Budapešti a ve Vídni. Zástupci členů se také dohodli na celé řadě opatření, která spolu

¹⁵ Převzato z <https://oeaep.cz/bolon.htm> (Otevřená evropská akademie ekonomiky a politiky).

úzce souvisejí. Na navazujících konferencích (Praha 2001, Berlín 2003, Bergen 2005, Londýn 2007, Leuven / Louvain-la-Neuve 2009, Budapešť / Vídeň 2010, Bukurešť 2012, Jerevan 2015 a Paříž 2018) je dále specifikovali a částečně doplnili. Z geografického hlediska došlo také k výraznému rozšíření. Ministerské konference představující Boloňský proces pořádá skupina pro sledování Boloňského procesu (*Bologna Follow-Up Group* – dále jen „BFuG“) ve spolupráci s pořadající zemí a obvykle se konají každé dva až tři roky. Členské státy podávají každé dva roky zprávu o stavu provádění reformy. Tyto pravidelné zprávy ukazují, že již došlo k velkému pokroku v reformě vzdělávacích systémů v členských státech EU i mimo ně. EHEA je však třeba stále konsolidovat a rozvíjet v takovém duchu, aby se mohly národní identity a společné zájmy vzájemně ovlivňovat a posilovat ve prospěch Evropy, jejích studentů a obecněji jejích občanů.

Hlavním cílem boloňského procesu je vytvoření jednotných titulů v evropském vysokém školství: tripartita, transparentní systém bakalářského, magisterského a doktorského studia, zavedení kreditového systému založeného na modelu ECTS (*European Credit Transfer System*, dále jen „ECTS“), podpora spolupráce v oblasti zajišťování kvality a rozvoj kvalifikačního rámce, podpora evropského rozměru ve vysokoškolském vzdělávání. Cílem nového systému je podpora mobility studentů, učitelů a akademických pracovníků, mezinárodní konkurenceschopnosti a zaměstnatelnosti.

Boloňský proces je také fórem pro dialog se sousedními zeměmi o reformě vysokoškolského vzdělávání a otázkách souvisejících se společnými akademickými zásadami, jako je nezávislost univerzity a účast studentů na činnostech občanské společnosti. Boloňský proces se navíc stal důležitým aspektem jemné diplomacie EU se sousedními zeměmi na západním Balkáně (s výjimkou Kosova), zeměmi Východního partnerství, Tureckem, Ruskem a dalšími zeměmi.

3.3 Vysokoškolské vzdělávání v ČR

V této kapitole se budu věnovat vysokoškolskému vzdělávání v ČR. Vysoké školy se spolu s odbornými vyššími školami řadí ke dvěma typům institucí v terciárním vzdělávání. Za terciární vzdělávání se v ČR se považují také poslední dva ročníky na konzervatoři (Eurydice [online], 2021).

Vysokoškolské vzdělávání je organizováno v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech. Vyšší odborné vzdělávání se uskutečňuje na vyšších odborných školách. Obě tyto instituce mají poměrně odlišný charakter a jsou legislativně

upravovány dle rozdílných zákonů. Vysoké školy se řídí zákonem o vysokých školách. Vyšší odborné vzdělávání nezahrnujeme do systému vysokého školství. Je upravováno školským zákonem¹⁶ a dalšími vyhláškami.

Předkládaná diplomová práce se zabývá systémem vysokoškolského vzdělávání a vysokými školami, které jsou upravovány zákonem o vysokých školách. Do následné deskripce a komparace nejsou zahrnuty vyšší odborné školy, ani konzervatoře.

Jak již bylo zmíněno v kapitole 3.2.1, pro vzájemnou komparaci vzdělávacích systémů ČR a Spolkové republiky Německo (dále jen „Německo“) bude jednoznačnější posuzování terciárního univerzitního vzdělávání, ve kterém probíhá vzdělávání poskytované univerzitami nebo jinými typy vysokých škol.

3.3.1 Vývoj vysokých škol od 90. let 20. století

3.3.1.1 Vývoj vysokých škol od roku 1989 do roku 2000

Po tzv. sametové revoluci¹⁷ se obnovily akademické svobody, senáty a volby funkcionářů. Došlo především k významnému zejména kvantitativnímu rozvoji vysokého školství. Rozvoj vysokého školství se týká hlavně dvou základních aspektů. Jedním z nich je aspekt kvantitativní, kterým rozumíme nárůst počtu studentů. Druhým pak rozšiřování a výstavba nových vysokoškolských areálů nejen ve velkých městech, ale i jiných centrech (Körner [online], 2010).

V roce 1998 došlo k přetvoření vysokých škol a vznikly školy veřejné, které měly vlastní majetek a rozhodování. Na jedné straně došlo k velkému nárůstu studentů, na straně druhé se jednotlivé fakulty potýkaly s prostorovými problémy. Postupně se obnovovaly zpřetrhané mezinárodní styky, studentské výměny, a více se začala rozvíjet vědecká činnost univerzit.

Mezi nejvýznamnější dokument, který ovlivnil vývoj vysokého školství po roce 1989, patřil především základní dokument *Magna Charta Univesitatum*¹⁸. Tento dokument, byť stručný, ale ve své podstatě velmi zásadní, byl následně formulován do 11 odstavců, z toho

¹⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ Je označení období politických změn v Československu mezi 17. listopadem a 29. prosincem roku 1989, které vedly k pádu komunistického režimu a přeměně politického zřízení na pluralitní demokracii; v oblasti hospodářství plánované ekonomiky na tržní.

¹⁸ 18. září 1988 na půdě boloňské univerzity vznikl podepsáním skupinou významných vědeckých osobností. Šlo o setkání skupiny rektorů významných světových univerzit.

byly 3 premisy, 4 zásady a 4 prostředky pro uskutečnění cílů. Předurčoval dlouhodobou vizi, která by měla vést ke kvalitativním změnám v evropském školství.

V tomto období vešly v platnost také další zákony a nastaly nové změny:

- v roce 1989 byla ustanovena *Vysoká škola pedagogická Hradec Králové*;
- zákonem č. 181/1990 Sb.¹⁹ byla zrušena *Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti*;
- dle zákona 172/1990 Sb.²⁰ se univerzita Karlova od roku 1990 začala nazývat *Univerzita Karlova v Praze*; tímto zákonem byly také zavedeny nové druhy studia na vysoké škole, které se v průběhu dalších let začaly používat²¹; na některých školách se začalo zavádět dvoustupňové studium;
- dne 23. dubna 1990 došlo k přejmenování našeho státu na Česká a Slovenská federativní republika a nakonec v důsledku národnostních sporů se obě země k 1. lednu 1993 osamostatnily;
- dne 9. července 1991 vznikla úplně nově *Slezská univerzita v Opavě*;
- zákonem 314/1991 Sb. byly zřízeny čtyři další univerzity²²;
- Vysoká škola ekonomická zavedla jako první vysoká škola od akademického roku 1991/92 kreditní systém studia²³, studium bylo organizováno jako třístupňové;
- z jednooborové školy, z Vysoké školy chemicko-technologické v Pardubicích, vznikla instituce poskytující vysokoškolské vzdělání univerzitního typu s názvem *Univerzita Pardubice*;
- akademický rok²⁴ 1998/99 přinesl také změnu v podobě zákona o vysokých školách;
- dne 25. května 1998 byla vyhlášena *Deklarace o harmonizaci výstavby Evropského systému vysokého školství*²⁵; v roce 1999 došlo k setkání na boloňské univerzitě ke slavnostní ratifikaci²⁶ (Český statistický úřad [online], 2010).

¹⁹ Zákon o zrušení Vysoké školy Sboru národní bezpečnosti.

²⁰ Zákon o vysokých školách platný do 31. 12. 1998.

²¹ Bakalářský, magisterský, doktorský program.

²² Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Západočeská univerzita v Plzni, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích a Ostravská univerzita v Ostravě.

²³ Jedná se o systém vycházející z principu ECTS, který studentům pomocí kreditů umožňuje studovat na různých vysokých školách. Díky tomuto systému je možné uznávat absolvované studium na vysokých školách v zahraničí i v rámci studia v ČR a naopak.

²⁴ Dříve se používal termín „školní rok“.

²⁵ Dnes známa jako Sorbonnská deklarace.

²⁶ V r. 2001 se konal summit v Praze a je považován za nejdůležitější setkání, na kterém byla dohodnuta zatím největší reforma vysokého školství za uplynulých 30 let.

3.3.1.2 Vývoj vysokých škol od roku 2000

Zákon o vysokých školách ovlivnil vývoj vysokého školství velmi výrazným způsobem. Umožnil vznik neuniverzitních vysokých i soukromých vysokých škol. Vysoké školy začaly vést matriku studentů. Soustava vysokých škol sestávala z veřejných vysokých škol univerzitního a neuniverzitního typu, ze soukromých vysokých škol a státních veřejných škol.

V tomto období vešly v platnost také další zákony a nastaly nové změny:

- dne 14. listopadu 2000 byla zřízena *Univerzita Tomáše Bati* ve Zlíně se zahájením činnosti v roce 2001;
- na základě zákona 375/2004 Sb. vznikla veřejná neuniverzitní škola, a to *Vysoká škola polytechnická* v Jihlavě, v roce 2007 začala fungovat *Vysoká škola technická a ekonomická* v Českých Budějovicích;
- nemalé změny proběhly v metodice vykazování statistických údajů²⁷.

Narůstající nabídka a možnosti vysokoškolského studia; převážně bakalářského studia, studia na více vysokých školách najednou či kombinovaného studia, sebou v této době přinesla také vysoký nárůst studujících na vysokých školách (Český statistický úřad [online], 2010).

3.3.1.3 Soukromé vysoké školy a jejich vývoj od roku 2000

Díky zákonu o vysokých školách mohlo dojít v ČR i ke vzniku soukromých vysokých škol s nabídkou převážně tříletého akreditovaného bakalářského studia. Od roku 2000 začalo v ČR působit osm soukromých vysokých škol²⁸. Od roku 2000 došlo k velkému rozvoji soukromých vysokých škol²⁹. V následujících letech se počty soukromých vysokých škol měnily; některé soukromé vysoké školy činnost ukončily a nedošlo již k takovému nárůstu. V současné době je 33 aktivně působících soukromých vysokých škol.

Nejvíce navštěvovanými studijními programy na soukromých vysokých školách po roce 2000 se staly dle pořadí: Ekonomické vědy a nauky; Humanitní a společenské vědy

²⁷ Data jsou shromažďována v matrice studentů vždy za kalendářní rok a každý student je započten v celkových souhrnech jen jednou. Do 1. ročníku nově přijatí a i poprvé zapsaní jsou ti studenti, kteří byli ke studiu na vysokou školu do bakalářského nebo magisterského studijního programu přijati poprvé.

²⁸ Bankovní institut vysoká škola a.s., Praha 7, Evropský polytechnický institut s.r.o., Kunovice, Vysoká škola hotelová v Praze, Vysoká škola finanční a správní, o.p.s. Praha 10, Vysoká škola Karlovy Vary o.p.s., ŠKODA AUTO a.s. Vysoká škola, Mladá Boleslav, Literární akademie s.r.o., Praha 4 a Vysoká škola podnikání a.s., Ostrava.

²⁹ V roce 2002 27 škol, v roce 2005 39 škol.

a nauky; Pedagogika, Učitelství a sociální péče; Právní vědy a nauky; Technické vědy a nauky; ale i Zdravotnictví, Lékařské a farmaceutické vědy a nauky nebo Přírodní vědy a nauky (Český statistický úřad [online], 2010).

3.3.2 Legislativa vysokého školství

Základní principy, jimiž se řídí poskytování vzdělávání, jsou obsahem Listiny základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku ČR, kde se např. říká, že každý má právo na vzdělání a na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, je zaručena svoboda vědeckého bádání a umělecké tvorby, jsou stanoveny podmínky vyučování náboženství na státních školách, občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách aj. (Eurydice [online], 2021).

K nejdůležitějším právním předpisům, které upravují oblast vysokého školství, tzn. právní postavení veřejných i soukromých vysokých škol, právní úpravy týkající se oblasti studia, otázku poplatků, práva a povinnosti studentů, a studijních programů aj., patří:

- Zákon o vysokých školách³⁰;
- Zákon č. 188/2020 Sb., o zvláštních pravidlech pro vzdělávání a rozhodování na vysokých školách v roce 2020 a posuzování doby studia pro účely dalších zákonů³¹.

Zákony, které se týkají konkrétních vysokých škol:

- Zákon č. 162/2006 Sb., Vysoká škola technická a ekonomická v Českých Budějovicích;
- Zákon č. 375/2004 Sb., Vysoká škola polytechnická Jihlava;
- Zákon č. 214/2004 Sb., Univerzita obrany;
- Zákon č. 404/2000 Sb., Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.

Vysoké školství je dále upravováno těmito prováděcími předpisy zákona o vysokých školách:

³⁰ Novela 1. 7. 2019. 111/1998 Sb.

³¹ Jde o reakci na mimořádnou situaci vzniklou v souvislosti s přijetím krizových opatření Vládou ČR v důsledku pandemie COVID-19.

- Nařízení vlády č. 274/2016 Sb., o standardech pro akreditace ve vysokém školství;
- Nařízení vlády č. 275/2016 Sb., o oblastech vzdělávání ve vysokém školství;
- Vyhláška č. 276/2016 Sb., o předávání údajů do registru docentů, profesorů a mimořádných profesorů vysokých škol;
- Vyhláška č. 277/2016 Sb., o předávání statistických údajů vysokými školami;
- Vyhláška č. 278/2016 Sb., o předávání údajů do registru řízení o žádostech o uznání zahraničního vysokoškolského vzdělání a kvalifikace;
- Vyhláška č. 343/2002 Sb. o průběhu přijímacího řízení na vysokých školách (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online], 2020)

Činnost vysokých škol je upravována jejich vnitřními předpisy. Ty podléhají registraci ministerstvem školství a navazují na zákon o vysokých školách³². Pro vysoké školy jsou také vydávány metodické pokyny (Eurydice [online], 2021).

Národní politika v oblasti vysokého školství je také určována dalšími strategickými a koncepčními dokumenty, které jsou více rozepsány v kapitole 3.3.9.

3.3.3 Poslání vysokých škol

Vysoké školy tvoří nejvyšší článek vzdělávací soustavy.

Ustanovení § 1 zákona o vysokých školách uvádí: „... jsou vrcholnými centry vzdělanosti, nezávislého poznání a tvůrčí činnosti a mají klíčovou úlohu ve vědeckém, kulturním, sociálním a ekonomickém rozvoji společnosti“ (§ 1 zákona o vysokých školách).

Jejich úloha spočívá mimo jiné ve vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a jiné činnosti, v přístupu k vysokoškolskému vzdělání, k získání dané profesní kvalifikace, poskytování dalších forem vzdělávání a podílu na celoživotním vzdělávání, při přípravě mladých lidí pro kvalitní život, k rozvoji na úrovni národní i regionální a spolupráci s ostatními institucemi státní správy a samosprávy. Neméně významnou úlohu mají v oblasti mezinárodní a evropské spolupráce při podpoře nových společných projektů a uznávání studia a diplomů (§ 1 zákona o vysokých školách).

Vysoké školy jsou právníckými osobami a mají ve své gesci uskutečňování akreditovaných studijních programů a programů celoživotního vzdělávání. Typy vysokých škol musí být také v souladu se stanoviskem Národního akreditačního úřadu pro vysoké

³² Povinně je stanoveno deset vnitřních předpisů.

školství (dále jen „akreditační úřad“)³³. Jedině vysoké školy mají právo přiznávat akademický titul, konat habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem (§ 2 zákona o vysokých školách).

Akademickou obec vysokých škol tvoří akademičtí pracovníci a studenti vysokých škol (§ 3 zákona o vysokých školách).

Akademičtí pracovníci jsou zaměstnanci školy, kteří plní funkci učitelů. Mezi ně mohou patřit docenti, profesoři, odborní asistenti či pouze asistenti nebo lektori. Členové akademické obce disponují jistými akademickými právy a svobodami.

3.3.4 Typy vysokých škol

Základní rozdělení vysokých škol podle typu poskytovaných studijních programů je na univerzitní a neuniverzitní. Typ vysoké školy určuje její statut. Dle právní normy a zřizovatele se dělí vysoké školy na tři typy: veřejné, soukromé a státní.

3.3.4.1 Veřejné vysoké školy

V současnosti je v ČR 26 veřejných vysokých škol. Téměř všechny tyto školy (s výjimkou dvou)³⁴ jsou univerzitního typu. Většina mladých lidí, uchazečů o přijetí na vysokou školu, dává tomuto typu školy přednost, a to hlavně z toho důvodu, že mají systém bezplatného veřejného školství.

Veřejná vysoká škola je zřizována i rušena zákonem, který současně stanoví její název a sídlo. Také jen zákonem lze tyto školy sloučit nebo je nechat splynout či rozdělit (§ 5 zákona o vysokých školách).

Činnost a organizaci upravují vnitřní předpisy školy. Do její samosprávné působnosti patří zejména vnitřní organizace, přijímací řízení, všechny činnosti spojené se studiem a studijními programy, pracovněprávní vztahy, habilitační řízení, hospodaření školy a poplatky a různé druhy spolupráce (§ 6 zákona o vysokých školách).

Na půdě školy působí samosprávné akademické orgány, kterými jsou akademický senát, rektor, vědecká, umělecká rada či akademická rada, disciplinární komise a případně rada pro vnitřní hodnocení. Dalšími orgány pak jsou správní rada a kvestor (§ 7 zákona o vysokých školách).

³³ Blíže v kapitole 3.3.8.

³⁴ VŠ polytechnická Jihlava, VŠ technická a ekonomická v Českých Budějovicích

Vysoká škola vydává vlastní vnitřní předpisy, které upravují statut, volební a jednací řády, studijní a zkušební řád, stipendijní a disciplinární řád, pravidla systému zajišťování kvality a další (§ 17 zákona o vysokých školách).

Škola hospodaří podle rozpočtu, který se sestavuje na celý kalendářní rok. Dále sestavuje střednědobý výhled rozpočtu na nejméně dva další následující roky. Ministerstvo poskytuje dané vysoké škole příspěvek nebo dotaci. Stanovení výše příspěvku se odvíjí od typu a náročnosti akreditovaných studijních programů, programů celoživotního vzdělávání, počtu studentů, dosažených výsledků z oblasti vzdělávání a tvůrčí činnosti, a také na základě strategického záměru vypracovaného ministerstvem³⁵ a plánu jeho realizace (§ 18 zákona o vysokých školách).

Veřejné vysoké školy se mohou dále členit na další součásti. Jsou jimi fakulty, vysokoškolské ústavy, další pracoviště pro vzdělávací nebo tvůrčí činnost, v neposlední řadě účelová zařízení pro sportovní a kulturní činnost, ubytování a stravování (§ 22 zákona o vysokých školách).

Fakulty musí uskutečňovat alespoň jeden akreditovaný studijní program a vykonávat tvůrčí činnost. Jednotlivými orgány fakulty jsou akademický senát, děkan, vědecká rada nebo umělecká rada, disciplinární komise, tajemník a akademická obec (§ 23 a § 25 zákona o vysokých školách).

Financování veřejných vysokých škol je popsáno v samostatné kapitole 3.3.6.

3.3.4.2 Soukromé vysoké školy

Zákonem o vysokých školách z roku 1998 byla umožněna existence soukromých vysokých škol. Díky jejich zakladatelům, kteří už měli velké zkušenosti s řízením a provozováním jiných soukromých škol středního či vyššího odborného vzdělávání nebo z jiných vzdělávacích institucí, došlo k velmi rychlému nárůstu těchto škol. Počet neuniverzitních soukromých škol převažuje na univerzitními³⁶. Jejich počet v současné době převažuje nad počtem veřejných vysokých škol. Mívají právní formu akciové společnosti, společnosti s ručením omezeným a obecně prospěšné společnosti³⁷. Většina neuniverzitních vysokých škol uskutečňuje bakalářské studijní programy především v oborech ekonomie,

³⁵ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

³⁶ V současné době existuje 30 neuniverzitních škol, 3 univerzitní.

³⁷ Obecně prospěšné společnosti již nově nevznikají, avšak řada škol si tuto formu ponechala. Některé školy již mají novou formu – zapsaný ústav.

bankovníctví a podnikání; technických, právních, správních a uměleckých oborech; v hotelnictví a cestovním ruchu (Eurydice [online], 2021).

Počet soukromých vysokých škol se mění. V současné době působí v ČR 33 aktivních institucí, které získaly státní souhlas k působení jako vysoká škola. Počet neaktivních soukromých vysokých škol je 23 (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online], 2020).

Pokud ministerstvo školství udělí na základě souhlasného stanoviska Akreditační komise státní souhlas, pak může dle zákona o vysokých školách tato škola působit coby právnická osoba se sídlem nebo hlavním místem své podnikatelské aktivity na území některého členského státu nebo na základě založení dle práva některého členského státu EU jako soukromá vysoká škola (§ 39 zákona o vysokých školách).

Žádost o udělení státního souhlasu musí obsahovat kromě obvyklých formalit i další náležitosti jako je dlouhodobý záměr týkající se různých oblastí činnosti soukromé vysoké školy, návrhy studijních programů, údaje o zajištění činnosti z hlediska finančního, materiálního, personálního i informačního a nezbytné vnitřní předpisy, které upravují činnost školy a postavení členů akademické obce (Eurydice [online], 2021).

Soukromé vysoké škole může být i státní souhlas odejmut, pokud závažným způsobem neplní své zákonné povinnosti, neuskutečňuje žádný akreditovaný studijní program nebo jí byla v průběhu jednoho roku odebrána akreditace více než dvou studijních programů. Soukromá veřejná škola může také zaniknout tím, že dojde k fúzi s jinou veřejnou soukromou školou (§ 43 zákona o vysokých školách).

Povinností soukromé veřejné školy je překládat ministerstvu školství výroční zprávu o činnosti, o svém hospodaření při obdržení státní dotace, publikovat dlouhodobý záměr své vzdělávací a tvůrčí činnosti a zpřístupňovat seznam akreditovaných studijních oborů a seznam oborů s oprávněním konat habilitační řízení a řízení ke jmenování profesorem (Eurydice [online], 2021).

Financování soukromých vysokých škol je popsáno v samostatné kapitole 3.3.6.

3.3.4.3 Státní vysoké školy

Státní vysoké školy v ČR jsou univerzitního typu a jsou pouze dvě, a to Policejní akademie ČR se sídlem v Praze a Univerzita obrany se sídlem v Brně. Tyto školy jsou organizačními složkami státu a nemají právní subjektivitu.

Jsou zřízené zvláštním zákonem a dle vysokoškolského zákona jsou v kompetenci Ministerstva obrany a Ministerstva vnitra.

Vojenské vysoké školy vzdělávají odborníky pro ozbrojené síly a pro oblast bezpečnosti ČR a občany k obraně státu. Policejní vysoké školy vzdělávají odborníky pro bezpečnostní sbory a obecní policie (§ 94 zákona o vysokých školách).

Své působnosti vykonávají vůči vojenským vysokým školám ministr obrany spolu Ministerstvem obrany, vůči policejním vysokým školám ministr vnitra spolu s Ministerstvem vnitra. Ministerstvo obrany v oblasti vojenství a Ministerstvo vnitra v oblasti bezpečnostních služeb plní úkoly ministerstva a veřejné vysoké školy také při uznávání zahraničního vysokoškolského vzdělání a kvalifikace a úkoly ministerstva při provádění vyššího ověření dokladů. Ministerstvo školství projednává s Ministerstvem obrany a Ministerstvem vnitra záměry a opatření ministerstva, která se významně týkají státních vysokých škol (§ 95 zákona o vysokých školách).

Financování státních vysokých škol je popsáno v samostatné kapitole 1.3.6.

3.3.5 Studijní programy

Studiem v rámci akreditovaného studijního programu dle studijního plánu dle stanovené formy studia se získává dané vysokoškolské vzdělání. Formou studia se pak rozumí studium prezenční, distanční nebo jejich kombinace (§ 44 zákona o vysokých školách).

Prezenční studium³⁸ je studium, kdy výuka může probíhat kterýkoliv všední den, dopoledne i odpoledne. Studující je povinen účastnit se povinných seminářů a má statut studenta. Ze statutu studenta pak plynou studujícímu určité výhody³⁹. Formu studia, kdy studenti docházejí do škol nepravidelně, např. jednou týdně na konzultace, kdy se nemusí účastnit přednášek a cvičení jako studenti prezenčního studia, rozumíme studiem distančním neboli dálkovým. V současné době je nahrazováno převážně studiem kombinovaným. Tj. studiem, při němž student navštěvuje školu méně než při prezenčním studiu. Studium probíhá často formou blokové výuky. Většina práv a povinností zůstává stejných jako při studiu prezenční formy. Jedná se o řádné studium ve smyslu vysokoškolského zákona

³⁸ Také používaný termín denní forma.

³⁹ Na státních školách se neplatí školné. Studentům stát ulehčuje také na daních, jízdném, odvodech a dalších poplatcích. Student si může při studiu i přivydělat.

s osvobozením platby za zdravotní pojištění do věku 26 let⁴⁰ (VysokeSkoly.cz [online], 2020).

Vysokoškolské vzdělávání má třístupňovou strukturu. Ta se skládá z bakalářského (ISCED 6), magisterského (ISCED 7)⁴¹ a doktorského (ISCED 8) studijního programu. (Eurydice [online], 2021)

Studium v bakalářském, magisterském nebo doktorském studijním programu může probíhat také ve spolupráci se zahraniční vysokou školou, která uskutečňuje obsahově související studijní program (§ 46 zákona o vysokých školách).

Vysoká škola může též poskytovat bezplatně nebo za úplatu programy celoživotního vzdělávání s orientací např. na výkon povolání. Absolventi získávají po skončení tohoto studia osvědčení. Toto vzdělávání ovšem nezakládá těmto účastníkům právní postavení studenta (§ 60 zákona o vysokých školách).

Stejně tak může veřejná vysoká škola poskytovat za stejných podmínek vzdělávání v mezinárodně uznávaném kurzu za účelem zvýšení odbornosti studentů nebo absolventů vysoké školy (§ 60a zákona o vysokých školách).

3.3.5.1 Bakalářský studijní program (ISCED 6)

Bakalářský studijní program je zaměřen na přípravu k výkonu povolání a ke studiu v magisterském studijním programu. Standardní doba studia včetně praxe je nejméně tři a nejvýše čtyři roky. Ukončení studia probíhá státní závěrečnou zkouškou spolu s obhajobou bakalářské práce. Absolvent poté získává akademický titul „bakalář“ (ve zkratce „Bc.“ uváděné před jménem). Absolventům v oblasti umění pak akademický titul „bakalář umění“ (ve zkratce „BcA“ uváděné před jménem) (§ 45 zákona o vysokých školách).

3.3.5.2 Magisterský studijní program (ISCED 7)

Magisterský studijní program je zaměřen na získání teoretických i praktických poznatků, které jsou založeny na stavu vědeckého poznání, výzkumu a vývoje; rozvinutí schopností k tvůrčí činnosti. V oblasti umění je zaměřen na uměleckou přípravu a rozvíjení talentu. Převážně magisterský studijní program navazuje na bakalářský studijní program. Doba studia je nejméně jeden a nejvýše tři roky. Dle charakteru studijního programu může

⁴⁰ Jsou tam i omezení. Student nemůže např. obdržet ubytovací stipendium.

⁴¹ Další členění magisterského studijního programu dle ISCED 2011 na ISCED 746 a 747.

být standardní doba studia nejméně čtyři a nejvýše šest roků. Studium se ukončuje státní závěrečnou zkouškou spolu s obhajobou diplomové, případně rigorózní práce.

Absolventi studia získávají akademické tituly:

- „inženýr“ (ve zkratce „Ing.“ v oblasti ekonomie, technických věd a technologií, lesnictví a vojenství);
- „inženýr architekt“ (ve zkratce „Ing. Arch.“ v oblasti architektury);
- „doktor medicíny“ (ve zkratce „MUDr.“ v oblasti všeobecného lékařství);
- „doktor zubního lékařství“ (ve zkratce MDDr. v oblasti zubního lékařství);
- „doktor veterinární medicíny“ (ve zkratce MVDr.“ v oblasti veterinárního lékařství a veterinární hygieny);
- „magistr umění“ (ve zkratce „MgA.“ v oblasti umění);
- „magistr“ (ve zkratce „Mgr.“ v ostatních oblastech).

Všechny tituly se uvádějí před jménem (§ 46 zákona o vysokých školách).

Po získání akademického titulu „magistr“ mohou absolventi magisterských studijních programů vykonat ve stejné oblasti studia také státní rigorózní zkoušku, jejíž součástí je obhajoba rigorózní práce.

Po vykonání rigorózní zkoušky absolventi získávají akademické tituly:

- „doktor práv“ (ve zkratce „JUDr.“ v oblasti práva);
- „doktor filozofie“ (ve zkratce PhDr.“ v oblasti humanitních, pedagogických a společenských věd);
- „doktor přírodních věd“ (ve zkratce RNDr.“ v oblasti přírodních věd);
- „doktor farmacie“ (ve zkratce PhamDr.“ v oblasti farmacie);
- „licenciát teologie“ (ve zkratce „ThLic.“ v oblasti teologie).

Všechny tituly se uvádějí před jménem. Absolvováním rigorózní zkoušky získávají absolventi diplom (§ 46 zákona o vysokých školách).

3.3.5.3 Doktorský studijní program (ISCED 8)

Doktorský studijní program je zaměřen na vědecká bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu a vývoje nebo umění. Standardní doba studia je nejméně tři a nejvýše čtyři roky. Studium probíhá v podobě individuálního studijního plánu pod vedením školitele. Ukončení studia je ve formě státní doktorské zkoušky spolu s veřejnou obhajobou disertační práce. Absolventům se uděluje akademický titul „doktor“ (ve zkratce „Ph.D.“). Tento titul se uvádí za jménem (§ 47 zákona o vysokých školách).

3.3.6 Financování vysokých škol

Financování vysokých škol se řídí zákonem o vysokých školách, který nastavuje i základní principy tohoto financování.

3.3.6.1 Financování veřejných vysokých škol

Financování veřejných vysokých škol je vícezdrojové.

Nejvyšší podíl finančních prostředků je poskytován ze státního rozpočtu z kapitoly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Každoročně se jedná téměř o 70 % všech příjmů veřejných vysokých škol. Finanční prostředky jsou poskytovány třemi způsoby:

- formou příspěvku ze státního rozpočtu na vzdělávací, vědeckou, výzkumnou, vývojovou a inovační, uměleckou a další tvůrčí činnost;
- formou podpory výzkumu, experimentálního vývoje a inovací z veřejných rozpočtů;
- formou dotace ze státního rozpočtu⁴².

Finanční prostředky poskytované dle Pravidel pro poskytování příspěvku a dotací veřejným vysokým školám se pak člení do čtyř rozpočtových okruhů:

- rozpočtový okruh I – Institucionální část rozpočtu, kdy jsou finanční prostředky poskytované k zajištění provozu veřejných vysokých škol;
- rozpočtový okruh II – Sociální záležitosti studentů, kdy se jedná o dotace na stipendia pro studenty doktorských studijních programů; na podporu ubytování a stravování studentů; na sociální a ubytovací stipendia;
- rozpočtový okruh III – Rozvoj vysokých škol, který zahrnuje finanční prostředky na rozvoj veřejných vysokých škol ve formě dotace na centralizované rozvojové programy a realizaci institucionálních plánů;
- rozpočtový okruh IV – Mezinárodní spolupráce, s využitím finančních prostředků na podporu zahraničních pobytů studentů a akademických pracovníků v rámci programů plynoucích z mezinárodních dohod či bilaterálních smluv a podporu vzdělávací činnosti z Fondu vzdělávací politiky⁴³.

Další zdroje pak plynou z jiných veřejných zdrojů. Mezi ně se řadí např. rozpočty krajů a obcí či veřejné prostředky ze zahraničí. Dalšími významnými příjmy jsou poplatky spojené se studiem, výnosy z hlavní a doplňkové činnosti a z majetku, a příjmy z darů a dědictví.

⁴² Zejména na ubytování a stravování studentů. Také prostředky na projekty spolufinancované z EU.

⁴³ Podpora studia studentů se specifickými potřebami, podpora celoživotního vzdělávání seniorů v rámci tzv. Univerzit třetího věku.

Poplatky, které veřejná vysoká škola stanovuje, jsou:

- poplatky za úkony spojené s přijímacím řízením⁴⁴;
- poplatky spojené se studiem⁴⁵;
- poplatky za studium v cizím jazyce⁴⁶ (Eurydice [online], 2021).

3.3.6.2 Financování soukromých vysokých škol

Právnícká osoba působící jako soukromá vysoká škola je ze zákona o vysokých školách povinna zajistit finanční prostředky pro svou činnost.

Hlavní část příjmů soukromé vysoké školy tvoří poplatky za studium, tedy školné. Výši poplatků, která není regulována žádným předpisem, škola stanoví ve svém vnitřním předpisu. Školné se stanovuje i za studium ve standardní době studia (Eurydice [online], 2021).

Od 1. 1. 2018 byl upraven zákon o vysokých školách ve smyslu odebrání ustanovení, kdy mohly soukromé vysoké školy získávat státní dotace na podporu uskutečňovaných akreditovaných studijních programů, programů celoživotního vzdělávání a s tím spojené další činnosti. Školám jsou tak ve výši stanovené zákonem poskytovány pouze dotace na výplatu sociálních stipendií a ubytovací stipendia⁴⁷. Dotace na výzkum a vývoj se pak řídí zvláštními pravidly⁴⁸ (Eurydice [online], 2021).

3.3.6.3 Financování státních vysokých škol

Mezi státní vysoké školy patří pouze vysoké školy policejní a vojenské, které jsou zřizovány zákonem a řízené jednotlivými ministerstvy. Jsou financovány ze státního rozpočtu a z rozpočtových kapitol ústředních orgánů. Na financování se podílejí dvě ministerstva - Ministerstvo obrany a Ministerstvo vnitra.

Dle zákona o vysokých školách je možné poskytnout finanční prostředky vojenské vysoké škole i z ministerstva školství. Tyto finanční prostředky se vztahují ke studentům studijních programů v oblasti bezpečnostních studií, kteří nejsou vojáky v činné službě. Ministerstvo obrany a Ministerstvo vnitra dle zákona o vysokých školách kontroluje v rámci své působnosti rozdělování prostředků státního rozpočtu, provádí kontrolu zákonnosti

⁴⁴ Zpravidla 500 Kč.

⁴⁵ Týká se studentů při překročení standardní doby studia, která je zvětšená o jeden rok. Tyto příjmy plynou do stipendijního fondu, jehož prostředky nelze použít k jiným účelům.

⁴⁶ Výše poplatku není zákonem vymezena.

⁴⁷ Jediný případ podpory dle zákona 2018/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech.

⁴⁸ Dle 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací.

a hospodárnosti při nakládání s přidělenými finančními prostředky (Eurydice [online], 2021).

3.3.7 Studium na vysoké škole a jeho průběh

Podmínkou přijetí ke studiu jak v bakalářském, tak v magisterském studijním programu je získání středního vzdělání s maturitní zkouškou. Podmínkou přijetí ke studiu v magisterském studijním programu po bakalářském studijním programu je řádné ukončení studia v kterémkoliv typu studijního programu. Podmínkou přijetí ke studiu v doktorském studijním programu je řádné ukončení studia v magisterském studijním programu a v oblasti umění též získání akademického titulu. Vysoká škola nebo fakulta může stanovit další podmínky přijetí ke studiu ve formě určitých znalostí, schopností, nadání; prospěchu ze střední školy; zdravotní způsobilosti. Dále jsou stanoveny podmínky pro přijetí cizinců ve studijním programu nebo odlišné podmínky pro přijetí uchazečů, kteří absolvovali studijní program nebo jeho část nebo studují jiný studijní program v ČR nebo v zahraničí. Splnění podmínek probíhá přijímací zkouškou (§ 49 zákona o vysokých školách).

Pro zahájení přijímacího řízení je povinné doručení přihlášky ke studiu. Přihláška obsahuje povinné údaje o uchazeči. Děkan fakulty rozhoduje o přijetí ke studiu ve studijním programu, který uskutečňuje fakulta. Rektor rozhoduje o přijetí ke studiu ve studijním oboru, který uskutečňuje vysoká škola. Přijetí ke studiu na soukromých vysokých školách se řídí daným vnitřním předpisem (§ 50 zákona o vysokých školách).

Po kladném přijetí uchazeče ke studiu probíhá zápis do studia. Zápis se koná na vysoké škole nebo její součásti, který uskutečňuje příslušný studijní program (§ 51 zákona o vysokých školách).

Základní členění studia na vysokých školách je na semestr, ročníky nebo bloky. Ty se pak dělí na období výuky a zkoušek a období prázdnin. Akademický rok trvá 12 kalendářních měsíců (§ 52 zákona o vysokých školách).

Státní zkoušky probíhají před zkušební komisí, přičemž průběh zkoušky i vyhlášení je veřejné (§ 53 zákona o vysokých školách).

Studium může být v průběhu celé doby dle zákona o vysokých školách za určitých podmínek přerušeno i ukončeno. Standardně se studium ukončuje řádně, a to absolvováním studia v příslušném studijním programu. Vysokoškolský diplom a dodatek k diplomu je dokladem o ukončení studia a o získání příslušného akademického titulu (§ 55 zákona o vysokých školách).

Studium je ukončeno také např. zanecháním studia; nesplněním požadavků kladených na studenta; odnětím a zánikem akreditace studijního programu; vyloučením studenta ze studia aj. (§ 56 zákona o vysokých školách).

Nezbytnými doklady, kterými je doprovázeno studium a absolvování studia ve studijním programu, jsou výkaz o studiu, průkaz studenta, doklad o vykonaných zkouškách, vysokoškolský diplom, dodatek k diplomu nebo potvrzení o studiu. Vysokoškolský diplom a dodatek k diplomu jsou veřejnými listinami (§ 57 zákona o vysokých školách).

3.3.8 Akreditace

Při výběru vysoké školy by měla být především zohledněna její kvalita. Vodítkem jsou bezesporu právě akreditace získané danou vysokou školou; nejen české, ale i mezinárodní a zahraniční. Akreditace by měly určovat, nakolik je daná vysoká škola kvalitní v oblasti studia, výuky, úrovně vědy, ale i pedagogů a celkových podmínek, které na dané vysoké škole panují. Pro vysoké školy to znamená, že musí vyvíjet určitou snahu a pracovat na svém celkovém vývoji nejen ve zkvalitňování podmínek při studiu, ale i na poli kvalifikace, mezinárodní spolupráce a možnosti pro studenty v rozvoji na mezinárodních univerzitách. Vysoké školy procházejí procesem akreditace, při které se zkoumá jejich úroveň. Standardně mají vysoké školy v ČR akreditace národní. Mezinárodní akreditace jsou více propracované a specifitější, které vedou školy k jisté excelenci⁴⁹ (VysokeSkoly.cz [online], 2020).

Dle zákona o vysokých školách oprávnění vysoké školy uskutečňovat studijní programy vyplývá z institucionální akreditace nebo z akreditace studijního programu. Právě institucionální akreditace a její udělení umožňuje za určitých podmínek vysoké škole samostatně vytvářet a uskutečňovat daný typ nebo typy studijních programů (§ 78 zákona o vysokých školách).

K této činnosti byl zřízen Národní akreditační úřad pro vysoké školství, který je nezávislým úřadem⁵⁰. Jeho úkolem je zejména rozhodování o akreditacích studijních programů, institucionálních akreditacích pro oblasti vzdělávání a habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem; kontrola dodržování právních předpisů a vnější hodnocení vzdělávací, vědecké, výzkumné, vývojové aj. činností vysokých škol. Akreditační úřad vychází při své činnosti ze standardů pro akreditaci v návaznosti na principy standardů pro

⁴⁹ První česká vysoká škola, která od r. 2009 získala první mezinárodní akreditaci ACBSP (Accreditation Council for Business Schools and Programs) a stala se institucionálním členem ATHEA (Association for Transnational Higher Education Accreditation).

⁵⁰ Dne 1. 9. 2016 zákonem o vysokých školách se sídlem v Praze.

zajišťování kvality v evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání. Poskytuje též metodickou pomoc v oblasti zajišťování kvality a spolupracuje s ostatními ústředními správními úřady, orgány územní samosprávy, profesními komorami a dalšími partnery⁵¹ (Národní akreditační úřad pro vysoké školství [online], 2020).

Poslední roky se objevuje nový fenomén, kdy mají vysoké školy samy zodpovědnost za své studijní programy a jejich kvalitu. Mohou si samy akreditovat studijní programy. Od akreditačního úřadu získávají institucionální akreditaci, díky které si samy také schvalují studijní programy. Toto však probíhá za dodržování určitých pravidel a podmínek. Tyto vysoké školy musí mít např. rozvinutou mezinárodní spolupráci, ustavenou vnitřní hodnotící komisi nebo nabízejí sdružené studium⁵². Jistým problémem však i nadále zůstávají žádosti o institucionální akreditaci doktorského studia v některých oblastech vzdělávání (Keményová [online], 2018).

3.3.9 Klíčové dokumenty rozvoje vysokého školství v ČR

Důležitými dokumenty a strategiemi při rozvoji vysokého školství v minulosti mimo jiné byly:

- *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice – Bílá kniha z roku 2001*⁵³;
- v roce 2012 byla schválena *Strategie poskytování vládních stipendií pro studenty z rozvojových zemí na období 2013–2018*;
- *Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání České republiky*⁵⁴.

V oblasti vysokého školství jsou aktuální tyto klíčové dokumenty:

- *Rámec rozvoje vysokého školství do roku 2020*⁵⁵;
- *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020*;
- *Strategický rámec evropské spolupráce ve vzdělávání a odborné přípravě 2020*⁵⁶;

⁵¹ Nejvýznamnější partner je ministerstvo školství.

⁵² Např. Univerzita Karlova, Masarykova univerzita, Univerzita Palackého a Univerzita Pardubice.

⁵³ Navázání i na publikaci České vzdělávání a Evropa: strategie rozvoje lidských zdrojů v ČR při vstupu do Evropské unie (1999).

⁵⁴ Cílem projektu bylo zastřešit výstupy terciárního vzdělávání prostřednictvím kvalifikačního rámce, který je zároveň kompatibilní s kvalifikačním rámcem v evropském prostoru vysokoškolského vzdělávání.

⁵⁵ Vypracovaný jako "předběžná podmínka" pro oblast vysokého školství ze strany Evropské komise.

⁵⁶ Navazuje na pracovní program *Vzdělávání a odborná příprava 2010*, schválený v roce 2002 ministry členských států EU na základě Lisabonské strategie z r. 2000.

- *Dlouhodobý záměr vzdělávací a vědecké, výzkumné, vývojové a inovační, umělecké a další tvůrčí činnosti pro oblast vysokých škol (2016-2020) spolu s Aktualizací Dlouhodobého záměru pro oblast vysokých škol (2016-2020)*⁵⁷;
- *Strategie programu poskytování rozvojových stipendií na období 2019–2024*⁵⁸ (Ministerstvo zahraničních věcí ČR [online], 2019).

Zatím posledními klíčovými dokumenty, které se začaly zabývat oblastí vysokoškolského vzdělávání v ČR, jsou:

- *Strategický záměr ministerstva pro oblast VŠ na období od roku 2021*;
- *Strategie internacionalizace vysokého školství na období od roku 2021*;
- *Plán realizace Strategického záměru pro oblast VŠ 2021*;
- *Osnova plánu investičních aktivit VŠ pro roky 2021-2030*.

Dokumenty byly připravovány v období od dubna 2019 do června 2020 v těsné spolupráci ministerstva školství, vysokými školami a dalšími partnery. Proces příprav dokumentů sebou nesl mnoho setkání a diskuzí na různých úrovních. Jsou zatím zřejmě nejdůkladněji projednanými strategickými dokumenty pro oblast vysokých škol v historii ČR (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online], 2020).

3.4 Vysokoškolské vzdělávání v Německu

Tato kapitola je věnována vysokoškolskému vzdělávání v Německu. V úvodu se krátce zmíním o terciární oblasti v německém vzdělávacím systému. Tato oblast zahrnuje nejen univerzity, ale v některých zemích také odborné akademie a technické školy. Terciární oblast je tvořena 426 vysokými školami, jejichž zřizovatelem je ve většině případů stát. Tyto vysoké školy se skládají ze 106 univerzit a 22 teologických a pedagogických vysokých škol. Zbytek, tedy 298 vysokých škol, tvoří vysoké školy aplikovaných věd⁵⁹, umělecké vysoké školy⁶⁰ a správní vysoké školy⁶¹ (DEstatis [online], 2021).

⁵⁷ Jedním z prioritních cílů je i internacionalizace s důrazem na mezinárodní charakter výuky.

⁵⁸ V současné době se připravuje metodika.

⁵⁹ Fachhochschulen (odborné studium pro inženýry a další profese, zejména v oblastech ekonomiky, sociálních věcí, designu a IT; zaměření na aplikaci a požadavky profesní praxe).

⁶⁰ Kunsthochschulen (pro výtvarné umění, design, hudbu, drama média, film a televizi).

⁶¹ Verwaltungsfachhochschulen (odborné vysoké školy veřejné správy).

Počet studujících na vysokých školách v Německu se šplhá v současnosti k téměř třem miliónům. Nejvíce jich studuje na univerzitách a vysokých odborných školách (DEstatis [online], 2021).

Dle klasifikace ISCED⁶² se do terciární sféry v Německu také řadí státní či státem uznané profesní akademie⁶³ a odborné školy⁶⁴ (Bundesministerium für Bildung und Forschung [online], 2021).

Vzájemná komparace vzdělávacích systémů ČR a Německa bude zaměřena pouze na posuzování terciárního univerzitního vzdělávání, ve kterém probíhá vzdělávání poskytované univerzitami nebo jinými typy vysokých škol (nikoli na všechny oblasti terciární sféry vzdělávání)⁶⁵.

3.4.1 Vývoj vysokých škol od 90. let 20. století

3.4.1.1 Dopady sjednocení Německa na vysokoškolský systém

Pád berlínské zdi v listopadu 1989 a rozpuštění socialistické vlády v NDR vedly ke sjednocení dvou německých států, které existovaly od roku 1949. Smlouvou o sjednocení podepsanou 31. srpna 1990 začal proces přizpůsobování politických, ekonomických a sociálních podmínek v pěti nových spolkových zemích podmínkám v západním Německu. Kromě mnoha dalších ustanovení smlouva předpokládala převod základní struktury vzdělávacího systému v západním Německu do východního Německa. S výjimkou několika zvláštností sloužil západoněmecký status quo jako model transformace východoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání.

Upuštění od obnovy východoněmecké univerzity zpomalilo reformy, které byly zahájeny v západoněmeckém univerzitním systému koncem 80. let. *Hochschulrahmengesetz* (dále jen „HRG“)⁶⁶ sloužil jako základ pro obnovu a restrukturalizaci systému vysokoškolského vzdělávání ve východním Německu. Rozdělení práv a povinností se řídilo federálními principy západního Německa, zatímco na univerzitách byla stanovena akademická samospráva v oblasti vnitřních záležitostí a svoboda výzkumu a výuky.

⁶² Viz kapitola 1.2.1

⁶³ Berufsakademien (akademicky založené odborné vzdělávání, které je zároveň směřováno k praxi prostřednictvím profesní přípravy v akademii a v podniku ve smyslu duálního systému).

⁶⁴ Fachschulen

⁶⁵ Viz kapitoly 1.2.1 a 1

⁶⁶ Rámcový zákon o vysokých školách ze dne 26. 1. 1976 přijatý k regulaci vysokého školství v Německu.

Neuniverzitní výzkum (zejména ústavy Východoněmecké akademie věd) byl hodnocen Vědeckou radou. Zaměstnanci a struktury výzkumu byly omezeny a v mnoha případech rozpuštěny nebo - jak bylo všeobecně známo - zlikvidovány. Zbývající výzkumné skupiny byly částečně integrovány do univerzit; ve většině případů však přežily integraci do stávajících nebo nově vytvořených neuniverzitních výzkumných ústavů⁶⁷.

Hlavní aktivity obnovy východoněmecké univerzity lze shrnout do pěti bodů:

1. Depolitizace: uzavření všech kateder marxismu-leninismu a všech politických univerzit (stranických, policejních, vojenských); hodnocení politických aktivit akademických pracovníků; zpracování a případně obnovení (s novými pracovníky) všech oddělení, jejichž vědecké základy vykazují úzké vazby na politický systém, zejména ekonomiku, právo a sociální vědy.
2. Reorganizace a hodnocení neuniverzitního výzkumu: rozpuštění mnoha ústavů Akademie věd; vytváření neuniverzitních výzkumných skupin a ústavů, jejichž vědecké výsledky byly pozitivně hodnoceny; reintegrace výzkumných pracovníků, kteří nebyli ukončeni na univerzitách; revitalizace výzkumu na univerzitách.
3. Zřizování vysokých škol aplikovaných věd: kromě přeměny dříve specializovaných univerzit se uskutečnila řada nových zařízení.
4. Restrukturalizace předmětů a oborů: složení, velikost a osnovy byly přizpůsobeny západoněmeckým standardům, avšak s určitým prostorem pro inovace. Vysoký stupeň specializace byl zrušen.
5. Reforma struktury zaměstnanců: zavedení struktury zaměstnanců typické pro západoněmecký systém vysokoškolského vzdělávání; politické a vědecké hodnocení zaměstnanců a ukončení pracovních smluv v případě negativních výsledků. Pokud byl výsledek pozitivní, byla možnost se ucházet o inzerované pozice nebo v jednotlivých případech pokračovat v práci ve výzkumné skupině se zvláštním statutem. V některých případech došlo také k přímé integraci do nového univerzitního systému. Předčasný odchod do důchodu a nucená nezaměstnanost byly běžné.

Tato německo-německá „tour de force“⁶⁸ vyžadovala využití rozsáhlých lidských a finančních zdrojů, aby se východoněmecké podmínky a struktury vysokoškolského

⁶⁷ Ústavy "Blaue Liste" (byly pojmenovány podle barvy papíru, na kterém byl poprvé zveřejněn seznam těchto ústavů. Dnes jsou ústavy na „modrém seznamu“ kombinovány se srovnatelnými západoněmeckými ústavami ve společnosti Gottfrieda Wilhelma Leibnitze).

⁶⁸ Husarský kousek

vzdělávání co nejvíce přizpůsobily západoněmeckému současnému stavu, ačkoli i zde byla žádoucí reforma.

Otázka dvojí reformy východoněmeckých a západoněmeckých systémů vysokoškolského vzdělávání byla v té době často diskutována odborníky a politickými aktéry. Existují různé postoje k otázce, zda západoněmecký vysokoškolský systém promarnil historickou příležitost k reformě. Je však široce sdíleno, že úkol obnovy a restrukturalizace východoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání by nebyl zvládnutelný paralelní reformou západoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání. Proces sjednocení Německa nicméně přinesl neočekávané výzvy a nové otázky i nové problémy a příležitosti pro obě části systému.

V této souvislosti by neměla být podceňována úloha východoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání jako výzva a stimul pro reformy a změny v celém německém systému vysokoškolského vzdělávání. Přispěly k tomu zejména tři faktory:

1. Proces transformace východoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání aktivně využívá mnoho tamních vysokých škol k zavádění inovací v oblasti vysokoškolského managementu, výuky a přípravy studijních plánů.
2. Tradice výuky orientace a dobrého dohledu nad studenty, která existovala v NDR, nadále do značné míry určuje chování a sebeobraz akademických pracovníků.
3. Nově zřízené struktury ve východním Německu jsou méně pevné, takže lze obecně předpokládat větší otevřenost experimentům a reformám.

V tomto bodě je třeba poukázat na dvě další výzvy a vzájemné vlivy. Na jedné straně mělo důsledné hodnocení kvality vědecké práce na východoněmeckých univerzitách a neuniverzitních výzkumných institucích, včetně Akademie věd, které proběhlo za širokého zapojení západoněmeckých vědců, dopad na západoněmecké vysoké školy. Zejména profesorský odpor vůči jakékoli formě externího vyučování a hodnocení výzkumu se zhroutil poté, co došlo k takové široké účasti na hodnocení ve východním Německu. Na druhé straně strukturální přenos západoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání nevedl ke stejnému vývoji forem a obsahu výuky, studia a výzkumu. Některé z nejzajímavějších a nejslibnějších impulsů pro inovace v organizaci výuky a studia pocházejí z východoněmeckých univerzit a představují modely dobré praxe, s nimiž mohou západoněmecké univerzity také experimentovat. Celkově lze od poloviny 90. let pozorovat novou dynamiku, která postupně zahrnovala celý německý systém vysokoškolského vzdělávání a dala nový impuls pro reformy a inovace. Tato dynamika pak mohla být

zaměřena mimo jiné na reformy struktury kurzů vyvolané Boloňskou deklarací⁶⁹ se zavedením odstupňovaných kurzů, se kterými mohou západoněmecké univerzity také experimentovat.

3.4.1.2 Strukturální a kvantitativní vývoj

V roce 1989 bylo v západním Německu celkem 244 vysokých škol, které lze rozdělit do šesti typů: 68 univerzit (včetně technických univerzit, specializovaných a distančních univerzit), 16 teologických univerzit, 8 pedagogických univerzit, 30 uměleckých univerzit, jedna integrovaná univerzita a 121 univerzit aplikovaných věd (včetně univerzit aplikovaných věd pro správu).

Ve východním Německu bylo ve stejném roce celkem 70 vysokých škol, které lze také přiřadit k různým typům: 9 multidisciplinárních univerzit, 12 technických univerzit, 29 speciálních univerzit (např. strojírenské školy, univerzity pro učitele, umění, zemědělství), 3 lékařské školy a 17 politických univerzit (např. stranické univerzity, policejní univerzity, odborové a vojenské univerzity).

V rámci obnovy a restrukturalizace východoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání bylo prostřednictvím nových nadací, sloučení a realokací vytvořeno 16 univerzit, 11 vysokých škol umění, vysoká škola pedagogické přípravy a 31 univerzit aplikovaných věd - typ, který dříve neexistoval ve východním Německu. Kromě toho bylo založeno 11 teologických vysokých škol a některé soukromé univerzity.

V roce 2000, deset let po podepsání dohody o sjednocení, tvořilo německou univerzitní scénu celkem 350 institucí, z toho 97 univerzit, 6 vysokých škol pedagogických, 16 vysokých škol teologických, 49 vysokých škol uměleckých, 154 všeobecných technických vysokých škol a 28 správních vysokých škol. Jelikož byla převážná většina studentů v Německu zapsána na univerzity a technické vysoké školy, byl německý systém vysokoškolského vzdělávání charakterizován jako binární systém, tj. v zásadě sestávající ze dvou typů.

Na těchto univerzitách studovalo celkem něco přes 1,6 milionu lidí, převážná většina (necelých 1,2 milionu) na univerzitách. Čtyřicet šest procent studentů byly ženy, ale v řadě předmětů (např. medicína, biologie, kulturní a sociální vědy, jazyky) převládal po několik let podíl studentek. Podíl zahraničních studentů v roce 2000 byl těsně pod dvanácti procenty,

⁶⁹ Viz kapitola 1.2.2.1

z nichž však asi třetina byla „zahraničními studenty“. Tento termín označuje osoby, které se buď narodily v Německu a chodily do školy, nebo které mají německé maturitní vysvědčení, ale nikoli německé občanství.

V roce 2000 úspěšně absolvovalo závěrečnou zkoušku na německé univerzitě téměř 214 500 studentů. Kromě toho je Německo evropskou zemí, kde se získává nejvyšší počet doktorských titulů, konkrétně kolem 25 000 ročně.

3.4.1.3 Německé univerzity na počátku 21. století

V mezinárodním srovnání byl německý vysokoškolský systém tradičně ten, který se vyznačoval přísnou státní kontrolou. Ve druhé polovině 90. let však vzrostla veřejná i politická kritika práce univerzit. Mluvílo se o „nevyřízených reformách“, o neefektivnosti, o nedostacích v kvalitě výuky, o příliš vysoké míře předčasného ukončování školní docházky a příliš dlouhé době studia. Německé univerzity již mezinárodně nejsou konkurenceschopné a „místo pro studium a vědu v Německu“ stále více ztrácí svoji atraktivitu. Univerzity tuto kritiku odmítly a místo toho si stěžovaly na chronické nedostatečné financování a přetížení studentů. Receptem na překonání problémů bylo odstoupení státu od přísné kontroly nad univerzitami. Měly by dostat větší autonomii, aby mohly svou práci vykonávat efektivněji a konkurenceschopněji. Tato autonomie, která byla institucím udělena novelou HRG z roku 1998, však nebyla bezpodmínečná. Hodnocení, odpovědnost, prvky odměňování podle výkonu a podmíněné přidělování státních prostředků v rámci globálních rozpočtů by měly univerzitám umožnit pružněji reagovat na nové požadavky.

Interní organizační reformy by měly pomoci rozvíjet jednotlivé profily a modely a posílit univerzitní a resortní řízení. Přestože byly faktory formující trh německému systému vysokoškolského vzdělávání strukturálně spíše cizí, v posledních letech byly zahájeny iniciativy pomocí programů financování, jejichž cílem je podpora exportu německých studijních programů do zahraničí a dalších konkurenčních prvků. Univerzity jsou nuceny nepřetržitě omezeným financováním ze strany státu rozvíjet rostoucí část svého rozpočtu z jiných zdrojů financování. To zahrnuje zpoplatnění dalšího vzdělávání, zavedení školného pro studenty nad rámec standardní doby studia, marketing výsledků výzkumu, aktivní získávání finančních prostředků třetích stran na výzkumné projekty, nábor sponzorů a přístupy k péči o absolventy.

Dalším důležitým prvkem organizačních reforem univerzity je posílení vedení univerzity postupným nahrazováním tradičního kolegiálního modelu, ve kterém je rektor nebo prezident univerzity „první mezi rovnými“. Zavádějí se více hierarchicky strukturované modely řízení univerzity a kateder, které vycházejí z modelů řízení.

Boloňská deklarace⁷⁰ (původně podepsaná v červnu 1999 ministry vědy z 30 evropských zemí - v dalším průběhu reformního procesu zahájeného deklarací, známého také jako Boloňský proces, byly přidány další dvě signatářské země) si stanovila za cíl řadu reformních opatření, která pomohou vytvořit EHEA⁷¹; tyto by měly být provedeny ve všech signatářských státech do roku 2010.

Boloňská deklarace jistě spustila jeden z nejrychleji postupujících a nejkompexnějších procesů reforem strukturních studií v Evropě. Od roku 1999 bylo v Německu uděleno více než 1 200 bakalářských a magisterských titulů. Za účelem urychlení kontroly a schválení zavádění nových studijních programů, které byly dříve vyhrazeny odpovědným státním ministerstvům, byly zřízeny obecné akreditační agentury nebo akreditační agentury zaměřené na speciální oborové skupiny, které kontrolují žádosti univerzit o zavedení bakalářských a magisterských titulů pro kvalitu, konzistenci a proveditelnost; na druhé straně odpovědná ministerstva státu pouze schvalují zákonná ustanovení (studijní a zkušební řád).

S aktivitami Evropské komise a ministrů školství členských států EU za účelem vytvoření EHEA a výzkumu, který má ve střednědobém horizontu vytvořit z Evropy dynamickou a globálně konkurenceschopnou vzdělanou společnost, byly spuštěny dalekosáhlé reformy německého vysokoškolského systému. Rozsah a dynamiku dřívějších reforem zcela překonávají. Univerzity hrají v tomto procesu zcela novou a neznámou roli nezávislých a strategických aktérů. Je nesporné, že univerzity jsou nepostradatelným faktorem v rozvíjející se společnosti - nejen s ohledem na produkci nových znalostí a řešení sociálních problémů, ale také s ohledem na vzdělání a kvalifikaci stále rostoucího podílu populace (Kehm [online], 2015).

⁷⁰ Viz kapitola 1.2.2.1

⁷¹ Viz kapitola 1.2.2

3.4.2 Legislativa vysokého školství

Právním základem vysokoškolského vzdělávání v Německu jsou zákony o vysokých školách ve spolkových zemích. V souvislosti s konkurenčními právními předpisy⁷² je federální vláda odpovědná za oblast přijímání na vysoké školy a získávání vysokoškolských diplomů. Spolkové země však dostaly pravomoc uzákonit vlastní předpisy, které se liší od příslušných federálních zákonů. Zákony spolkových zemí o vysokých školách popisují obecné cíle vysokých škol a obecné zásady organizace vysokoškolského vzdělávání, studia, výuky a výzkumu, přijímání ke studiu, členství, a také personálních záležitostí univerzit. Předpisy se vztahují na všechny, včetně soukromých univerzit, a poskytují vysokoškolskému vzdělávání systematické propojení.

Základní právní předpisy pro terciární sektor

Mezi základní zákony upravující oblast terciárního sektoru patří:

- „HRG“ ze dne 19. 1. 1999;
- „*Bekanntmachung der Neufassung des Hochschulrahmengesetzes (HRG)*“⁷³;
- „*Gesetz zur Neuregelung der Professorenbesoldung und zur Änderung weiterer dienstrechtlicher Vorschriften (Professorenbesoldungsneuregelungsgesetz)*“⁷⁴;
- „*Bekanntmachung der Neufassung des Bundesgesetzes über individuelle Förderung der Ausbildung (Bundesausbildungsförderungsgesetz (dále je „BAföG“))*“ ze dne 7. 12. 2010⁷⁵;
- „*Gesetz über befristete Arbeitsverträge in der Wissenschaft (Wissenschaftszeitvertragsgesetz – WissZeitVG: Art. 1 des Gesetzes zur Änderung arbeitsrechtlicher Vorschriften in der Wissenschaft)*“ ze dne 12. 4. 2007⁷⁶;
- „*Gesetz zur Schaffung eines nationalen Stipendienprogramms (Stipendienprogramm-Gesetz – StipG)*“ ze dne 21. 7. 2010⁷⁷ (Deutscher Hochschulverband [online], 2021).

⁷² HRG, článek 72

⁷³ Naposledy změněn dne 15. 11. 2019

⁷⁴ Ze dne 11. 6. 2013, upravující platy profesorů

⁷⁵ Naposledy změněn dne 8. 7. 2019, zákon o individuální podpoře vzdělávání

⁷⁶ Naposledy změněn 23. 5. 2017, zákon o pracovních smlouvách na dobu určitou ve vědě

⁷⁷ Naposledy změněn 29. 3. 2017, zákon o vytvoření národního stipendijního programu

Státní smlouvy spolkových zemí:

- „*Staatsvertrag über die Errichtung einer gemeinsamen Einrichtung für Hochschulzulassung*“ ze dne 5. 6. 2008;
- „*Staatsvertrag über die Organisation eines gemeinsamen Akkreditierungssystems zur Qualitätssicherung in Studium und Lehre an deutschen Hochschulen (Studienakkreditierungsstaatsvertrag)*“ ze dne 12. 6. 2017.

Mezi další zákony patří zákony federálních států o vysokých školách, zákony státních vysokých škol, zákony profesionálních akademií federálních států a absolventské zákony spolkových zemí (Eurydice [online], 2021).

3.4.3 Poslání vysokých škol

Hlavní úloha vysokých škol spočívá ve vědě, výzkumu, vzdělání a udělování akademických titulů. Studium na vysokých školách je v kompetenci a pod správou jednotlivých spolkových zemí. Z jejich rozpočtů vysoké školy také získávají finanční prostředky.

Výuka a studium by měly studentům předávat technické znalosti, dovednosti a metody příslušného studijního programu tak, aby byli schopni vykonávat vědeckou nebo uměleckou práci a jednat odpovědně ve svobodném, demokratickém a sociálním ústavním státě. Všechny typy univerzit mají tyto cíle společné.

V souladu s tradičním principem jednoty výuky a výzkumu je zákonodárcem pověřeno provádět odbornou kvalifikaci studentů v přímé souvislosti s vědeckým výzkumem a uměleckým vývojem. Zatímco jednotu výzkumu a výuky platí pro všechny univerzity, tradičně ve smyslu rozlišení úkolů mezi typy univerzit je obzvláště úzké prolínání vysokoškolského vzdělávání se základním výzkumem a teoretickými znalostmi.

Výtvarné a hudební vysoké školy připravují na umělecké a umělecko-pedagogické profese. Výuka a studium úzce souvisí s ostatními úkoly vysokých škol, tj. sloužit umění prostřednictvím rozvoje uměleckých forem a výrazových prostředků.

Pro koncepci kurzů a organizaci výuky a studia na vysokých školách aplikovaných věd je charakteristická speciální aplikační orientace a silnější zaměření na požadavky odborné praxe. Zvláštní význam je přikládán praktickým semestrům stráveným mimo univerzitu. Výuka na univerzitách aplikovaných věd souvisí s aplikačně orientovanými výzkumnými a vývojovými projekty z hlediska personálního i obsahového, které jsou pro tento typ univerzity charakteristické. Mnoho univerzit aplikovaných věd vyvinulo takzvané

duální studijní programy. Duální univerzity v Bádensku-Württembersku a Durynsku kombinují praktické školení ve společnosti tím, že nabízejí prakticky integrované studijní kurzy s vysokoškolským vzděláním (Eurydice [online], 2021).

3.4.4 Typy vysokých škol

Od roku 2020 existuje v Německu celkem 426 státních a státem uznávaných univerzit, které zahrnují následující typy univerzit:

- *Univerzity a odpovídající vysoké školy*

Vysoké školy, které nabízejí pouze individuální kurzy, včetně vysokých škol teologických a vysokých škol pro vzdělávání učitelů (pouze v Bádensku-Württembersku), jsou na stejné úrovni jako univerzity.

Společným rysem těchto univerzit je obvykle právo na udělení doktorského titulu (právo na udělení doktorátu) a právo na uznání pedagogické kvalifikace (právo na habilitaci). Vědecký výzkum v základních oblastech a školení nové generace akademických pracovníků také zvláštním způsobem charakterizuje univerzity a odpovídající vysoké školy.

- *Vysoké školy umění a hudby*

Umělecké a hudební vysoké školy nabízejí kurzy vizuálního, tvůrčího a divadelního umění, filmu, televize a médií nebo hudebních předmětů, v některých případech také v souvisejících vědních oborech (dějiny umění, dějiny umění a umění vzdělávání, muzikologie, hudební historie a hudební výchova, mediální a komunikační studia a v poslední době v oblasti digitálních médií). Na některých univerzitách se vyučuje celé spektrum uměleckých předmětů, na jiných jsou zastoupeny pouze jednotlivé předměty. Doktorát lze zpravidla získat z přírodovědných předmětů na vysokých uměleckých a hudebních školách.

- *Univerzity aplikovaných věd*

Univerzity aplikovaných věd byly po dohodě mezi spolkovými zeměmi v roce 1968 integrovány do systému vysokoškolského vzdělávání Německa jako nový typ univerzity. Plní nezávislý vzdělávací mandát, pro který je typické aplikační zaměření ve výuce a výzkumu, obvykle integrovaný praktický semestr a profesori, kteří kromě svých vědeckých kvalifikací získali i odborné zkušenosti mimo univerzity.

Podíl nestátních institucí na celkovém počtu 216 vysokých škol aplikovaných věd je relativně vysoký, téměř 50 procent. Na ně se z velké části vztahují stejná právní ustanovení jako na státní univerzity aplikovaných věd. S ohledem na velikost, počet studentů a nabízené

programy existují v některých případech značné rozdíly, které přispívají ke zvláštním technickým a regionálním profilům jednotlivých vysokých škol aplikovaných věd.

Zvláštní postavení má 30 univerzit aplikovaných věd pro veřejnou správu (správní vysoké školy), které školí státní zaměstnance pro kariéru ve vyšších službách. Jsou sponzorovány federální vládou nebo spolkovou zemí, studenti mají při odvolání status státního zaměstnance (Eurydice [online], 2021).

3.4.5 Studijní programy

3.4.5.1 Bakalářský studijní program (ISCED 6)

V systému s odstupňovanými tituly je bakalářský titul prvním profesionálním a standardním vysokoškolským titulem. V zimním semestru 2019/2020 nabídly univerzity a rovnocenné vysoké školy, umělecké a hudební vysoké školy a univerzity aplikovaných věd celkem 9 000 vysokoškolských programů vedoucích k získání bakalářského titulu (Eurydice [online], 2021).

Tento studijní program poskytuje vědecké principy, metodické dovednosti a odbornou kvalifikaci. Bakalářské programy se mohou soustředit na jeden hlavní obor (*Monobachelor*) nebo mohou být ukončeny kombinací několika předmětů (*Kombinationsbachelor oder 2 Fach-Bachelor*) (studienwahl.de [online], 2020).

Standardní doba studia v bakalářském prezenčním studiu je minimálně šest a maximálně osm semestrů, přičemž pro získání titulu musí být splněno 180 nebo 240 kreditů⁷⁸.

Pro bakalářské studijní programy se používají následující tituly:

- „*Bachelor of Arts*“ (*BA*)
- „*Bachelor of Science*“ (*B.Sc.*)
- „*Bachelor of Engineering*“ (*B.Eng.*)
- „*Bachelor of Laws*“ (*LL.B.*)

Pro bakalářské studium na vysokých uměleckých a hudebních školách se používají následující tituly:

- „*Bachelor of Fine Arts*“ (*BFA*)
- „*Bachelor of Arts*“ (*BA*)
- „*Bakalář of Music*“ (*B.Mus.*)

⁷⁸ ECTS (viz kapitola 1.2.2.1)

Následující označení se používá pro bakalářské tituly, které jsou získávány ve studijních programech se vzdělávacími požadavky na učitelské místo:

- „*Bachelor of Education*“ (*B.Ed.*).

3.4.5.2 Magisterský studijní program (ISCED 7)

Magisterský program je studijní obor, který má umožnit vědeckou práci a metodologii, předat teoretické a analytické dovednosti. Otevřeným a kreativním způsobem umožnit absolventům adaptovat se na nové podmínky v profesním životě. Lze je rozlišit podle typů profilů, a to buď orientovaný a zaměřený na aplikace nebo na výzkum.

Vstupním požadavkem je zpravidla již získaný odborný vysokoškolský titul, např. bakalářský titul. Často existuje také řada speciálních vstupních požadavků, jako jsou speciální jazykové dovednosti, vstupní test, odpovídající bakalářský titul apod. Rozlišují se navazující a další magisterské programy dalšího vzdělávání. Po sobě jdoucí magisterské programy mohou prohloubit a rozšířit znalosti získané v bakalářském programu. Magisterské programy dalšího vzdělávání vyžadují kvalifikované praktické zkušenosti v délce nejméně jednoho roku.

Magisterské tituly, které byly získány na univerzitách a na rovnocenných vysokých, technických nebo uměleckých / hudebních vysokých školách, zpravidla opravňují držitele k získání doktorátu. Magisterské tituly získané na univerzitách aplikovaných věd otevírají přístup ke kariéře ve vyšších službách ve veřejné správě.

Standardní doba magisterského studia je v délce dva a maximálně čtyři semestry. Spolu s předchozím stupněm získají studenti v průběhu studia celkem minimálně 300 kreditů⁷⁹.

Následující označení se používají pro magisterské studijní programy na univerzitách a odpovídajících vysokých školách v navazujících magisterských programech:

- „*Master of Arts*“ (*MA*)
- „*Master of Science*“ (*M.Sc.*)
- „*Master of Engineering*“ (*M.Eng.*)
- „*Master of Laws*“ (*LL.M.*)
- „*Master of Education*“ (*M.Ed.*)

⁷⁹ ECTS (viz kapitola 1.2.2.1), v případě po sobě jdoucích bakalářských a magisterských programů s celkovou standardní dobou studia šesti let v jednom ze stěžejních uměleckých předmětů je pro magisterské studium včetně předchozího programu obecně požadováno 360 ECTS bodů.

Následující označení se používají pro magisterské studium na uměleckých a hudebních vysokých školách v navazujících magisterských programech:

- „*Master of Fine Arts*“ (*MFA*)
- „*Master of Arts*“ (*MA*)
- „*Master of Music*“ (*M.Mus.*)

„*Master of Education*“ (*M.Ed.*) v hudbě nebo výtvarném umění se uděluje ve studijních programech na uměleckých a hudebních vysokých školách se vzdělávacími požadavky na učitelské místo.

Následující označení se používají pro magisterské studium na vysokých školách aplikovaných věd v navazujících magisterských programech:

- „*Master of Arts*“ (*MA*)
- „*Master of Science*“ (*M.Sc.*)
- „*Master of Engineering*“ (*M.Eng.*)
- „*Master of Laws*“ (*LL.M.*)

Pro magisterské tituly v pokročilých magisterských programech jsou povolena různá označení, například „*Master of Business Administration*“ (*MBA*).

3.4.5.3 Doktorský studijní program (ISCED 8)

Doktorát prokazuje schopnost provádět hloubkovou nezávislou vědeckou práci. Ztělesňuje nezávislý úspěch v oblasti výzkumu a v Německu není chápán jako třetí fáze studia. Cílem doktorského studia je získání kvalifikace pro činnost ve výzkumu a vědě, ale také pro úkoly řízení ve vědecké společnosti.

Existuje mnoho způsobů, jak získat doktorát v Německu. Převládajícím modelem v Německu je individuální studium. Doktoráty obvykle probíhají na univerzitách a odpovídajících vysokých školách, někdy ve spolupráci s neuniverzitními výzkumnými institucemi a univerzitami aplikovaných věd. Získání doktorátu na univerzitách aplikovaných věd je možné pouze ve výjimečných případech. Doktorát je založen na přípravě disertační práce založené na nezávislém výzkumu a na základě ústních zkoušek (rigorózní zkouška). Doktorát opravňuje držitele k použití doktorského titulu (Eurydice [online], 2021).

3.4.6 Financování vysokých škol

3.4.6.1 Financování univerzit spolkovými zeměmi

Státní univerzity jsou až na několik výjimek financovány spolkovými zeměmi, které jim z rozpočtu ministerstva školství a vědy poskytují prostředky potřebné k plnění jejich úkolů. Proces financování obvykle zahrnuje několik fází. Univerzita prosazuje své požadavky na financování odhadem návrhu rozpočtu státního ministerstva odpovědného za univerzity. Následuje příprava rozpočtu odpovědným ministrem v koordinaci s ostatními odpovědnými útvary a nakonec zahrnutí do návrhu rozpočtu vlády parlamentu. Po projednání a schválení rozpočtu parlamentem jsou finanční prostředky k dispozici. Prostřednictvím univerzit slouží finanční prostředky v oblasti výzkumu a výuky, na podporu mladých talentů a v oblasti rovnosti žen ve vědě. Po poskytnutí finančních prostředků státem následuje interní distribuce směrem k univerzitám, které tyto prostředky spravují. Tato správa podléhá státní kontrole. V některých spolkových zemích jsou mezi těmito zeměmi a jejichmi univerzitami uzavřeny rámcové dohody o rozvoji a financování univerzit, které jsou platné po dobu několika let.

3.4.6.2 Financování univerzit federální vládou

Rozpočtové prostředky spolkových zemí pokrývají personální a materiální náklady. Po novele základního zákona měla federální a státní vláda od ledna 2015 další prostor pro společné financování výzkumu. Univerzity nyní spolupracují na základě dohod v případech nadregionálního významu při podpoře vědy, výzkumu a výuky. To znamená, že univerzity nyní mohou také získávat trvalé financování z federálních fondů, zatímco dříve to bylo možné pouze prostřednictvím dočasných programů. Dohody mezi federální vládou a spolkovými zeměmi, které se primárně dotýkají univerzit, vyžadují souhlas všech spolkových zemí.

Mezi důležité dohody na této úrovni patří:

- *Exzellenzstrategie*⁸⁰

V červnu 2016 podepsaly federální a státní vlády dohodu o podpoře špičkového výzkumu na univerzitách jako nástupce *Exzellenzinitiative*⁸¹ zahájené v roce 2006. V rámci

⁸⁰ Strategie Excellence

⁸¹ Viz kapitola 1.4.8

Excellenzstrategie poskytnou federální a státní vlády od roku 2018 ročně celkem 533 mil. €. ⁸² První rozhodnutí o financování ve *Strategii excellence* byla přijata v září 2018.

- „*Innovative Hochschule*“⁸³ a program na podporu mladých vědců

Iniciativa *Inovativní vysoká škola* na podporu přenosu myšlenek, znalostí a technologií na základě výzkumu podporuje univerzity, které již mají ucelenou strategii pro jejich interakci s obchodem a společností. Iniciativa s dotací 550 mil. € na deset let je zaměřena zejména na univerzity aplikovaných věd a malé a střední univerzity. Federální vláda poskytuje 90 procent financování, příslušná spolková země zbylých 10 procent⁸⁴.

Cílem programu na podporu mladých vědců, který je financován federální vládou s jednou miliardou eur po dobu 15 let, je usnadnit plánování kariérních cest mladých vědců na univerzitách a odpovídajících vysokých školách. Jejím cílem je zvýšit mezinárodní atraktivitu německého systému v oblasti vědy a pomoci univerzitám se stejným postavením přilákat nejlepší mladé výzkumné pracovníky z Německa i ze zahraničí.

- *Hochschulpakt 2020*⁸⁵

Aby byla univerzita otevřena většímu počtu nových studentů a byla zajištěna efektivita univerzitního výzkumu, přijaly federální a státní vlády *Univerzitní pakt 2020*. V rámci tohoto paktu vytvářejí federální a státní vlády řadu programů přizpůsobených požadavkům, čímž je zajištěno kvantitativní rozšíření vysokoškolského vzdělávání.

- *Zukunftsvertrag Studium und Lehre stärken*⁸⁶

Záměrem této smlouvy je zachování kapacity studijních míst v souladu s požadavky a zajištění vysoké kvality studia a vzdělávání. Trvalé financování může zejména podpořit rozšíření stálých pracovních poměrů zaměstnanců zapojených do studia a vzdělávání.

- *Programmpauschalen*⁸⁷

Výzkumné projekty financované *Deutsche Forschungsgemeinschaft* (dále jen „DFG“)⁸⁸ dostávají takzvaný „paušál“. Univerzity jej využívají k pokrytí nepřímých nákladů, které vznikají z výzkumných projektů, což poté přispívá ke zvýšení strategických schopností a posílení univerzitního výzkumu.

⁸² 75 procent finančních prostředků nese federální vláda a 25 procent země, kde sídlí úspěšná univerzita.

⁸³ Inovativní vysoká škola

⁸⁴ První financování projektu bylo zahájeno 1. ledna 2018.

⁸⁵ Univerzitní pakt 2020

⁸⁶ Budoucí smlouva na posílení studia a vzdělávání

⁸⁷ Programové „paušály“

⁸⁸ Německá výzkumná nadace je občanské sdružení, které působí jako samosprávný orgán na podporu vědy a výzkumu.

- *Qualitätspakt Lehre*⁸⁹

V červnu 2010 se federální vláda a vlády spolkových států dohodly na rozšíření univerzitního paktu o společný program pro lepší studijní podmínky a vyšší kvalitu vzdělávání.

- *Federálně-státní dohoda „Innovation in der Hochschullehre“*⁹⁰

Smlouva se spolkovým státem, která byla přijata v červnu 2019 jako nástupce *Paktu kvality výuky*, má od roku 2021 podporovat další rozvoj vysokoškolského vzdělávání a jeho posílení v univerzitním systému jako celku. Za tímto účelem má být zřízena organizační jednotka pod záštitou stávající instituce.

- *Financování zařízení, budov a vybavení na podporu výzkumu na univerzitách*

Tímto financováním sleduje federální vláda vytvoření infrastruktury pro výzkum celostátního významu. Žádosti o financování v této oblasti se předkládají k posouzení DFG.

3.4.6.3 Financování univerzitního výzkumu prostřednictvím fondů třetích stran

Prostředky z rozpočtu ministerstev odpovědných za univerzity představují základní financování univerzity, avšak členové univerzity, kteří pracují v oblasti výzkumu, jsou rovněž oprávněni v rámci svých úředních povinností provádět výzkumné projekty, které nepocházejí z rozpočtových prostředků, ale z prostředků třetích stran. Nejdůležitější institucí na podporu výzkumu, zejména na univerzitách, je DFG. Podporuje výzkum mimo jiné financováním výzkumných projektů jednotlivými vědci nebo institucemi⁹¹.

3.4.6.4 Poplatky v rámci veřejného vysokoškolského vzdělávání

Je na uvážení spolkových zemí, zda bude studentům účtovat školné či příspěvky. V některých zemích je administrativní poplatek za zápis a ve všech zemích poplatek nebo příspěvek za využívání sociálních institucí. Pokud na příslušné univerzitě existuje orgán studentské samosprávy v rámci složeného studentského orgánu⁹², je rovněž splatný příspěvek studentskému orgánu.

⁸⁹ Pakt kvality vzdělávání

⁹⁰ Inovace ve vzdělávání na vysokých školách

⁹¹ Také specializované programy *Bundesministerium für Bildung und Forschung* (Spolkové ministerstvo školství a výzkumu - BMBF).

⁹² Ve všech státech s výjimkou Bavorska

3.4.6.5 Finanční pomoc pro studenty

- *Financování podle federálního zákona o financování vzdělávání*

V terciární oblasti mohou studenti, kteří nemají prostředky na život a studium z jiných zdrojů⁹³, financovat studium prostřednictvím BAföG.

- *Bildungskreditprogramm und Studienkreditprogramm*⁹⁴

O půjčku na vzdělání se žádá u *Bundesverwaltungsamt*⁹⁵ a vyplácí ji společnost *Kreditanstalt für Wiederaufbau* (dále jen „KfW“)⁹⁶.

V rámci programu studentských půjček KfW byla studentům všech předmětů nabídnuta půjčka na financování jejich životních nákladů ve výši 100 až 650 eur měsíčně, a to bez ohledu na jejich příjem nebo majetek.

- *Další možnosti financování*

Pro studující existují ještě další možnosti dotací. V některých zemích např. studentské odbory na univerzitách nebo samotné univerzity podporují studenty v konkrétních sociálních situacích půjčkami v různé výši. Na podporu studentů v nouzi se věnuje řada menších, především regionálních nadací, z nichž většina má soukromé prostředky.

- *Financování prostřednictvím grantů*

Obzvláště talentovaní a výborní studenti mohou být podporováni stipendiem, které poskytují federálně podporované organizace, a to na propagaci talentovaných studentů. Instituce pro podporu talentovaných studentů odrážejí rozmanitost německé společnosti a různé ideologické, náboženské, politické, ekonomické nebo unijní proudy v Německu⁹⁷.

Pro zahraniční studenty a mladé akademické pracovníky nabízí *Deutscher Akademischer Austauschdienst* (dále jen „DAAD“)⁹⁸ stipendia na omezený studijní pobyt nebo pobyt pro další vzdělávání na německé univerzitě. V některých zemích navíc existují zvláštní fondy na podporu zahraničních studentů na příslušných univerzitách.

Po absolvování vysokoškolského studia mohou být stipendia udělena pro další studijní programy⁹⁹.

- *Nepřímá finanční pomoc*

⁹³ Primárně příjmy rodičů

⁹⁴ Možnost financování vzdělávání kreditovým programem - půjčkami

⁹⁵ Federální správní úřad

⁹⁶ Úvěrový institut poskytující půjčky např. na rekonstrukce. Založen v r. 1948, sídlo ve Frankfurtu nad Mohanem.

⁹⁷ Nejstarší a největší organizací na podporu talentovaných studentů je *Studienstiftung des deutschen Volkes* (Německá národní akademická nadace), kterou spolkové země rovněž financují.

⁹⁸ Německá akademická výměnná služba

⁹⁹ Financování postgraduálního studia, doktorská stipendia

Studenti dostávají různou nepřímou finanční pomoc¹⁰⁰.

Existuje také zákonné úrazové pojištění pro studenty pro případ úrazů na univerzitě nebo na cestě mezi domovem a univerzitou. Spolkové státy jsou odpovědné za zákonné úrazové pojištění pro studenty (Eurydice [online], 2021).

3.4.6.6 Soukromé vysokoškolské vzdělávání

Školné se účtuje na nevládních univerzitách ve všech zemích. Církevní univerzity obecně neúčtují žádné nebo výrazně nižší školné než soukromé univerzity.

3.4.7 Studium na vysoké škole a jeho průběh

Pro přihlášení na různé vysoké školy a univerzity a pro každý studijní program v Německu jsou velmi individuální požadavky, termíny a obsah. Dodržují se však některá obecná pravidla. Studium začíná v zimním semestru. Existují však i některé výjimky. To záleží na příslušné univerzitě a příslušném studijním oboru. Pro přihlášení na univerzitu je třeba podat přihlášku s prokázanou vstupní univerzitní kvalifikací. Obecná vstupní kvalifikace na univerzitu se dosahuje prostřednictvím *Abitur*¹⁰¹. To znamená, že je možné studovat všechny studijní obory na všech typech vysokých škol.

Studijní programy s omezeným přístupem jsou studijní programy, které vyžadují zvláštní kvalifikaci. Nejčastěji se jedná o *Numerus Clausus* (dále jen „NC“)¹⁰². Kromě toho mohou uchazeči také skládat přijímací zkoušky, odevzdávat portfolio apod. To záleží na příslušném studijním programu. Umělecké vysoké školy často vyžadují jeden nebo více ukázkových prací k posouzení talentu žadatele.

Druhou variantou jsou studijní programy, kde není určen počet přijatých studentů, jsou bez omezení. Zde se může přihlásit každý potenciální student. Neexistuje žádný NC. Patří sem například předměty jako strojírenství nebo elektrotechnika. Zde však vyvstává problém přeplněnosti kapacit studujících, což je řešeno většinou velkou mírou neúspěšnosti při studiu v prvních třech měsících zimního semestru. Postupy nebo procesy při podávání přihlášek závisí na univerzitě a průběhu studia. Přihláška na studijní programy bez přijetí se podává vždy přímo na samotné univerzitě. V dnešní době to ve většině případů funguje

¹⁰⁰ Např. snížené tarify zdravotního pojištění, dotované ceny studentských jízdenek v místní hromadné dopravě, nájemné na kolejích apod.

¹⁰¹ Maturitní zkouška

¹⁰² Uzavřený počet - jde o omezení vstupu do studijních programů, které je regulováno průměrnou známkou z maturitní zkoušky, kterou se musí uchazeč prokázat.

prostřednictvím online portálu univerzity. Většina vysokých škol a univerzit má na svých webových stránkách odkaz pro potenciální studenty, který je přesměruje na portál uchazeče. *Hochschulstart.de*¹⁰³ je servisní platforma, kterou využívá velký počet univerzit za účelem zpracování jejich procesu při podávání žádostí. Tímto způsobem je alokace studijních míst lépe koordinována a zdroje univerzit jsou využívány efektivněji (Bohklen [online], 2018).

Studijní programy se velmi liší a liší se od univerzity k univerzitě. Studijní programy končí bakalářskou zkouškou, některé ale i státní zkouškou¹⁰⁴. Celková standardní doba studia pro navazující bakalářské a magisterské kurzy je maximálně pět let. Standardní doba studia pro bakalářské kurzy je šest, sedm nebo osm semestrů. Na univerzitách a vysokých školách se stejným postavením je standardní doba studia pro bakalářské kurzy obvykle šest semestrů. V základních uměleckých předmětech na uměleckých a hudebních vysokých školách lze také pokračovat na navazující bakalářské a magisterské kurzy s celkovou standardní dobou šesti let. Standardní doba studia pro bakalářské kurzy na uměleckých a hudebních vysokých školách je obvykle osm semestrů. Standardní doba studia pro bakalářské kurzy na vysokých školách aplikovaných věd je obvykle šest nebo sedm semestrů včetně semestrů praktických.

Studijní řád obvykle obsahuje pravidla studia, včetně kreditů, které mají být uděleny, a určuje povinné a volitelné předměty. Zkušební řád stanoví standardní dobu studia, předpoklady pro přijetí ke zkoušce, započítávání studijních a zkušebních výsledků, dobu zpracování závěrečné práce, požadavky na zkoušky, postup a předměty zkoušek.

Studijní programy jsou nabízeny formou přednášek, seminářů, cvičení, stáží a exkurzí. Přednášky jsou primárně zaměřeny na poskytnutí přehledu a základních znalostí o programu. Základním rysem studia na umělecké škole nebo hudební škole je, že umělecký výcvik probíhá formou individuálních lekcí nebo v malé skupině (třídě) v úzkém vztahu s konkrétním univerzitním profesorem. Praktický výcvik a různé organizační formy výuky, jako jsou přednášky, semináře, cvičení, stáže a exkurze v malých skupinách, jsou charakteristické pro program technické školy.

Vysoké školy jsou ze zákona oprávněny konat vysokoškolské zkoušky. Bakalářská zkouška je univerzitní zkouškou a je spojena s udělením bakalářského titulu. Magisterský titul se uděluje v plně teologických, nestupňových studijních programech se standardní

¹⁰³ Servisní platforma, kterou používají některé univerzity také jako poskytovatele služeb k outsourcingu celého procesu podávání žádostí.

¹⁰⁴ Např. studijní programy v oborech právo, medicína, zubní lékařství, veterinární lékařství, farmacie a chemie potravin.

dobou pěti let. Univerzity a odpovídající vysoké školy přidávají k diplomu diplomový dodatek, který v anglickém jazyce obvykle popisuje základní studijní obor, individuální studijní obor a výkon absolventa. Na některých univerzitách se na základě dohod se zahraniční univerzitou uděluje kromě německého také zahraniční diplom (*Doppelabschluss*)¹⁰⁵ nebo *Joint Degree*¹⁰⁶.

Standardní doba studia pro magisterské programy je dva, tři nebo čtyři semestry. Na univerzitách a vysokých školách se stejným postavením, jakož i na vysokých uměleckých školách jsou standardní dobou studia magisterských programů obvykle čtyři semestry. Na univerzitách aplikovaných věd je standardní doba studia pro magisterské kurzy obvykle tři nebo čtyři semestry. Vstupním požadavkem na magisterský titul je obvykle vysokoškolské vzdělání v bakalářském studijním programu. Zákony státních univerzit mohou stanovit, že ve stanovených výjimečných případech může vysokoškolský diplom pro další vzdělávání a umělecké magisterské studium nahradit přijímací zkouška. Pro zajištění kvality nebo z kapacitních důvodů lze stanovit další požadavky na přístup k magisterským programům nebo jejich přijetí. Vstupní požadavky jsou předmětem akreditace. Spolkové země si mohou vyhradit právo schválit kritéria přijímání. Pro přijímání k uměleckým magisterským kurzům musí být kromě bakalářského titulu předložen doklad o požadované zvláštní umělecké způsobilosti. Ve společných strukturálních specifikacích pro akreditaci bakalářských a magisterských studijních programů se rozlišuje mezi profily studijních programů zaměřených na výzkum a aplikaci a mezi navazujícími a pokračujícími magisterskými programy.

Doktorské studium je také označováno jako třetí fáze studia. Doktoráty obvykle probíhají na univerzitách a ekvivalentních vysokých školách, někdy ve spolupráci s neuniverzitními výzkumnými institucemi a univerzitami aplikovaných věd. Získání doktorátu na univerzitách aplikovaných věd je možné pouze ve výjimečných případech (Eurydice [online], 2021).

¹⁰⁵ Dvojitý diplom, v rámci dvojitých studijních programů vydává každá ze zúčastněných univerzit vlastní diplom.

¹⁰⁶ Společný diplom, ve společných studijních programech je obdržen společný certifikát od zúčastněných univerzit.

3.4.8 Akreditace

Za dohled nad univerzitami odpovídá příslušné ministerstvo. Externí hodnocení provádějí regionální hodnotící agentury na státní úrovni, mezinárodní síť univerzit nebo sdružení. *Wissenschaftsrat*¹⁰⁷ se zabývá institucionální akreditací nevládních univerzit.

Kultusministerkonferenz (dále jen „KMK“)¹⁰⁸ zřídila *die Stiftung Akkreditierungsrat*¹⁰⁹ pro akreditaci bakalářských a magisterských programů. *Die Stiftung Akkreditierungsrat* je společnou institucí spolkových zemí pro akreditaci a zajišťování kvality při studiu a vzdělávání na německých univerzitách. Prostřednictvím této nadace plní spolkové země své úkoly v souvislosti se zabezpečováním a rozvojem kvality společně a plní tak svou národní odpovědnost v sektoru vysokoškolského vzdělávání při zajištění rovnocennosti při studiu.

*Akkreditierungsrat*¹¹⁰ je ústředním rozhodovacím orgánem nadace Akreditační rady. Rozhoduje o akreditaci a reakreditaci studijních programů, vlastních systémech zabezpečování kvality univerzity a dalších alternativních postupech (*Akkreditierungsrat* [online], 2021).

Zatímco odpovědnost za rozhodnutí o akreditaci byla nyní přenesena na Akreditační radu, provádění postupů posuzování v programové a systémové akreditaci zůstává v rukou akreditovaných akreditačních agentur. Nadace Rady pro akreditaci přebírá svou celkovou odpovědnost za akreditační systém zajištěním konzistence a soudržnosti jejích rozhodnutí o akreditaci, podporou států při dalším rozvoji německého systému řízení kvality, podporou mezinárodní spolupráce v oblasti akreditace a zajišťování kvality, a tím také přispívá k realizaci společného EHEA¹¹¹ (Eurydice [online], 2021).

3.4.9 Aktuální dokumenty a mezníky rozvoje vysokého školství v Německu

Důležitými mezníky v oblasti vysokého německého školství se staly:
v roce 2018:

- Program „*Bund-Länder-Programm zur Gewinnung und Entwicklung von professoralem Personal an Fachhochschulen*“

¹⁰⁷ „Rada pro vědu“ (založená 5. září 1957) jako nejdůležitější poradní orgán v Německu v oblasti rozvoje univerzitního systému a financování výzkumných institucí.

¹⁰⁸ „Stálá konference ministrů školství“ spolkových zemí v Německu. Je dobrovolným sdružením sestávající z ministrů či senátorů spolkových zemí odpovědných za vzdělávání, výzkum a kulturní záležitosti.

¹⁰⁹ „Nadace Rady pro akreditaci“

¹¹⁰ „Akreditační rada“

¹¹¹ Viz kapitola 1.2.2

V listopadu 2018 se *Gemeinsame Wissenschaftskonferenz* (dále jen „GWK“)¹¹² dohodla na programu na podporu nábory a rozvoji profesorů na vysokých školách aplikovaných věd. Program podporuje univerzity aplikovaných věd v oblasti personálního rozvoje a nábory profesorů. Federální a státní vlády poskytují pro tento účel celkem více než 430 mil. €, z nichž 71 procent poskytuje federální vláda a 29 procent spolkové státy. Na začátku federální vláda financuje program stoprocentně, do konce funkčního období se podíl financování států zvyšuje na 50 procent.

v roce 2019:

- Federálně-státní dohoda „*Innovation in der Hochschullehre*“

V květnu 2019 přijala GWK novou dohodu se spolkovým státem. Důležitými cíli dohody je podpora dalšího rozvoje výuky vysokoškolského vzdělávání a její posílení v systému vysokoškolského vzdělávání jako celku¹¹³.

- *Doporučení pro digitalizaci ve vysokoškolské výuce*

KMK vede v širším pojetí dialog „doporučení týkající se digitalizace v oblasti vysokoškolského vzdělávání“ vypracované a přijaté v březnu roku 2019. Doporučení jsou zaměřena na spolkové státy, federální vládu a vedení univerzity, fakulty, katedry a samotné lektory.

v roce 2020

- *Opatření k řešení koronavirové pandemie*

Také v sektoru vysokoškolského vzdělávání si státy vyměňují názory na svá opatření pro řešení koronavirové krize. Pokud je to možné, měly by být poskytovány digitální nabídky výuky a vzdělávání.

V dubnu 2020 se státy dohodly na společném postupu při organizaci letního semestru 2020 kvůli šíření koronaviru. Cílem je vytvořit nezbytné rámcové podmínky pro univerzity, aby byla zajištěna co nejplynulejší výuka a vzdělávání v letním semestru 2020.

- *Státní smlouva o přijímání na univerzity*¹¹⁴

Díky této smlouvě došlo k zásadní reformě systému přidělování univerzitních míst. Zejména došlo k reorganizaci systému kvót pro přidělování studijních míst v procesu centrálního přidělování (v současné době včetně programů studijního lékařství,

¹¹² Gemeinsam für Wissenschaft und Forschung – Společná vědecká konference je organizace, ve které federální vláda a vlády spolkových zemí společně uskutečňují prioritu vědy a výzkumu, vyjednávají a rozhodují o společných programech na podporu vědy.

¹¹³ Federální vláda a vlády spolkových zemí poskytují ročně až 150 mil. € na podporu inovací ve vysokoškolské výuce.

¹¹⁴ Vstoupila v platnost dne 1. prosince 2019.

stomatologie, veterinárního lékařství a farmacie) a byla zrušena kvóta čekací doby. Nová státní smlouva nahrazuje státní smlouvu o zřízení společné instituce pro přijímání na vysoké školy.

- Dohoda se spolkovými zeměmi *“Zukunftsvertrag Studium und Lehre stärken”*

Cílem je zlepšení kvality studia a výuky a udržení studijních kapacit v Německu, jak je požadováno od roku 2021 a dále. Dlouhodobé financování může zejména podpořit rozšíření trvalých pracovních poměrů zaměstnanců zapojených do studia a výuky¹¹⁵ (Eurydice [online], 2021).

Univerzity jako centra vysoce kvalitního vzdělávání a výzkumu jsou klíčovými hnacími silami inovací v zemi a rozhodujícím způsobem přispívají k zajištění pokroku a prosperity. Cílem federální vlády je zvýšit výkon a konkurenceschopnost ve výzkumu a výuce. Důležitými aktivitami v oblasti výzkumu jsou:

- *„Exzellenzinitiative“*
- Četné federální programy na financování a posílení výzkumu *„DFG-Programmpauschale“*, *„Hochschulpakt 2020“*, *„Qualitätspakt Lehre“*, *„Aufstieg durch Bildung: offene Hochschulen“* a další nabídky individuálního financování vzdělávání podle potřeb při dodržení rovných příležitostí ke studiu¹¹⁶ (Bundesministerium für Bildung und Forschung [online], 2021).

¹¹⁵ Společná investice federální vlády a spolkových zemí ve výši přibližně 3,8 mld. € ročně do roku 2023 a celkem 4,1 mld. € ročně od roku 2024 na podporu studia a výuky.

¹¹⁶ „BAföG“, „Bildungsdarlehen“ (různé půjčky) a stipendia.

4 Vlastní práce

Úvodem praktické části se potřeba uvést, co je základní otázkou pro jakoukoli komparaci, tedy co má být předmětem komparace, aby srovnávání bylo přesné a objektivní, a vymezení jejich vlastností či složek. Opravdu spolehlivé srovnávání a hodnocení těchto vzdělávacích systémů je možné pouze pomocí vědeckého přístupu. Já se v této diplomové práci aspoň trochu pokusím o tento přístup při komparaci vzdělávacích systémů ČR a Německa.

Obecně se otázkou komparace vzdělávacích systémů v mezinárodním měřítku – jak již bylo dříve zmíněno – zabývá řada mezinárodních institucí, zejména OECD, která shromažďuje a publikuje údaje o vzdělávacích systémech ve světě, a EU. Tento přístup uplatňuje i OSN, UNESCO, Světová banka. Jako hlavní nástroj komparace vzdělávacích systémů slouží ISCED 2011. V otázce srovnávání a hodnocení systémů lze vybírat z téměř 150 indikátorů. Mají podobu kvantitativních dat. Tyto indikátory se dále ještě detailněji dělí na další charakteristiky, což ve své podstatě představuje skutečně velké množství dat. Ty tak sice slouží ke komparaci vzdělávacích systémů, ale nerepresentují tento systém jako celek. Nelze pak s určitostí říci, který vzdělávací systém je „nejlepší“. S indikátory v podobě kvantitativních dat je však potřeba pracovat velice obezřetně a vybírat takové, které budou u těchto dvou vybraných vzdělávacích systémů srovnatelné.

Při komparaci vysokoškolského vzdělávání ČR a Německa je potřeba zdůraznit, že si budou oba systémy v něčem velmi podobné a v některých znacích shodné. Je to způsobeno mimo jiné také přijetím boloňského procesu oběma zeměmi. Jeho cílem je harmonizace a sjednocování jednotlivých vysokoškolských studií v jednotlivých zemích. Výstupem je třístupňové vysokoškolské studium, které se dělí na bakalářské, magisterské a doktorandské studium. Přesto v těchto systémech nalezneme i několik zásadních rozdílů majících vliv na celou strukturu vysokoškolského vzdělávání. Vysokoškolské vzdělávání ČR a Německa je srovnatelné i s vysokoškolskými systémy v dalších evropských zemích. Dochází tak k prolínání zkušeností a využití při různých úpravách těchto systémů. Přesto je každý systém vysokoškolského vzdělávání jedinečný, unikátní, a to proto, že má svá specifika, která vyplývají ze samotných tradic, historie či postojů.

Jak již bylo dříve zmíněno, pro vzájemnou komparaci vzdělávacích systémů ČR a Německa bude posuzováno terciární univerzitní vzdělávání, ve kterém probíhá vzdělávání poskytované univerzitami nebo jinými typy vysokých škol¹¹⁷.

Vlastní práce je rozdělena do tří podkapitol. První se zaměřuje na krátké shrnutí poznatků a komparaci obou systémů dle některých vybraných kapitol z literární části z hlediska kvalitativního; druhá se dělí na tři podkapitoly a zabývá se oběma zeměmi z hlediska kvantitativního a vybraných aspektů při využití sekundárních dat se zaměřením na zdroje z českého i německého prostředí (ČSÚ, MŠMT, Statistisches Bundesamt, Bundesministerium für Bildung und Forschung aj.) a v mezinárodním měřítku (OECD, Eurostat aj.); a třetí podkapitola srovnává dvě vybrané vysoké školy – UJEP v Ústí nad Labem a TU v Drážďanech ve vybraných kvalitativních a kvantitativních ukazatelích na základě primárních i sekundárních dat, která umožňují určitou komparaci.

4.1 Komparace hlavních rysů vysokoškolských systémů v obou zemích v hlavních bodech z hlediska kvalitativního

4.1.1 Historické aspekty, vývoj po r. 1989

Společný rys obou zemí v tomto roce lze jednoznačně spatřovat v jejich politickém vývoji. Země byly poznamenány velmi významnými událostmi. V ČR došlo k tzv. sametové revoluci a k pádu komunistického režimu. V Německu zase k pádu berlínské zdi a rozpuštění socialistické vlády v NDR, k jeho sjednocení. Rozdílný rys je patrný v dalším interním vývoji v obou zemích. Zatímco v ČR docházelo v průběhu dalších let k zásadním strukturálním reformám, k přibližování se k vyspělým evropským státům, ke kvantitativnímu rozvoji ve smyslu nárůstu počtu studentů, výstavbě nových vysokoškolských areálů, vzniku veřejných vysokých škol i škol soukromých, to tzn. k rovnoměrnému vývoji; v Německu docházelo k převodu základní struktury vzdělávacího systému ze západního vyspělého sektoru do východního a k transformaci východoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání, to tzn. pouze jednosměrně. Prolínání těchto dvou systémů v Německu sebou paradoxně přineslo nové výzvy, otázky, problémy i příležitosti, což se projevilo později v podobě dalšího pozitivního vývoje německého vysokého školství hlavně ve formě změn a reform.

¹¹⁷ Kapitola 1.2.1 a 1.3.

4.1.2 Právní úprava oblasti vysokého školství – institucionální rámec

Rozdílnost právní úpravy obou zemí je zřejmý a na první pohled patrný. Hlavní rozdíl tkví na úrovni zákonů jednak v jejich počtu a také v dané materii právní úpravy. Vysoké školství ČR je upravováno především jedním hlavním zákonem, a to Zákonem o vysokých školách z r. 1998, který je dle nutnosti postupně novelizován, dalšími prováděcími předpisy¹¹⁸ a vnitřními předpisy upravujícími činnost jednotlivých vysokých škol. Základním zákonem upravujícím oblast vysokého školství v Německu je HRG z r. 1999, který především vymezuje oblast přijímání na vysoké školy a získávání vysokoškolských diplomů. Pro potřeby spolkových zemí byly vytvořeny jednotlivé zákony o vysokých školách. Těmito zákony získaly jednotlivé spolkové země pravomoc uzákonit vlastní předpisy především v oblastech cílů svých vysokých škol, zásad organizace vysokoškolského vzdělávání, studia, výuky, výzkumu, členství, nuancích v přijímání ke studiu i personálních záležitostí. Právní úpravu v ČR vnímám jako kompaktnější, v některých aspektech přehlednější, avšak z hlediska flexibility a pružnosti se mi jeví mnohoúrovňová právní úprava v Německu vhodnější z hlediska akcentace jednotlivých potřeb daných spolkových zemí. Vrcholnou vzdělávací institucí je v obou zemích ministerstvo školství.

4.1.3 Financování

Poměrové a druhové rozložení financování vysokého školství v obou zemích je odlišné. V ČR plyne největší část prostředků ze státního rozpočtu a z mimorozpočtových zdrojů. Financování se liší dle druhu dané vysoké školy. Veřejné školy jsou financovány ze 70 % ze státního rozpočtu a z veřejných zdrojů, jako jsou rozpočty krajů a obcí či veřejné prostředky ze zahraničí, poplatky spojené se studiem, výnosy z hlavní a doplňkové činnosti a z majetku, a příjmy z darů a dědictví. Studium je pro studenty bezplatné. Soukromé vysoké školy financují svou činnost prostřednictvím školného, dotací na výplatu sociálních stipendií a ubytovacích stipendií a na výzkum a vývoj. Státní vysoké školy jsou financovány ze státního rozpočtu a z rozpočtových kapitol ústředních orgánů. Hlavní odlišnost v oblasti financování obou zemí pak logicky vychází ze samotného faktu právní úpravy. V Německu se na financování vysokého školství podílejí jak samotné spolkové země, tak federální vláda.

¹¹⁸ Nařízeními vlády a vyhláškami, viz kapitola 1.3.2

Oproti ČR, kde rozhodování o finančních zdrojích probíhá na úrovni státu a nikoli regionálně.

Důležitý zdroj financování v Německu je prostřednictvím fondů třetích stran. Spolkové země jsou sponzory univerzit a mají zajistit základní financování - přibližně 80 %. Dalších 10 % pochází od federální vlády, ale pouze ve formě speciálních programů¹¹⁹ a pro speciální výzkumné projekty. Zbývajících 10 % pochází od soukromých investorů, ze školného nebo sponzorství. Jedná se o fondy třetích stran. Další odlišnost vyplývá i z kompetencí jednotlivých spolkových zemí při stanovení výše školného či dalších příplatků a příspěvků. Propracovaný systém finanční pomoci pro studenty v rámci veřejného vysokoškolského vzdělávání v Německu vnímám jako velmi přínosný. Především využití financování studia prostřednictvím *BAföG*, grantů, nepřímé finanční pomoci¹²⁰. Na všech soukromých vysokých školách je pak vybíráno školné.

Rostoucí závislost univerzit v Německu na financování z fondů třetích stran je však problematická. Na jedné straně fondy třetích stran plynou většinou do lukrativních předmětů, jako je obchodní administrativa nebo stavební inženýrství, a méně do filozofie nebo germanistiky, což ohrožuje rozmanitost předmětů na univerzitách, stále více se snižují prostředky pro humanitní obory, snižuje se počet pozic a profesur nebo se přerušují celé studijní obory. Na druhé straně fondy třetích stran přímo ovlivňují i financování základní, a to z toho důvodu, že každá univerzita je individuálně financována spolkovým státem a kritériem pro základní fondy je také výkonnostní orientace. To dále přináší výhody velkým univerzitám a oproti tomu jsou znevýhodněny univerzity s nízkým financováním třetích stran. (Uniturm.de [online], 2021).

Problémem obou zemí je však jistá podfinancovanost, kdy se obě země umísťují ve výzkumech organizace OECD v otázce financování ve srovnání s ostatními zeměmi na hranici průměru nebo těsně pod ním, což je popsáno i ve druhé podkapitole vlastní práce.

4.1.4 Typy vysokých škol, studijní programy, studium

Jak už bylo v této kapitole jednou zmíněno, struktura vysokého školství je si v obou zemích podobná. Je to dáno tím, že obě země díky boloňskému procesu užívají jednotných titulů v evropském vysokém školství¹²¹. V praxi to znamená, že v rámci sjednocení obě

¹¹⁹ Viz kapitola 1.4.6.2 *Exzellenzstrategie, Hochschulpakt*

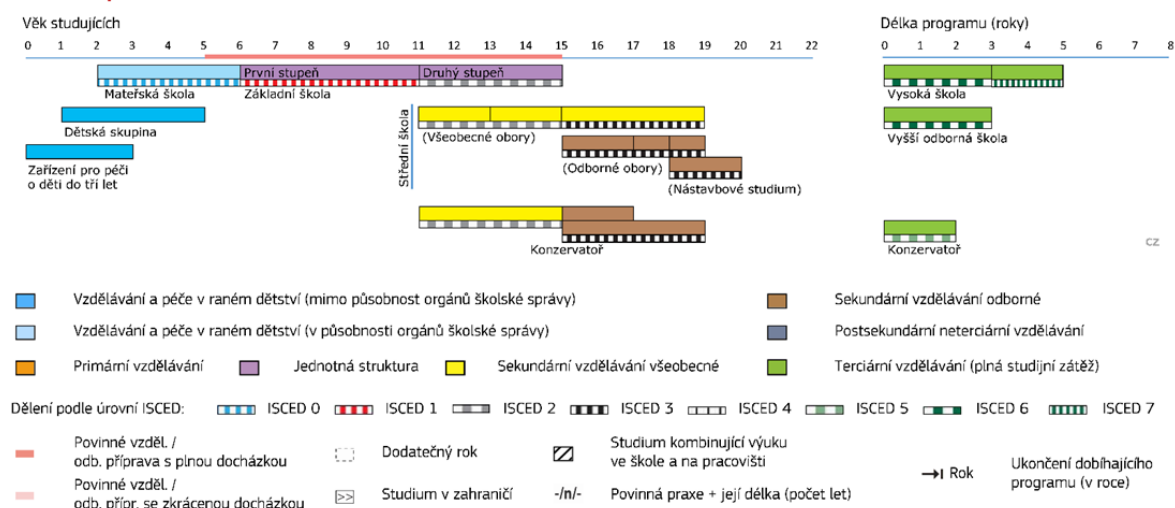
¹²⁰ Viz kapitola 1.4.6.4

¹²¹ Viz kapitola 1.2.2.1

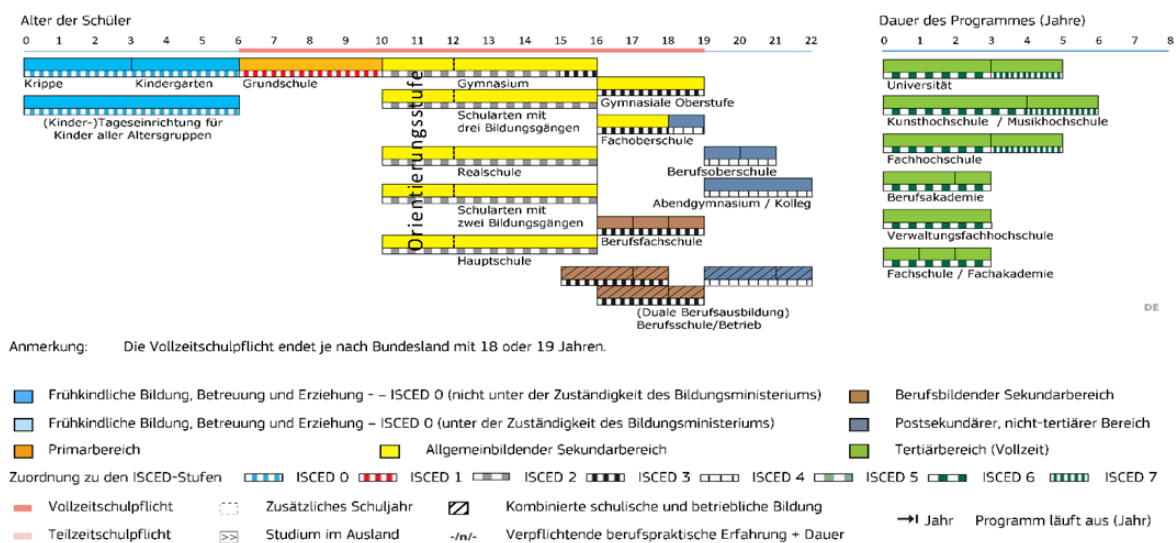
země disponují třemi hlavními stupni vysokoškolského studia, tzn. stupněm bakalářským, magisterským a doktorským. V otázce získání jednotlivých akademických titulů jsou v obou zemích určité nuance. Bakalářský studijní program má v českém prostředí pouze dvě varianty, a to „bakalář“ a „bakalář umění“. V Německu je to celá škála bakalářských titulů dle typu vysoké školy. V oblasti magisterských titulů je výběr v ČR různorodější v samotných názvech (inženýr, doktor, magistr) na rozdíl od Německa, kde jsou názvy titulů ujednocené v názvu „*Master of*“ a doplněny konkrétním označením pro daný typ vysoké školy a studovaný studijní obor. Doktorský studijní program se svým titulem Ph.D. je totožný v německém i českém prostředí.

Obrázek č. 1: Struktura vzdělávacího systému v ČR a Německu v r. 2020/2021

Česká republika – 2020/21

Deutschland – 2020/2021

Zdroj: www.eacea.ec.europa.eu, 2021

Co se týká typů vysokých škol, existují při komparaci obou zemí jisté rozdíly. V ČR se vysoké školy dělí na univerzitní a neuniverzitní dle typu poskytovaných studijních programů. Ty se pak dále dělí na veřejné, soukromé a státní dle právní normy a zřizovatele. V Německu je jiné členění vysokých škol, a to na univerzitní a k tomu odpovídající vysoké školy, vysoké školy umění a hudby a univerzity aplikovaných věd.

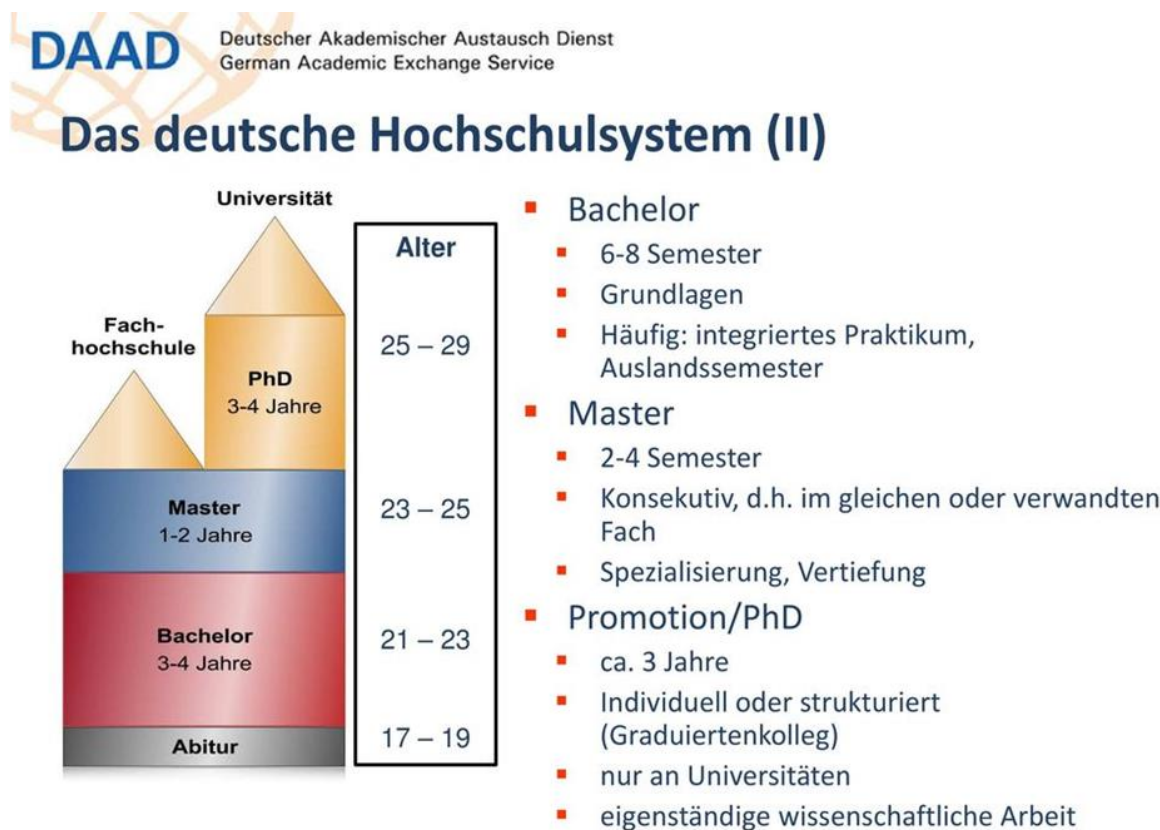
V obou zemích je možné na těchto vysokých školách v určitých studijních oborech studovat nejen v daných rodných jazycích, ale i jazyce anglickém (v ČR i v německém). S některými anglickými studijními obory jsou však spojené i poplatky za každý odstudovaný semestr. Shodným rysem v obou zemích je pak otázka školného, kdy platí, že na vysokých soukromých školách je placení školného důležitým a určujícím faktorem při výběru vysoké školy.

V otázce přijímání na vysoké školy se obě země v některých aspektech rozcházejí. V ČR probíhá přijímací řízení na vysoké školy různým způsobem. Záleží na typu vysoké školy a studijním programu. Je možná varianta podmínky přijetí ke studiu v bakalářském nebo magisterském studijním programu na základě dosažení úplného středního nebo úplného středního odborného vzdělání. Pokud se jedná o magisterský studijní program, který navazuje na bakalářský, je podmínkou přijetí ke studiu řádně ukončený bakalářský studijní program. Je také v kompetenci dané vysoké školy, aby si stanovila další možná kritéria a podmínky, které se ověřují přijímací zkouškou. Dalším způsobem je přijetí zcela bez přijímací zkoušky na veřejné či soukromé vysoké školy nebo varianta, že je přijímací zkouška prominuta. Je to v případě požadovaného studijního průměru, po absolvování příslušného počtu let u vybraného předmětu či doložení účasti v olympiádě nebo soutěži z daného předmětu. V Německu probíhá přijímací řízení na základě individuálních požadavků. Jsou však určitá pravidla, která se dodržují. Velká část vysokých škol nemá přijímací zkoušky. Celý proces přijímání funguje na principu NC¹²². Jde o obecnou vstupní kvalifikaci, kdy studenti s nejlepší průměrnou známkou z maturitní zkoušky mají největší šance na přijetí. Dle typu studijního programu pak skládají studenti i přijímací zkoušky, odevzdávají svá portfolia či různé ukázkové práce a motivační dopisy. Jedná se o studijní programy s omezeným přístupem. Druhým typem jsou studijní programy bez omezení. Není zde podmínka NC a může se hlásit neomezené množství uchazečů. Na tomto principu

¹²² Viz kapitola 1.4.6

funguje i přijímání na české vysoké školy a to sebou samozřejmě také nese pozdější velkou neúspěšnost studentů při dalším studiu v obou zemích.

Obrázek č. 2: Struktura hlavních stupňů vysokoškolského studia v Německu

Rjasan, 3. April 2015

Charlotte Wohlfarth, DAAD Moskau

7

Zdroj: www.daad.de, 2015

V Německu na rozdíl od ČR funguje pro budoucí studenty portál *Hochschulstart.de*¹²³, na kterém se budoucím studentům dostává podpory při zpracování a podávání jejich žádostí na danou vysokou školu. Z mého pohledu je německý systém přijímání na vysoké školy více propracovaný a jasnější; udává jasné mantinely budoucím studentům, na které vysoké školy se hlásit; tím je pak zaručena větší kvalita a úspěšnost studia, neboť studenti s lepšími vzdělávacími výsledky z nižších stupňů, schopnostmi a dispozicemi budou lépe zvládat studium na vysoké škole. Projdou totiž již vstupní selekci. Německý servisní portál kvituji jako moderní formu při přijímání žádostí, která pomáhá budoucím studentům i samotným vysokým školám např. v oblasti využití jejich zdrojů, a jehož absenci bohužel vnímám i v českém prostředí. Specifikem pro vysoké školství v Německu je také tzv. *Duales Studium*

¹²³ Viz kapitola 1.4.6

neboli duální studium. Toto studium má stále vzestupný trend. Funguje na principu dvojího vzdělávání na univerzitě nebo na odborné akademii s integrovaným odborným nebo praktickým výcvikem. Pro toto studium jsou charakteristická také dvě studijní místa, univerzitní a podniková. Odborná praxe a studium jsou úzce spojeny jak z hlediska organizačního, tak i osnov. První vlašťovka se objevila i v ČR v podobě jedinečné duální formy studia prostřednictvím ŠKODA AUTO Vysoká škola ve spolupráci se společností ŠKODA AUTO a.s. v akademickém roce 2019/2020¹²⁴.

4.2 Vybrané aspekty obou zemí při využití sekundárních dat se zaměřením na zdroje z českého i německého prostředí a v mezinárodním měřítku z hlediska kvantitativního

V této podkapitole se pokusím zmapovat vybrané aspekty vysokoškolských systémů obou zemí za využití sekundárních dat z českého i německého prostředí a poměřit oba systémy v mezinárodním měřítku. Vlastní práci v této kapitole jsem ohraničila obdobím 10 let, přibližně od 10. let 21. století.

4.2.1 Česká republika

V otázce počtu vysokých škol se ČR vyvíjela během posledních let odlišným vývojem. Jak je patrné v tabulce č. 1, počet veřejných škol se prakticky vůbec nezměnil. Stále jich je 26. Naopak soukromé školy si v průběhu těchto let prošly zajímavým vývojem. V podstatě od zmiňovaného období (sledovaný rok 2009) se počet soukromých vysokých škol neustále snižuje. Za 10 let tvoří úbytek těchto škol téměř třetinu (27,3 %, 12 vysokých škol) z celkového počtu. V r. 2019 jich na území ČR působilo už jen 32¹²⁵. Celkový pokles vysokých škol za úhrn deseti let tvoří 17,1 %.

¹²⁴ STUDY&WORK je unikátní program umožňující studentům kombinovat studium v bakalářských a magisterských profesních programech. V tomto roce se připojily ke společnosti ŠKODA AUTO a.s i další dvě společnosti Faurecia Automotive Czech Republic s.r.o. a Kautex Textron Bohemia spol. s r.o.

¹²⁵ V r. 2020 již jen 31.

Tabulka č. 1: Vysoké školy veřejné a soukromé v ČR – školy v časové řadě 2009 - 2019 s vyjádřením procenta změny

Rok		Vysoké školy			
		celkem	v tom		
			veřejné	soukromé	
2009		70	26	44	
2010		69	26	43	
2011		70	26	44	
2012		69	26	43	
2013		69	26	43	
2014		69	26	43	
2015		66	26	40	
2016		65	26	39	
2017		62	26	36	
2018		62	26	36	
2019		58	26	32	
Změna za 10 let (09–19)		abs.	-12	0	-12
		v %	-17,1%	0,0%	-27,3%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.czso.cz, 2021

Tabulka č. 2 a 3 jsou souhrnem informací o jednotlivých typech vysokých škol, jejich studentů, absolventů, forem studia a studijního programu v letech 2009 až 2019.

Tabulka č. 2: Vysoké školy veřejné a soukromé – školy, studenti, absolventi v ČR, v časové řadě 2009 - 2019 s vyjádřením procenta změny

Rok	Studenti					Absolventi					
	celkem ¹⁾	z toho				celkem ¹⁾	z toho				
		ženy	cizinci	na veřejných VŠ	na soukromých VŠ		ženy	cizinci	veřejných VŠ	soukromých VŠ	
2009	388 984	216 373	34 426	333 139	56 537	81 757	48 009	5 728	69 716	12 048	
2010	395 972	221 519	37 497	339 348	57 323	88 075	52 860	6 744	73 085	15 007	
2011	392 032	219 599	38 707	339 031	53 657	93 103	56 827	7 571	76 637	16 478	
2012	380 891	214 158	39 430	333 281	48 191	94 084	57 400	8 237	76 869	17 232	
2013	367 770	206 516	40 333	324 944	43 364	91 692	56 040	8 275	76 594	15 107	
2014	346 811	194 555	40 920	308 211	39 207	88 257	53 540	8 303	74 426	13 837	
2015	326 438	182 233	42 032	292 431	34 457	82 039	49 555	7 918	70 602	11 447	
2016	311 063	174 142	43 461	280 171	31 343	77 382	46 571	8 091	67 417	9 968	
2017	298 686	167 592	43 686	269 464	29 671	72 084	43 135	8 282	63 095	8 999	
2018	289 665	161 885	44 670	261 547	28 516	68 573	41 014	8 583	60 219	8 359	
2019	288 915	161 195	46 441	261 269	28 118	64 186	38 371	8 787	56 820	7 372	
Změna za 10 let (09–19)	abs.	-100 069	-55 178	12 015	-71 870	-28 419	-17 571	-9 638	3 059	-12 896	-4 676
	v %	-25,7%	-25,5%	34,9%	-21,6%	-50,3%	-21,5%	-20,1%	53,4%	-18,5%	-38,8%

¹⁾ není součtem za jednotlivé vysoké školy, protože jeden student může souběžně studovat více VŠ najednou

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.czso.cz, 2021

Soukromé vysoké školy zaznamenaly úbytek studentů i díky přicházejícím slabším ročníkům z přelomu století. Došlo tak ke slučování těchto škol nebo zániku. Některé školy se snažily nalákat na zajímavé obory¹²⁶ a najít prostor na trhu vzdělání. Největší boom však nastává v roce 2010, kdy na soukromých školách studuje přes 57 tisíc studentů. Opačný trend je patrný na veřejných univerzitách, kdy se počet studentů za posledních deset let snížil o více jak pětinu (z 333 139 na 261 269 studentů); u soukromých škol je pak propad poloviční (28 118 studentů). Díky pandemii COVID-19 může paradoxně dojít k pozitivní změně v otázce nárůstu studentů na soukromých vysokých školách také díky tomu, že se určitá část těchto studentů nedostane na vysněné studium do zahraničí. Trend do budoucnosti

¹²⁶ Obory jako digitální ekonomika, kriminalistika, provozování dronů aj.

však ukazuje, že v dalších letech bude schopno přežít pouze okolo deseti soukromých vysokých škol.

V celkových číslech dochází v posledních více jak deseti letech k celkovému úbytku studentů i absolventů vysokých veřejných i soukromých škol (o 100 069 studentů, což představuje téměř 26 %; u absolventů více jak 21 %). Zde je třeba poznamenat, že celkové počty studentů nejsou přímo součtem za jednotlivé vysoké školy, protože jeden student může souběžně studovat více vysokých škol najednou, takže procenta mohou být částečně zkreslena.

Tabulka č. 3: Vysoké školy soukromé – školy, studenti v ČR, v časové řadě 2009 – 2019 s vyjádřením procenta změny

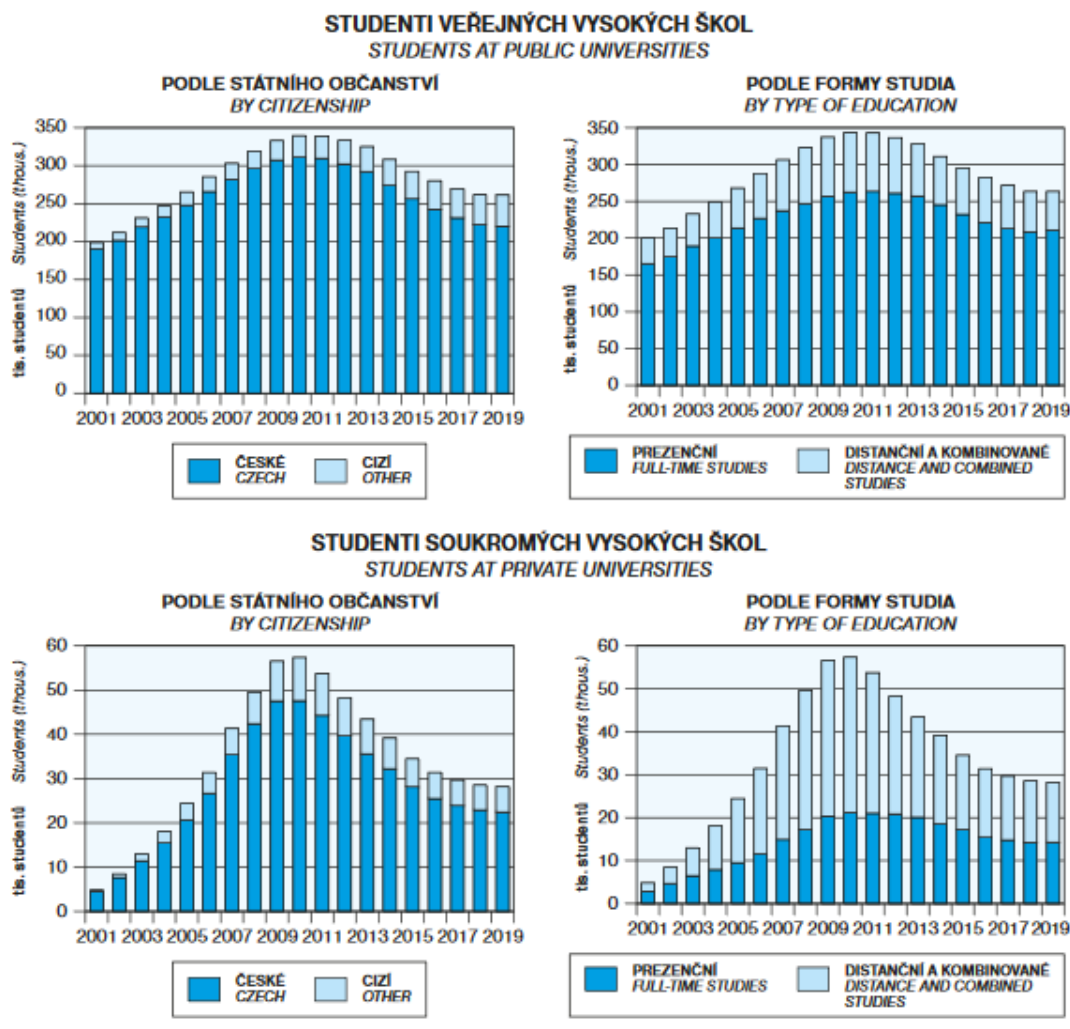
Rok	Školy	Studenti						
		celkem ¹⁾	z toho podle formy studia		z toho podle studijního programu			
			prezenční	distanční a kombinované	Bc.	Mgr. ²⁾	Ph.D.	
2009	44	56 537	20 374	36 209	44 578	11 972	57	
2010	43	57 323	21 211	36 153	43 819	13 444	76	
2011	44	53 657	21 042	32 642	40 369	13 209	100	
2012	43	48 191	20 864	27 357	35 493	12 622	102	
2013	43	43 364	20 080	23 326	31 274	12 013	106	
2014	43	39 120	18 582	20 572	27 768	11 274	99	
2015	40	34 457	17 225	17 283	25 332	9 058	87	
2016	39	31 343	15 426	15 969	22 990	8 288	87	
2017	36	29 671	14 810	14 896	21 883	7 723	81	
2018	36	28 516	14 230	14 309	21 247	7 215	69	
2019	32	28 118	14 253	13 887	21 290	6 773	68	
Změna za 10 let (09–19)	abs.	-12	-28 419	-6 121	-22 322	-23 288	-5 199	11
	v %	-27,3%	-50,3%	-30,0%	-61,6%	-52,2%	-43,4%	19,3%

¹⁾ není součtem za jednotlivé vysoké školy, protože jeden student může souběžně studovat více VŠ najednou

²⁾ zahrnuje magisterské studijní programy klasické ve standardní délce 4-6 let i magisterské studijní programy navazující na bakalářské studium

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.czso.cz, 2021

Obrázek č. 3: Studenti veřejných a soukromých škol dle státního občanství a formy studia v letech 2001 až 2019

Zdroj: www.czso.cz, 2021

Pro dokreslení uvádím tabulku č. 4 s přehledem vysokých škol i s počtem fakult, typu studia, počty studentů a absolventů poskytovaných MŠMT prostřednictvím statistických ukazatelů za delší období již od r. 1989 až do r. 2020.

Tabulka č. 4: Vysoké školy ČR v letech 1989 až 2020

	1989	2000	2010	2020
Vysoké školy	.	38	71	59
z toho: vysoké školy veřejné	23	23	26	26
vysoké školy soukromé	x	11	43	31
Fakulty veřejných a státních VŠ	73	116	145	149
Studenti veřejných a soukromých VŠ celkem, vč. doktorského studia	112 980	209 298	395 982	299 396
se státním občanstvím ČR	110 021	201 818	358 504	249 294
se státním občanstvím jiným	2 959	7 480	37 498	50 121
Studenti veřejných a soukromých VŠ podle typu studia				
studium prezenční	92 144	174 327	283 512	235 846
z toho státní občanství ČR	.	.	255 367	190 208
distanční a kombinované (včetně doktorského)	20 836	34 971	116 741	65 783
Studenti				
veřejných vysokých škol	112 980	.	339 358	272 388
soukromých vysokých škol	x	.	57 323	27 515
Absolventi studia na VŠ (veřejných a soukromých)	,	.	88 075	62 914
veřejných	,	.	73 085	55 684
soukromých	x	.	15 007	7 238

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.msmt.cz, 2021

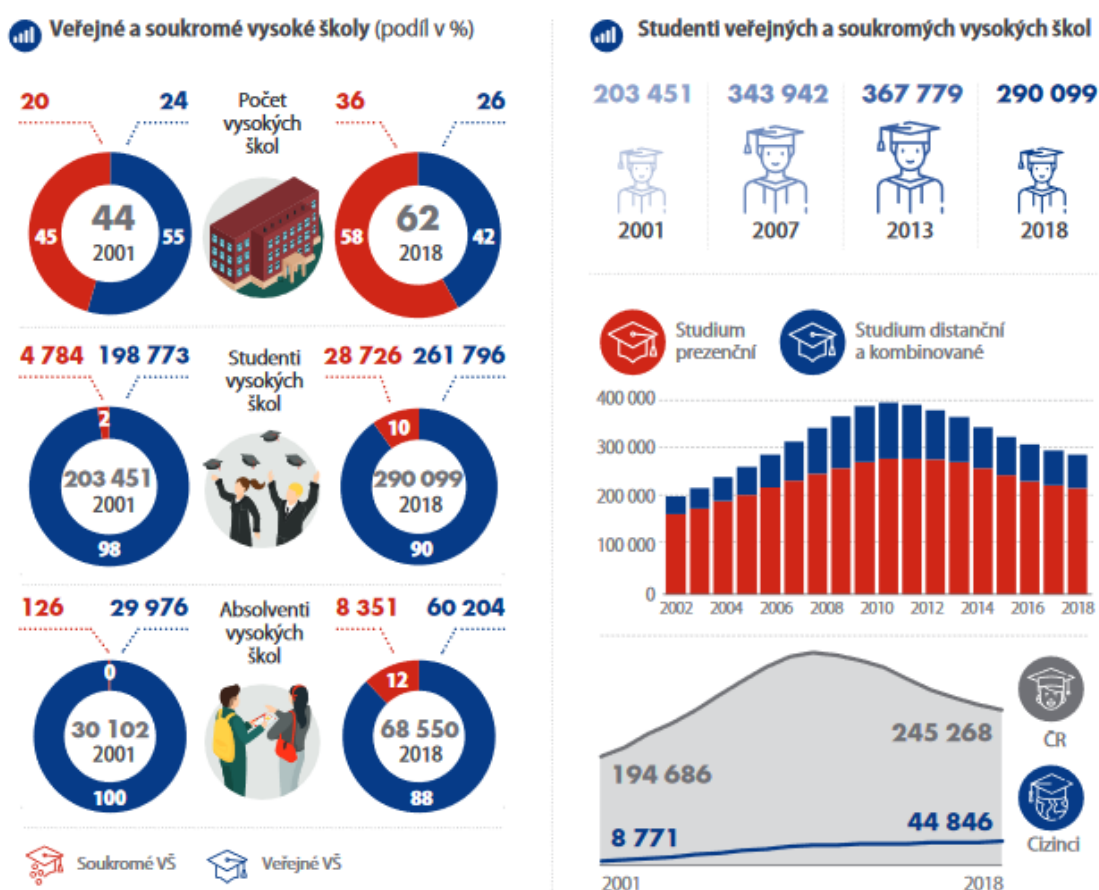
Zajímavé výsledky ukazují i hodnoty studujících žen a cizinců. Trend za posledních deset sledovaných let ukazuje, že žen oproti mužům studuje více (ženy tvořily téměř 78 % z celkového počtu studujících v r. 2009, v r. 2019 však toto procento kleslo na téměř 56 %). Cizinci zlepšují celkové počty studentů, kdy se v celkových číslech za posledních deset let dostáváme u této kategorie do kladných čísel (vzestup o 12 015 studentů, což představuje navýšení téměř o 35 %). Více studentů studuje na soukromých vysokých školách, kde lze říci, že každý pátý student této školy je občanem jiné země¹²⁷. Diskutabilní je i otázka, proč jsou soukromé vysoké školy brány jako vzdělávací instituce coby náhradní řešení pro studenty, kteří se nedostali na jiné typy vysokých škol – především univerzity či jiné veřejné vysoké školy. Soukromé školy se brání a naopak vyzdvihují svou silnou stránku v podobě

¹²⁷ Největší podíl mají Slováci, Rusové i Ukrajinci.

vstřícného přístupu k poptávce na trhu práce a nabídce více možností, jak efektivně skloubit pracovní kariéru se studiem (Tramba [online], 2021).

Tomu odpovídají i čísla studujících dle formy studia v tabulce č. 3, avšak jen do r. 2014, kdy převládala distanční a kombinovaná forma studia nad prezenční. Od r. 2015 se čísla vyrovnávají a v r. 2019 již v menší míře převládala forma prezenční.

Obrázek č. 4: Veřejné a soukromé vysoké školy (podíl v %) v letech 2001 a 2018 a studenti těchto škol v letech 2001 až 2018

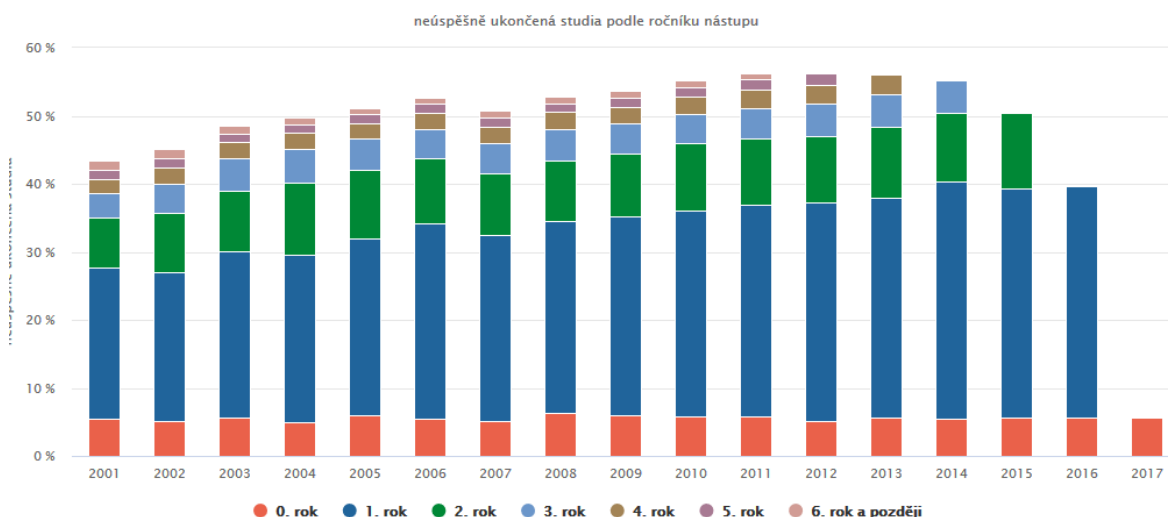
Zdroj: www.czso.cz, 2021

Na vysokých školách v posledním akademickém roce studovalo 299 396 studentů, z tohoto počtu 179 594 v bakalářských studijních programech, 31 834 v „dlouhých“ magisterských programech, 69 949 v navazujících magisterských programech a 21 726 v doktorských studijních programech. Tabulka č. 5 ukazuje v přehledu vývoj ve třech

etapách v r. 2001, 2010 a 2020, kde je patrné, kolik studentů studovalo formou distančního nebo kombinovaného studia. Ukazuje se, že téměř ve všech letech je téměř pětina realizovaných studií v této formě a tedy velmi oblíbená. Opět je zde třeba poznamenat, že studenti vysokých škol mohou souběžně studovat programy různých úrovní (např. bakalářský a „dlouhý“ magisterský), což vede k tomu, že součet studentů jednotlivých úrovní nedává celkový počet studentů na vysokých školách.

Důležitým faktorem je i studijní „úmrtnost“ na vysokých školách, která má vliv na celkové zatížení státu a zabrzdění ekonomiky. Nízká studijní úspěšnost se objevuje u všech studijních programů v posledních desetiletích (pouze 17 - 23 %). Vysokou úmrtnost na veřejných vysokých školách zaznamenává především bakalářský studijní program. Situace se nelepší už řadu let. Jak je vidět z grafu č. 1, studijní neúspěšnost je od r. 2001 vysoká (v průměru kolem 50 % a více). Míra neúspěšnosti nyní stagnuje a možná dochází i k mírnému poklesu, což může být bráno jako pozitivní dopad řady opatření přijímaných na úrovni vysokých škol a jejich součástí. V kontrastu k bakalářským studiím dochází k nárůstu studijní neúspěšnosti v navazujícím magisterském studiu, zejména po roce 2014. Celková míra neúspěšnosti je sice méně než jedna třetina a je tedy výrazně nižší než v bakalářských studijních programech, ale tento trend je nutné považovat za varovný.

Graf č. 1: Studijní neúspěšnost bakalářských studijních programů – veřejné VŠ

Zdroj: www.msmt.cz, 2021

Ještě vyšší studijní neúspěšnost je při studiu na technických školách. Neúspěšně studující představují pak problém i pro stát, který pak tyto studenty zbytečně dotuje. Oproti studentům, kteří bakalářské studium nedokončí (40 %), stojí neúspěšné studium jako takové (téměř 60 %). Často to neznamena definitivní konec vysokoškolského vzdělávání, ale např. přechod na jiný obor/školu či opuštění jednoho z více studovaných oborů najednou.

Tabulka č. 5: Tabulka studentů a absolventů v letech 2001, 2010 a 2020 dle typů vysokých škol a formy studia

		Studenti (fyzické osoby) a absolventi na VŠ ve studiu										
		celkem	prezenčním				distančním a kombinovaném					
Studenti	celkem		bakalářském	magisterském ²⁾	navaz. magisterském ¹⁾	doktor-ském	celkem	bakalářském	magisterském ²⁾	navaz. magisterském ¹⁾	doktor-ském	
2001												
všechny veřejné, sou	203 449	168 124	29 030	124 611	9 955	6 723	36 642	14 087	10 813	2 113	9 799	
všechny veřejné školy	198 662	165 233	27 683	124 473	9 955	6 723	34 745	12 211	10 813	2 091	9 799	
všechny soukromé školy	4 787	2 891	1 347	138	-	-	1 897	1 876	-	22	-	
2010												
všechny veřejné, sou	395 982	283 512	176 314	38 093	59 440	12 500	116 741	73 516	2 656	27 412	13 463	
všechny veřejné školy	336 714	260 971	157 093	38 073	56 154	12 483	79 991	46 977	2 656	17 258	13 404	
všechny soukromé školy	59 268	22 541	19 221	20	3 286	17	36 750	26 539	-	10 154	59	
2020												
všechny veřejné, sou	299 396	235 846	142 522	30 151	49 778	14 690	65 783	37 072	1 683	20 171	7 036	
všechny veřejné školy	272 388	221 591	130 451	30 151	47 588	14 661	52 818	28 115	1 683	16 193	6 985	
všechny soukromé školy	27 515	14 493	12 260	-	2 206	30	13 035	8 992	-	3 996	52	
Absolventi												
2001												
všechny veřejné, sou	30 104	25 688	5 943	16 330	3 209	232	4 433	1 887	1 090	595	864	
veřejné vysoké školy	29 978	25 562	5 817	16 330	3 209	232	4 433	1 887	1 090	595	864	
všechny soukromé školy	126	126	126	-	-	-	-	-	-	-	-	
2010												
všechny veřejné, sou	88 075	62 061	33 914	8 943	18 792	488	26 113	15 346	730	8 308	1 734	
veřejné vysoké školy	73 085	56 640	29 480	8 916	17 830	488	16 534	9 183	730	4 900	1 726	
všechny soukromé školy	15 007	5 427	4 436	27	964	-	9 580	6 163	-	3 409	8	
2020												
všechny veřejné, sou	62 914	48 095	25 596	4 172	17 617	735	14 868	6 938	224	6 604	1 105	
všechny veřejné školy	55 684	44 865	23 198	4 172	16 782	733	10 864	4 653	224	4 890	1 100	
všechny soukromé školy	7 238	3 235	2 399	-	835	2	4 004	2 285	-	1 714	5	

1) Magisterské studium v délce 1 až 3 roky, které je pokračováním studia bakalářských programů.

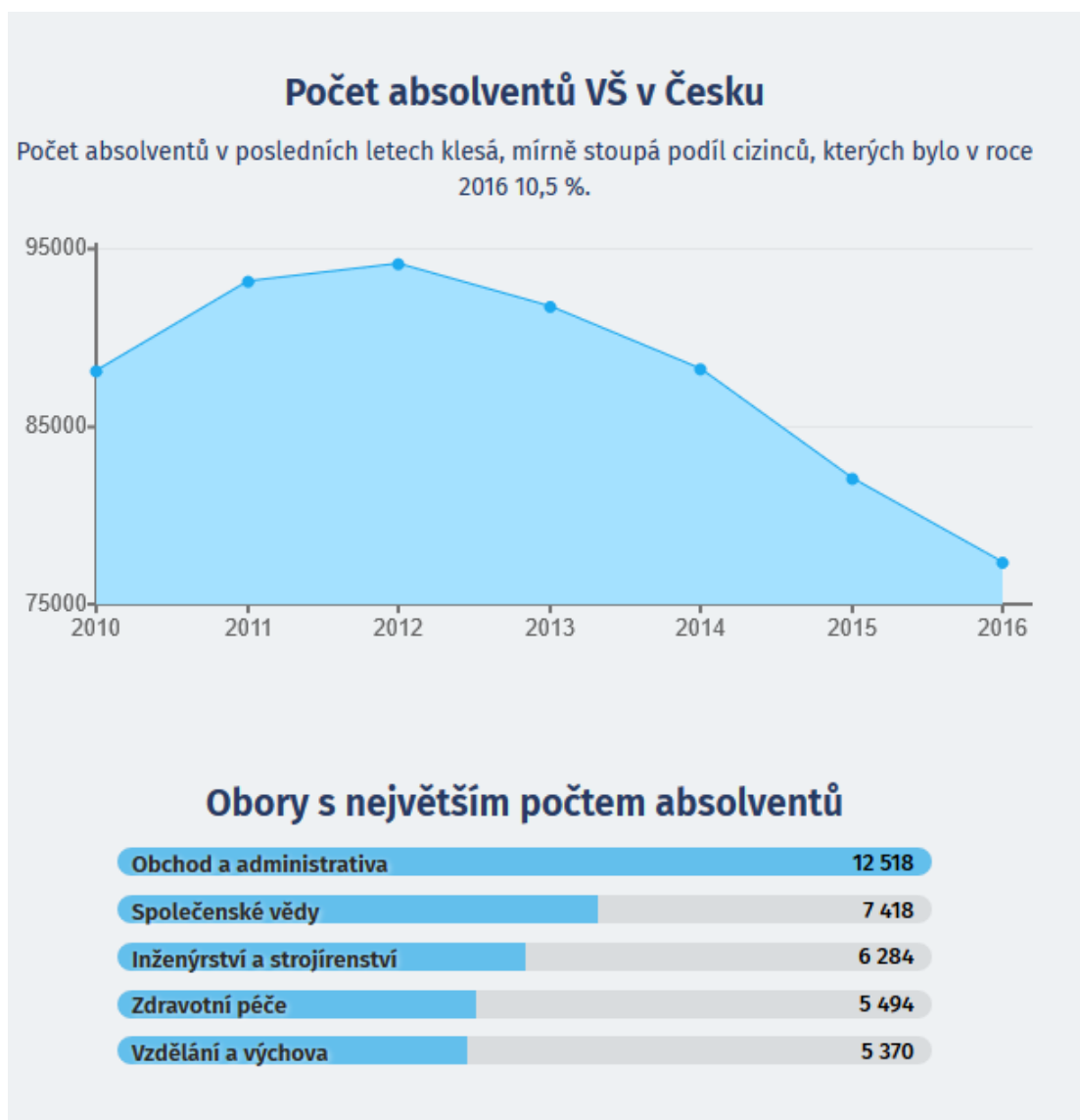
2) Studium v 4-6letých magisterských studijních programech.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.msmt.cz, 2021

V posledních letech stále klesá počet studentů na VŠ. Nejvíce absolventů úspěšně ukončilo vysokoškolské studium v r. 2012 (cca 94 tisíc). Analogicky s klesajícím počtem studentů klesá i počet absolventů. Důvodem je jednak změna populační struktury a také snižující se populace ve věku 20 – 29 let; tedy ve věku, kdy nejvíce mladých lidí studuje na VŠ.

Obrázek č. 5 pak ukazuje počty absolventů v letech 2010 až 2016, kdy je vidět klesající zpočátku stoupající tendence do r. 2012 a poté značný úbytek absolventů v dalších letech. Nejoblíbenějším oborem se stal obchod a administrativa, dále se umístily společenské vědy, inženýrství a strojírenství, zdravotní péče a vzdělání a výchova.

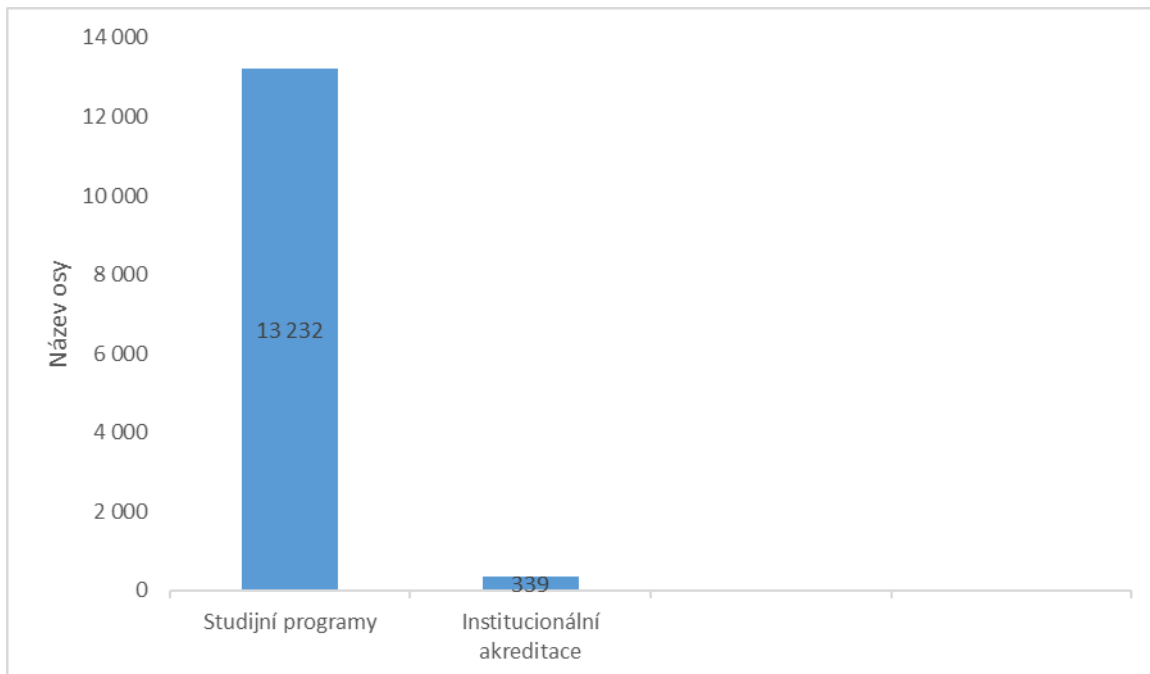
Obrázek č. 5: Počet absolventů VŠ v Česku a přehled nejoblíbenějších oborů

Zdroj: www.czso.cz, 2020

V ČR bylo v r. 2019 celkem 13 232 studijních programů českých vysokých škol a 339 institucionálních akreditací pro oblast vzdělávání.

Graf č. 2: Uskutečňované studijní programy a institucionální akreditace v ČR v r. 2019

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.msmt.cz, 2019

Tabulka č. 6: Vzdělanost obyvatelstva ČR ve věku 15 a více let podle výsledků „Výběrového šetření pracovních sil“

	1993	2000	2010	2019
Celkem (v tis.)	8 292,7	8 586,4	9 015,4	8 963,5
vysokoškolské	647,5	780,4	1 236,3	1 723,1
Muži (v tis.)	3 972,6	4 134,5	4 392,8	4 381,1
vysokoškolské	401,1	457,5	649,6	830,4
Ženy (v tis.)	4 320,1	4 452,0	4 622,6	4 582,3
vysokoškolské	246,5	322,9	586,7	892,7
	Podíly v %			
Celkem				
vysokoškolské	7,8	9,1	13,7	19,2
Muži				
vysokoškolské	10,1	11,1	14,8	19,0
Ženy				
vysokoškolské	5,7	7,3	12,7	19,5

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.czso.cz, 2020

Z tabulky č. 6 je patrné, že celková vzdělanost obyvatelstva v ČR neustále roste (vzrostl počet zejména u žen). V kategorii ve věku 15 a více let tak vysokoškolsky vzdělaní lidé zaujímali v r. 1993 pouze 7,8 % z celkového počtu obyvatelstva; oproti r. 2019, kdy to bylo již 19,5 %, což je nárůst více jak poloviční.

V roce 2019 bylo z rozpočtu MŠMT vysokým školám vyplaceno (včetně programů EU) celkem cca 45 mld. Kč. Z této částky bylo poskytnuto cca 37,5 mld. Kč (83,30 %) ve formě neinvestičních prostředků a cca 7,5 mld. Kč (16,70 %) ve formě prostředků investičních. Z pohledu účelového členění představuje cca 13,8 mld. Kč výdaje na výzkum a vývoj (dále jen „VaV“) a cca 31,1 mld. Kč výdaje na činnosti mimo VaV, tedy především na samotnou vzdělávací činnost. Rozhodující část finančních prostředků na činnost mimo VaV byla všem 26 veřejným vysokým školám přidělována v roce 2019 standardně formou příspěvku. V souhrnu se jednalo o částku téměř 24 mld. Kč (76,78 %). Financování vysokých škol významně ovlivnilo v roce 2019 zavedení systémové podpory společenských priorit¹²⁸.

Formou neinvestičních výdajů mimo VaV byly vysokým školám poskytnuty prostředky ve výši cca 25,2 mld. Kč. Neinvestiční prostředky mimo VaV byly veřejným vysokým školám dále poskytnuty na projekty realizované prostřednictvím Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání (dále i „OP VVV“) jako dotace ve výši cca 1,6 mld. Kč. Investiční prostředky mimo VaV byly vysokým školám poskytnuty na jejich činnost ve výši cca 6,5 mld. Kč. Na VaV bylo vysokým školám v roce 2019 poskytnuto celkem cca 13,8 mld. Kč, z toho neinvestiční prostředky tvořily 86,29 % (cca 11,9 mld. Kč) a investiční 13,71 % (cca 1,9 mld. Kč).

Veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby neustále rostou. Vysoké školy se v r. 2019 podílely 18,76 procenty na celkových veřejných výdajích, což je o 2 % méně než v r. 2010. To ukazuje na skutečnost, že ač se veřejné výdaje na vzdělávání celkově zvyšují, v otázce vysokých škol dochází k poklesu a vysoké školství zůstává i nadále podfinancováno. Přesto, že rozpočet vysokých škol v posledních letech narůstá, podíl výdajů na vysoké školy na objemu hrubého domácího produktu (dále jen „HDP“) stoupl jen o setiny procenta (v r. 2019 činil tento podíl jen asi 0,47 % HDP).

¹²⁸ Tato forma financování byla realizována v souvislosti s dokumentem „Dlouhodobé finanční opatření k navýšení kapacit lékařských fakult ČR na období 2019-2029“, který ve formě usnesení schválila již v roce 2018 vláda ČR.

Tabulka č. 7: Veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby v letech 2010, 2015 a 2019

	2010	2015	2019
Veřejné výdaje na vzdělávání v běžn. cenách	152 699,2	166 218,9	247 917,2
Vysoké školy	32 540,3	33 883,4	46 505,6
V % z veřejných výdajů na vzdělávání			
Vysoké školy	21,01 %	18,40 %	18,76 %

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.monitor.statnipokladna.cz, 2020

Pro porovnání je vložena tabulka č. 8, která porovnává veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby v % HDP ve vybraných letech 2010, 2015, 2016 a 2019. Nárůst % HDP v rozmezí deseti let činil 0,5 %, přičemž do r. 2016 se tento procentuální podíl neustále snižoval až na hodnotu 3,4 %. Nízké výdaje na vzdělávání směrem k HDP pak brzdí snahy v otázce zkvalitnění školství v Česku.

Tabulka č. 8: Veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby v % HDP v letech 2010, 2015, 2016 a 2019

		2010	2015	2016	2019
Hrubý domácí produkt v běžných cenách		3 992 870	4 625 378	4 767 873	5 748 668
Veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby v běžných cenách		152 699,2	166 218,9	162 246,7	247 917,2
v tom	ze státního rozpočtu (nekonsolidované)	119 216,1	130 807,2	132 914,0	200 433,5
	z toho: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy	117 096,1	128 295,8	130 377,1	196 728,6
	Ministerstvo obrany	1 093,5	1 241,7	1 178,0	1 506,8
	Ministerstvo vnitra	859,3	836,1	566,5	801,5
	Ministerstvo financí a Všeobecná pokladní správa	154,7	433,5	782,1	1 391,4
	z územních rozpočtů (konsolidované)	113 762,5	125 128,0	123 722,1	191 964,3
	konsolidace výdajů	-80 279,4	-89 716,4	-94 389,3	-144 480,6
	Veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby v % HDP	3,8%	3,6%	3,4%	4,3%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.czso.cz, 2020

Soukromé vysoké školy v roce 2019 vyčerpaly celkem cca 680 mil. Kč, z toho činily neinvestiční prostředky 99,86 % (cca 678,5 mil. Kč) a investiční prostředky 0,14 % (cca 1 mil. Kč). Uvedená částka neinvestičních prostředků obsahuje zejména dotace na projekty

OP VVV ve výši 651 mil. Kč (z toho cca 637 mil. Kč na VaV), dotace na sociální stipendia ve výši 1,3 mil. Kč, dotace na ubytovací stipendia ve výši necelých 20 mil. Kč a prostředky ze státního rozpočtu v celkové výši cca 6,5 mil. Kč. Investiční prostředky ve výši necelého 1 milionu Kč byly poskytnuty na projekty OP VVV (tabulka č. 9).

Tabulka č. 9: Neinvestiční dotace soukromým školám za rok 2019

Dotace soukromé školy celkem	Poskytnutá dotace celkem	Použitá dotace celkem - zmenšené o vratky	Dotace – činnost školy	Stipendijní dotace		
				celkem	v tom	
					sociální stipendia	ubytovací stipendia
	27 814 050,0	27 428 930,0	6 573 000,0	21 241 050,0	1 322 610,0	19 918 440,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.czso.cz, 2020

4.2.2 Německo

V Německu je v současné době více než 420 univerzit, tedy státních a státem uznávaných vysokých škol, ve srovnání s téměř 330 univerzitami v polovině 90. let. Soukromé univerzity jsou odpovědné za významný nárůst počtu nabízených univerzit, zejména v sektoru technických škol. V roce 2000 existovalo pouze 32 soukromých univerzit aplikovaných věd, dnes je jich více jak sto. Počet veřejných a církevních univerzit se oproti tomu ve stejném období téměř nezměnil. Po určitou dobu se však zdá, že se počet univerzit ustálil na vysoké úrovni. Velkou hybnou silou je také otevírání nových poboček univerzit. Zejména soukromé vysoké školy aplikovaných věd si vytvořily další studijní centra, a tím zpřístupnily své kurzy na celostátní úrovni. Kromě toho dochází k decentralizaci vysokoškolského vzdělávání prostřednictvím rostoucí řady programů distančního vzdělávání. Je běžné, že soukromé univerzity, které se spíše nacházejí v metropolitních oblastech, nabízejí programy distančního vzdělávání, čímž otevírají svoji nabídku programů potenciálním studentům z celého Německa. Z tabulky č. 10 je zřejmé, že největších změn co do počtu vysokých škol ve veřejném i soukromém sektoru v letech 2009 až 2020 doznal vývoj univerzit aplikovaných věd.

Tabulka č. 10: Vývoj počtu vysokých škol veřejných a soukromých v Německu v letech 2009 až 2020 dle druhu škol

		Hochschulen insgesamt	Universität ²⁾	Pädagogische Hochschule	Theologische Hochschule	Kunst-hochschule	Allgemeine Fach-hochschule	Verwaltungs-fach-hochschule
Deutschland	Winter-semester	Anzahl						
	2009/2010	405	104	6	16	51	199	29
	2010/2011	415	106	6	16	51	207	29
	2011/2012	421	108	6	16	52	210	29
	2012/2013	428	108	6	17	52	216	29
	2013/2014	423	106	6	17	53	212	29
	2014/2015	427	107	6	16	52	217	29
	2015/2016	426	107	6	16	52	215	30
	2016/2017	428	106	6	16	53	217	30
	2017/2018	428	106	6	16	53	217	30
	2018/2019	424	106	6	16	52	214	30
	2019/2020	424	107	6	16	52	213	30
	Winter-semester	Anzahl						
	2009/2010	136	19	-	16	5	95	1
	2010/2011	145	21	-	16	5	102	1
	2011/2012	151	23	-	16	6	105	1
	2012/2013	158	23	-	17	6	111	1
	2013/2014	153	22	-	17	7	106	1
	2014/2015	157	22	-	16	7	111	1
	2015/2016	156	22	-	16	7	110	1
	2016/2017	158	21	-	16	8	112	1
	2017/2018	156	21	-	16	8	110	1
	2018/2019	146	21	-	16	7	101	1
	2019/2020	154	22	-	16	7	108	1

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.destatis.de, 2020

S více jak 2,9 miliony studentů dosáhl počet studentů v Německu nového maxima. Tento významný nárůst byl doprovázen širší a stále diferencovanější škálou univerzit a programů. Zejména založení soukromých vysokých škol znatelně změnilo univerzitní prostředí a sektor soukromých vysokých škol přitahuje stále více studentů. Široká nabídka nabízených univerzit a programů otevírá potenciálním studentům mnoho příležitostí, ale zároveň pro ně představuje i problém v podobě ztíženého rozhodování při výběru studia (až 40 % potenciálních uchazečů o studium). Stále více studentů se rozhoduje pro studium na soukromé vysoké škole. V roce 2018 až 10 % všech nových studentů studovalo na soukromých univerzitách (ve srovnání s pouhým 1 % v polovině 90. let). V univerzitním sektoru je však význam soukromých vysokých škol stále okrajový: pouhá dvě procenta všech nových studentů v univerzitním sektoru připadá na soukromé univerzity. Soukromé vysoké školy jsou zpravidla mnohem menší než veřejné vysoké školy. Na sedmdesáti procentech soukromých vysokých škol aplikovaných věd studuje méně než tisíc studentů. Mezi veřejnými vysokými školami aplikovaných věd je podíl univerzit s méně než tisíci studenty podstatně nižší, a to 13 %. To také vysvětluje, proč je poptávka po studijních

programech v Německu nadále do značné míry uspokojována veřejnými univerzitami (Bildung in Deutschland [online], 2020).

Na obrázku č. 6 je vidět pozvolný nárůst studujících na soukromých vysokých školách v rámci třech akademických let (necelých 15 %).

Obrázek č. 6: Počet studujících na soukromých vysokých školách v letech 2017 až 2020

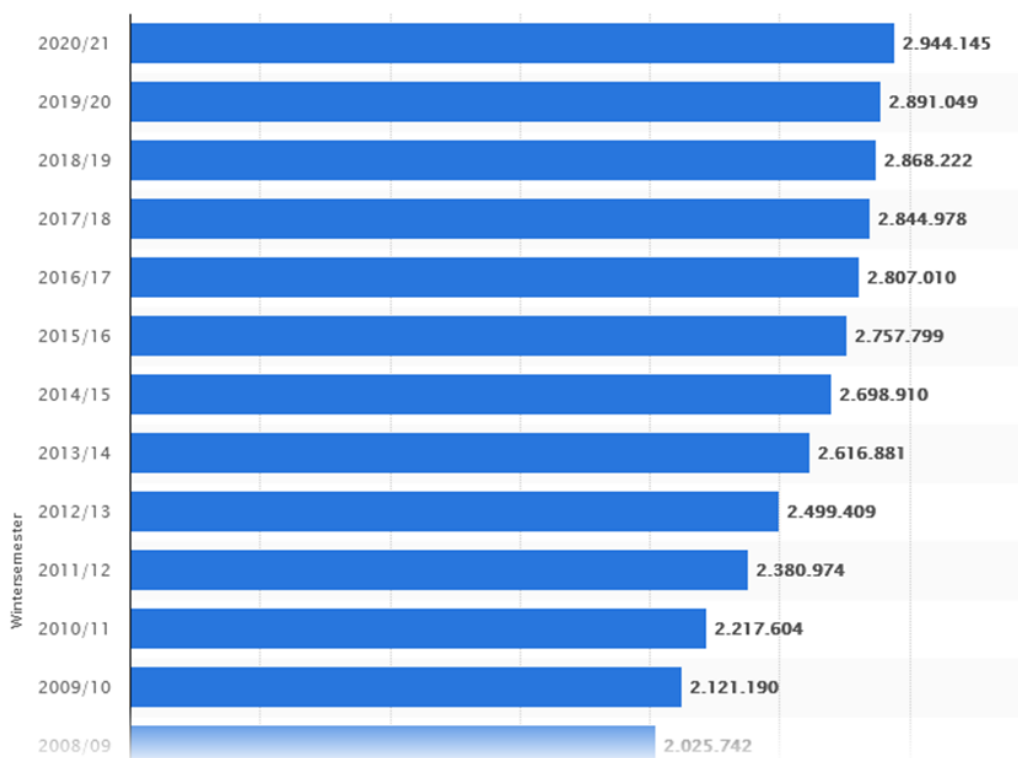
Hochschulart	Wintersemester		
	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Private Hochschulen insgesamt	230 197	246 739	269 181
<u>Universitäten</u>	24 674	26 151	27 466
Theologische Hochschulen	356	385	437
Kunsthochschulen	1 773	1 807	1 981
Fachhochschulen	202 240	217 075	237 835
Verwaltungsfachhochschulen	1 154	1 321	1 462

Zdroj: www.destatis.de, 2021

Německo je jednou ze zemí, v nichž se v mezinárodním srovnání účast na vysokoškolském vzdělávání zvyšovala poměrně pomalu. Jedním z hlavních důvodů je to, že v Německu existuje - na rozdíl od většiny ostatních zemí OECD - silný, především duální systém odborného vzdělávání. To umožňuje realizaci příslušné odborné kvalifikace mimo univerzity. V 90. letech se zdálo, že růst v sektoru vysokoškolského vzdělávání se téměř úplně zastavil. Již několik let však dochází k výrazným změnám. V Německu je v současné době více studentů než kdykoli předtím. Federální statistický úřad uvedl pro zimní semestr 2019/2020 téměř 2,9 miliony studentů. V roce 2010 to byly 2,2 miliony. V letech 1990 až 2000 byl počet studentů relativně stabilní; kolem 1,8 milionu. Další vývoj je ovlivněn rostoucí rozmanitostí prostředí německých univerzit a nabídkou programů nabízených na německých univerzitách.

Po prudkém nárůstu počtu nových studentů v letech 2005 až 2010 univerzity již 9 let zvládají velmi vysokou poptávku po studiu a každý rok přijímají dobrých 500 000 nových studentů, včetně 110 000 zahraničních studentů. Aktuální projekce předpokládají, že poptávka studentů zůstane v blízké budoucnosti vysoká.

Obrázek č. 7: Nárůst počtu studujících na vysokých školách v Německu v zimním semestru v letech 2002 až 2021

Zdroj: www.de.statista.com, 2021

Počet i podíl zahraničních studentů na německých univerzitách od roku 2012 roste. V zimním semestru 2018/19 pocházelo více než 10 % všech studentů v Německu ze zahraničí. Pouze část zahraničních studentů dokončí celé studium v Německu; mnozí jsou zde pouze v rámci hostitelského pobytu.

Složení skupiny zahraničních studentů se znatelně změnilo. Podíl zahraničních studentů z Evropy klesá dobrých 15 let, zatímco významně vzrostl význam studentů z Asie, severní Afriky a Blízkého a Středního východu. Většina zahraničních studentů nyní pochází z Číny a Indie. Zatímco studenti ze Severní Ameriky, západní Evropy a východoevropských států EU přicházejí do Německa primárně na pobyt, studenti z Afriky mají tendenci být zapsáni na vysokoškolské bakalářské studium a studenti z Asie často na postgraduální studium. Mezinárodní studenti se stále častěji zapisují do uměleckých předmětů, jazykových a kulturních studií a zejména do magisterského a doktorského studia v přírodních a technických vědách.

Tabulka č. 11 vyjadřuje počty studujících německé národnosti a cizinců i dle pohlaví a celkové počty v průběhu 10 let. Nárůst podílu studujících cizinců v průběhu 10 let výrazně

převyšuje nárůst podílu studujících německé národnosti. V kategorii studujících německé národnosti je vyšší nárůst podílu žen; u cizinců je to naopak.

Tabulka č. 11: Studující německé národnosti a cizinci dle pohlaví v Německu v letech 2009 až 2020 s vyjádřením procenta změny

Semester	Deutsche			Ausländer			Insgesamt		
	männlich	weiblich	Insgesamt	männlich	weiblich	Insgesamt	männlich	weiblich	Insgesamt
WS 2009/10	984097	892306	1876403	122353	122422	244775	1106450	1014728	2121178
WS 2010/11	1031086	934176	1965262	126399	125633	252032	1157485	1059809	2217294
WS 2011/12	1122200	993482	2115682	133172	132120	265292	1255372	1125602	2380974
WS 2012/13	1171894	1045314	2217208	142123	140078	282201	1314017	1185392	2499409
WS 2013/14	1218965	1096566	2315531	152675	148675	301350	1371640	1245241	2616881
WS 2014/15	1245029	1132312	2377341	163505	158064	321569	1408534	1290376	2698910
WS 2015/16	1260203	1157291	2417494	173923	166382	340305	1434126	1323673	2757799
WS 2016/17	1269166	1178949	2448115	184459	174436	358895	1453625	1353385	2807010
WS 2017/18	1270098	1200297	2470395	194545	180038	374583	1464643	1380335	2844978
WS 2018/19	1258281	1215276	2473557	207697	186968	394665	1465978	1402244	2868222
WS 2019/20	1246852	1232596	2479448	218015	193586	411601	1464867	1426182	2891049
Změna za 10 let	262755	340290	603045	95662	71164	166826	358417	411454	769871
V %	26,70%	38,14%	32,14%	78,19%	58,13%	68,15%	32,39%	40,55%	36,29%

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.destatis.de, 2021

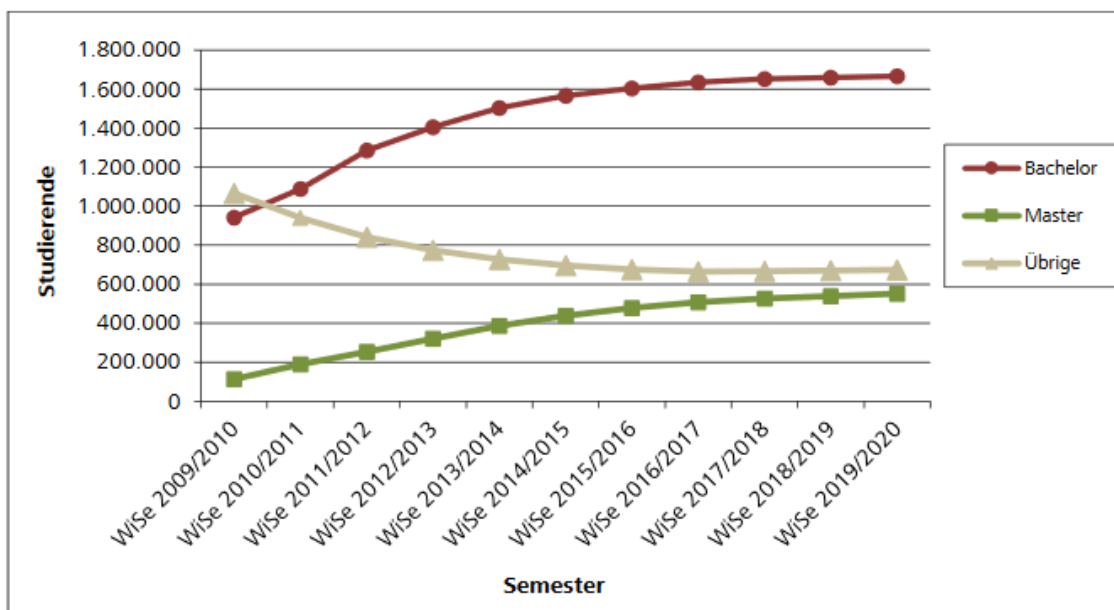
Aktuální údaje Federálního statistického úřadu o studentech v cílových skupinách bakalářských, magisterských a ostatních studijních programů se týkají zimního semestru 2019/2020. V současné době bylo na německé univerzity zapsáno celkem 2 891 049 studentů. Ve srovnání se zimním semestrem 2018/2019 to znamená nárůst o 0,4 % ve skupině bakalářského studijního programu a 2,3 % ve skupině magisterského studijního programu. V ostatních studijních programech se podíl zvýšil o 0,6 %. Vzhledem k tomu, že Federální statistický úřad počítá mezi univerzity také správní vysoké školy, jsou tyto také zahrnuty do celkových počtů. Podíl studentů na správních vysokých školách činil v zimním semestru 2019/2020 53 598, tj. 1,9 % všech studentů.

Tabulka č. 12: Studující v bakalářském, magisterském programu a ostatním studiu v akademických letech 2009/2010 až 2019/2020

Semester	Studierende insgesamt	Davon		
		Bachelor	Master	Übrige*
WiSe 2009/2010	2.121.178	942.258	113.375	1.065.545
WiSe 2010/2011	2.217.294	1.088.952	189.096	939.246
WiSe 2011/2012	2.380.974	1.285.250	253.863	841.861
WiSe 2012/2013	2.499.409	1.405.425	320.217	773.767
WiSe 2013/2014	2.616.881	1.503.331	385.944	727.606
WiSe 2014/2015	2.698.910	1.565.162	437.770	695.978
WiSe 2015/2016	2.757.799	1.603.652	478.262	675.885
WiSe 2016/2017	2.807.010	1.635.010	507.475	664.525
WiSe 2017/2018	2.844.978	1.652.628	526.617	665.733
WiSe 2018/2019	2.868.222	1.659.554	539.253	669.415
WiSe 2019/2020	2.891.049	1.666.062	551.400	673.587

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.destatis.de, 2021

Graf č. 3: Studující v bakalářském, magisterském programu a ostatním studiu v zimním semestru v letech 2009 až 2020 v grafickém znázornění

Zdroj: www.destatis.de, 2021

V zimním semestru 2019/2020 byla většina z 2 891 049 studentů ve studijním programu právo, ekonomie a sociální vědy s 37,4 procenty (1 082 326), následovalo strojírenství s 774 687 (26,8 %) a humanitní vědy s 11,5 procenty (332 440). 57,6 % bylo

tvořeno bakalářským a 19,1 % magisterským studijním programem. Podíl tradičních studijních programů byl 9,7 % pro vysokoškolské vzdělání (bez pedagogiky) a 1,0 % pro vysokoškolské technické studium. Podíl studijního programu učitelství (včetně bakalářských a magisterských) činil 8,8 %. Kromě učitelství jsou ve všech studijních programech nejčastěji hledány obory jako jsou právo, ekonomie a sociální vědy (tabulka č. 13).

Tabulka č. 13: Studující dle studijních programů v zimním semestru 2019/2020

Fächergruppe	Studierende insgesamt**	darunter*				
		Uni- versitärer Abschluss 1)	Lehramts- prüfungen 2)	Fachhoch- schulab- schluss 3)	Bachelor- abschluss	Master- abschluss
Agrar-, Forst- und Ernährungswissenschaften, Veterinärmedizin	63.381	6.659	2.079	3	36.456	14.526
Ingenieurwissenschaften	774.687	15.807	5.667	5.233	538.638	189.438
Kunst, Kunstwissenschaft	95.521	9.878	9.487	816	55.706	17.025
Mathematik, Naturwissenschaften	322.086	17.543	55.988	44	155.208	59.785
Humanmedizin / Gesundheitswissenschaften	186.835	97.733	1.873	16	58.269	13.919
- Gesundheitswissen- schaften	72.703	580	1.873	16	57.141	12.071
- Humanmedizin	114.132	97.153	-	-	1.128	1.848
Sport	29.207	182	11.378	-	13.094	3.775
Geisteswissenschaften	332.440	18.816	116.957	81	133.956	47.546
Rechts-, Wirtschafts- und Sozialwissenschaften	1.082.326	110.469	48.723	23.052	674.558	205.048
Fächergruppen insgesamt***	2.891.049	279.274	253.978	29.277	1.666.062	551.400

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.destatis.de, 2021

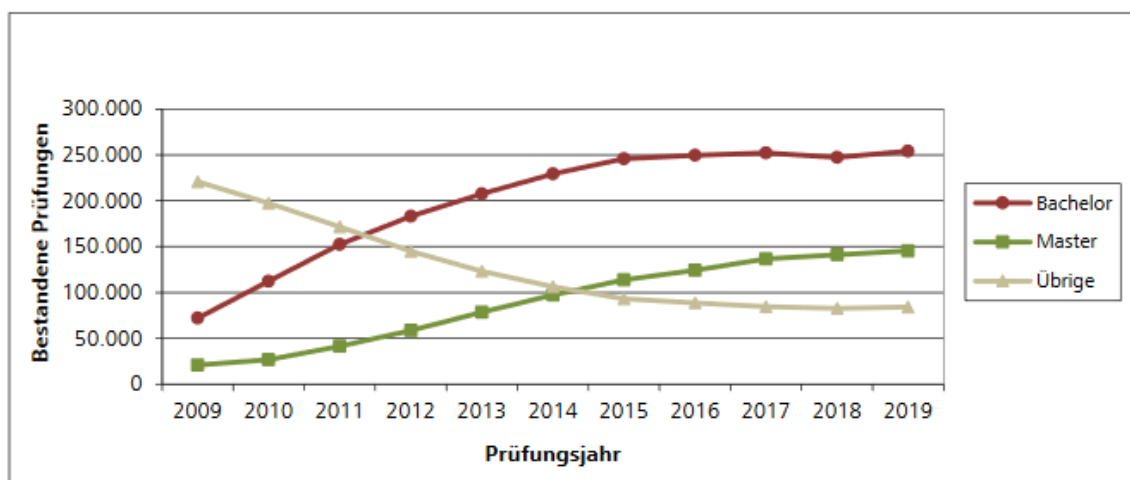
Dle federálního statistického úřadu ukončilo své studium ve zkušebním roce 2019, tj. v zimním semestru 2018/2019 a letním semestru 2019, celkem 483 595 absolventů. Z toho 254 142 (52,6 %) bylo v bakalářském; 145 373 (30,1 %) v magisterském studijním programu a 84 080 (17,3 %) bylo v ostatních programech. Absolventi bakalářského a magisterského studia tvoří 82,6 % z celkového počtu absolventů. Jednotlivé údaje o absolventech podle studijních programů bakalářských, magisterských a dalších i podle spolkových zemí ukazuje tabulka č. 14.

Tabulka č. 14: Absolventi v bakalářském, magisterském stupni a ostatním studiu v letech 2009 až 2019

Prüfungsjahr*	Prüfungen insgesamt**	davon		
		Bachelor	Master	Übrige***
2009	313.572	71.989	20.802	220.781
2010	336.068	112.108	26.722	197.238
2011	365.190	152.484	41.292	171.414
2012	386.531	183.169	58.560	144.802
2013	408.713	207.401	78.358	122.954
2014	432.356	229.282	97.034	106.040
2015	452.370	245.658	113.630	93.082
2016	462.375	249.561	124.363	88.451
2017	473.330	252.286	136.457	84.587
2018	470.837	247.247	140.960	82.630
2019	483.595	254.142	145.373	84.080

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.destatis.de, 2019

Graf č. 4: Absolventi v bakalářském, magisterském stupni a ostatním studiu v letech 2009 až 2019 v grafickém znázornění

Zdroj: www.destatis.de, 2019

Ze všech absolventů dokončilo studium na univerzitě v počtu 279 603 (57,8 %), 182 907 (37,8 %) na technické škole a 7 247 (1,5 %) na umělecké a hudební škole. Podle typu univerzity absolvovalo bakalářské studium 109 147 (39,1 %), magisterské studium 96 031 (34,3 %) a ostatní studium 74 425 absolventů (26,6 %). Na vysokých uměleckých a hudebních školách jsou programy také rozděleny na bakalářské s 2 472 (34,1 %), magisterské s 2 585 (35,7 %) a ostatní studium s 2 190 absolventy (30,2 %). Na univerzitách

aplikovaných věd absolvovalo v bakalářském studiu 134 173 (73,4 %), 46 608 (25,4 %) v magisterském studiu a 2 126 absolventy (1,2 %) v ostatním studiu. Podrobné údaje o absolventech dle studijního programu a typu vysoké školy ukazuje tabulka č. 15.

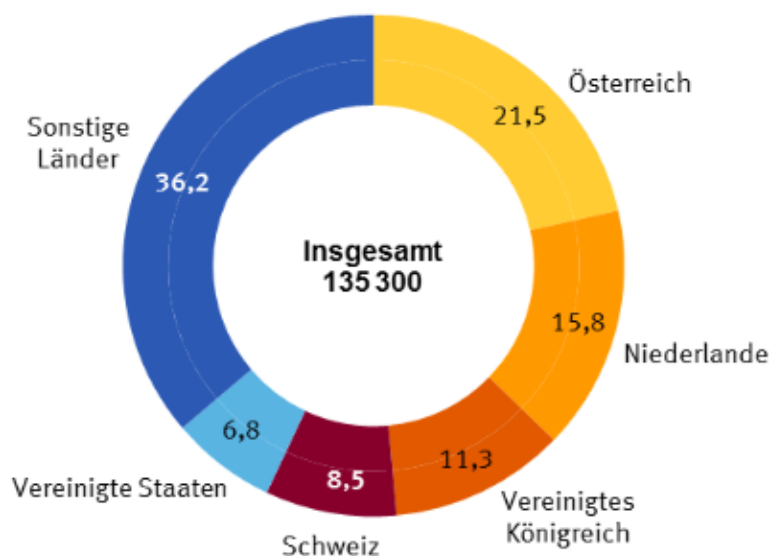
Tabulka č. 15: Absolventi podle typu vysoké školy a studijního programu v roce 2019

Hochschulart	Prüfungen Insgesamt*	davon					
		Bachelor	% von insg.	Master	% von insg.	Übrige**	% von insg.
Universitäten	279.603	109.147	39,1	96.031	34,3	74.425	26,6
Kunst- und Musikhochschulen	7.247	2.472	34,1	2.585	35,7	2.190	30,2
Fachhochschulen/HAW	182.907	134.173	73,4	46.608	25,4	2.126	1,2
Sonstige	13.838	8.350	60,3	149	1,1	5.339	38,6
Hochschularten insg.	483.595	254.142	52,6	145.373	30,0	84.080	17,4

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.destatis.de, 2021

Pět zemí s nejvyšším počtem německých zahraničních studentů přijalo v roce 2018 přibližně 64 % z celkového počtu 135 300 německých zahraničních studentů. Rakousko představovalo 21,5 %, Nizozemsko 15,8 % a Spojené království 11,3 % všech německých studentů v zahraničí. Dalších 8,5 % studovalo ve Švýcarsku a 6,8 % ve Spojených státech, jak ukazuje obrázek č. 8.

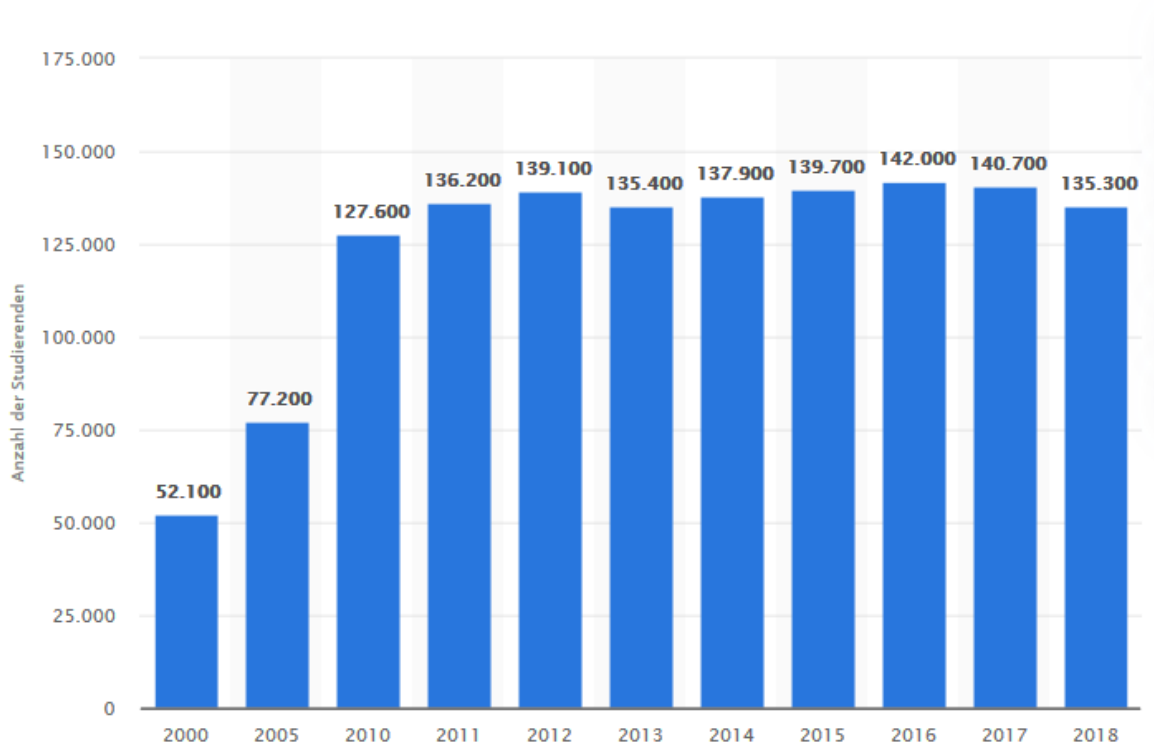
Obrázek č. 8: Procentní vyjádření německých studentů studujících v zahraničí dle jednotlivých států v r. 2018

Zdroj: www.destatis.de, 2018

Statistiky ukazují počty německých studentů v zahraničí od roku 2000 do roku 2018. V roce 2018 studovalo v zahraničí přibližně 135 300 Němců. Nejvyšší nárůst nastal v roce 2010; v dalších letech jsou počty studentů přibližně stejné nebo mírně kolísají.

Graf č. 5: Počet německých studentů studujících v zahraničí v letech 2000 až 2018

Zdroj: www.de.statista.com, 2021

V zimním semestru 2020/2021 nabízí 392 německých univerzit 20 359 studijních příležitostí. Většina programů vede k získání bakalářského (celkem 9 168) a magisterského titulu (celkem 9 577). Bakalářské a magisterské studijní programy tvoří přibližně 92 % programů nabízených na německých univerzitách. Univerzity navíc nabízejí 1 281 studijních možností, které lze doplnit státní nebo církevní zkouškou. Podíl ostatních programů (s tituly Diploma, Magister, Artistic Degree atd.) tvoří pak 1,6 %.

Jak je patrné z tabulky č. 16, většinu všech studijních programů nabízejí univerzity v Severním Porýní-Vestfálsku (21,1 %; 4 304), Bádensku-Württembersku (15,4 %; 3 143) a Bavorsku (13,6 %; 2 766). Dle procentuálního podílu nabízených bakalářských a magisterských studijních programů si nejlépe vedou spolkové země jako Braniborsko, Brémy, Hamburk, Dolní Sasko, Severní Porýní-Vestfálsko a Šlesvicko-Holštýnsko. Dále je

následují spolkové země Bádensko-Württembersko, Berlín a Porýní-Falc. Pro dokreslení uvádí graf č. 6 počty studijních programů v porovnání s počtem vysokých škol dle jednotlivých spolkových zemí.

Tabulka č. 16: Počet studijních programů dle spolkových zemí v zimním semestru 2020/2021

Bundesland	Studien- gänge insgesamt	davon			
		Bachelor	Master	staatliche und kirchliche Abschlüsse	Übrige
Baden-Württemberg	3.143	1.616	1.449	18	60
Bayern	2.766	1.063	1.128	540	35
Berlin	1.127	499	604	8	16
Brandenburg	402	197	199	5	1
Bremen	289	157	129	1	2
Hamburg	668	299	359	6	4
Hessen	1.477	600	639	218	20
Mecklenburg-Vorpommern	417	155	155	94	13
Niedersachsen	1.553	744	790	15	4
Nordrhein-Westfalen	4.304	2.092	2.152	36	24
Rheinland-Pfalz	1.114	522	568	11	13
Saarland	282	105	118	53	6
Sachsen	1.005	313	422	158	112
Sachsen-Anhalt	611	262	266	69	14
Schleswig-Holstein	509	215	287	6	1
Thüringen	692	329	312	43	8
Deutschland insgesamt	20.359	9.168	9.577	1.281	333

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.hochschulkompass.de, 2020

Dle německé *Hochschulrektorenkonferenz*¹²⁹ (dále jen „HRK“) a *Hochschulkompass*¹³⁰ některé německé univerzity využívají možnosti nabízet tzv. mezinárodní dvojí titul¹³¹. V poměru k celkovému rozsahu studijních programů je nabízejí především univerzity (4,3 %) a univerzity aplikovaných věd (4,0 %). Avšak z hlediska celkového počtu studijních programů je tato nabídka stále nízká. V zimním semestru 2020/2021 je mezinárodní dvojí diplom uskutečňován přibližně ve 3,9 % všech studijních

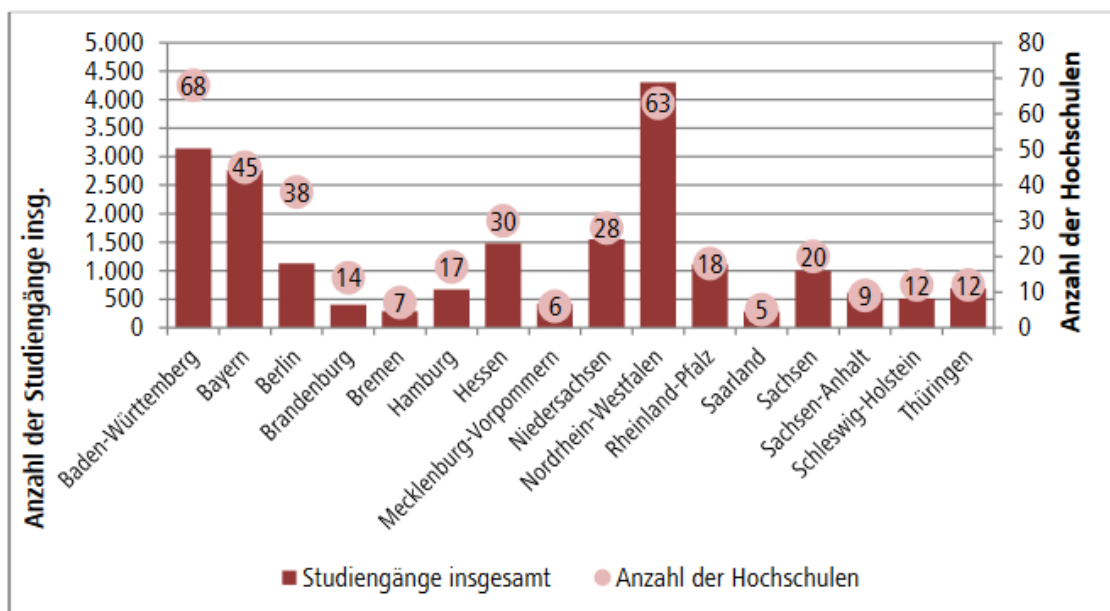
¹²⁹ Konference rektorů vysokých škol

¹³⁰ Univerzitní a kursový informační systém na internetu je bezplatný a volně přístupný internetový portál, který poskytuje informace o státních a státem uznávaných německých univerzitách, jejich programech a doktorských programech i o mezinárodní spolupráci. Prezentované informace jsou denně aktualizovány a jsou zadávány a udržovány samotnými uvedenými univerzitami.

¹³¹ Doppelabschluss neboli Double, Multiple oder Joint Degree

programů. Tabulka č. 17 ukazuje počty studijních programů dle typu univerzity v zimním semestru 2020/2021.

Graf č. 6: Počet studijních programů v porovnání s počtem vysokých škol dle spolkových zemí v zimním semestru 2020/2021 v grafickém znázornění

Zdroj: www.hochschulkompass.de, 2020

Tabulka č. 17: Studijní programy s mezinárodním dvojím diplomem podle typu univerzity v zimním semestru 2020/2021

Hochschulart	Studien- gänge insgesamt	Studiengänge mit der Möglichkeit eines internationalen Doppelabschlusses			
		Bachelor	Master	Übrige	% von insg.
Universitäten	12.429	110	404	17	4,3
Kunst- und Musikhochschulen	1.244	1	0	0	0,1
Fachhochschulen/HAW	6.491	143	114	1	4,0
Hochschulen eigenen Typs	195	2	1	0	1,5
Hochschularten insgesamt	20.359	256	519	18	3,9

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.hochschulkompass.de, 2020

Veřejný a soukromý sektor v Německu využil v roce 2019 celkem 325,6 mld. € na vzdělávání, výzkum a vědu. Podle údajů Federálního statistického úřadu (Destatis) to bylo o 13,8 mld. € více, což je o 4,4 % více než v předchozím roce. Výdaje představovaly 9,4 % hrubého domácího produktu (v roce 2018 to bylo 9,3 %). S částkou 185,7 mld. € šla největší část výdajů na vzdělávací instituce ve veřejném a soukromém sektoru. To zahrnuje výdaje

na školy a školskou oblast ve výši 105,8 mld. € (57,0 %), na instituce terciárního vzdělávání jako jsou univerzity (včetně výzkumu a vývoje) ve výši 42,5 mld. € (22,9 %) a na ostatní instituce ve výši 34,4 mld. € (18,5 %). Ostatní oblasti, jako je další vzdělávání, práce s mládeží a střediska mimoškolní péče, představovaly celkem 23,0 mld. € ve veřejných a soukromých výdajích. Výdaje na financování vzdělávání (např. Bafög) činily 13,7 mld. €. Společnosti a neuniverzitní výzkumné instituce vynaložily na výzkum a vývoj 90,6 mld. €. Informace o struktuře financování podle typu poskytovatele jsou v současné době k dispozici pouze pro rok 2018. V roce 2019 byly z veřejných rozpočtů financovány 62,9 % výdajů na vzdělávání, výzkum a vědu (z toho federální vláda: 11,4 %, spolkové země: 38,7 %, obce: 12,8 %). 35,1 % převzal soukromý sektor (firmy, neziskové organizace a domácnosti) a 2,0 % šly ze zahraničí.

Dle tabulky č. 18 se rozpočet na vzdělávání, výzkum a vědu neustále navyšuje. V porovnání s rokem 2010 je to téměř o 90 mld. €, přičemž z hlediska procentuálního podílu na HDP (BIP) to znamená nárůst v roce 2019 pouze o 0,1 %. V terciární oblasti se rozpočet také navýšil, a to o více jak 11 mld. €, kdy procentuální podíl na HDP je shodný a nezaznamenal během 9 let žádný nárůst (1,2 %). Výdaje na vzdělávání a HDP mezi lety 2011 a 2018 nepřetržitě rostly. Nejprve HDP ve většině let mezi lety 2011 a 2015 rostl rychleji než výdaje na vzdělávání. Od roku 2016 však výdaje na vzdělávání rostly rychleji než HDP, takže podíl výdajů na vzdělávání v poměru k HDP klesl ze 6,6 % v roce 2011 na 6,5 % v roce 2014 a od té doby na této úrovni stagnoval.

Tabulka č. 18: Rozpočet na vzdělávání, výzkum a vědu v Německu v r. 2010, 2015 a 2019

Deutschland						
Budgetbereiche	2010		2015		2019	
	Budget für Bildung, Forschung und Wissenschaft	Anteil des Budgets für Bild., Forsch., Wiss. am BIP	Budget für Bildung, Forschung und Wissenschaft	Anteil des Budgets für Bild., Forsch., Wiss. am BIP	Budget für Bildung, Forschung und Wissenschaft	Anteil des Budgets für Bild., Forsch., Wiss. am BIP
	Mrd. EUR	Prozent	Mrd. EUR	Prozent	Mrd. EUR	Prozent
Bildung	175,2	6,8	195,5	6,5	229	6,6
Bildungseinrichtungen des Tertiärbereichs	30,9	1,2	37,2	1,2	42,5	1,2
Förderung von Bildungsteilnehmern (ISCED)	13,4	0,5	12,9	0,4	13,7	0,4
Forschung und Entwicklung	70	2,7	88,8	2,9	109,5	3,2
Hochschulen	12,7	0,5	15,3	0,5	19	0,5
Sonstige Bildungs- und Wissenschaftsinfrastruktur	5	0,2	5,8	0,2	6	0,2
Insgesamt	237,4	9,3	274,8	9,1	325,6	9,4

Zdroj: www.destatis.de, 2021

Výdaje na výzkum a vývoj činily v roce 2019 přibližně 109,5 mld. €. To odpovídá podílu na HDP 3,2 %. Výdaje ekonomiky na výzkum a vývoj vzrostly ze 72,1 mld. € v roce 2018 na 75,6 mld. € v roce 2019 a výdaje na výzkum a vývoj soukromých neziskových výzkumných institucí z 12,4 mld. € na 13,1 mld. €. Výdaje univerzit na výzkum a vývoj vzrostly z 18,4 mld. € v roce 2018 na 19,0 mld. € v roce 2019. Oproti předchozímu roku výdaje státních výzkumných institucí mírně vzrostly ze 1,8 mld. € na 1,9 mld. €. Výdaje na další vzdělávací a vědeckou infrastrukturu činily v roce 2019 6,0 mld. €, což je více než výdaje v roce 2018 ve výši 5,7 mld. €.

Tabulka č. 19: Rozpočet na vzdělávání, výzkum a vědu podle oblastí - výdaje podle hlavní oblasti a podíl na HDP v letech 2018 a 2019

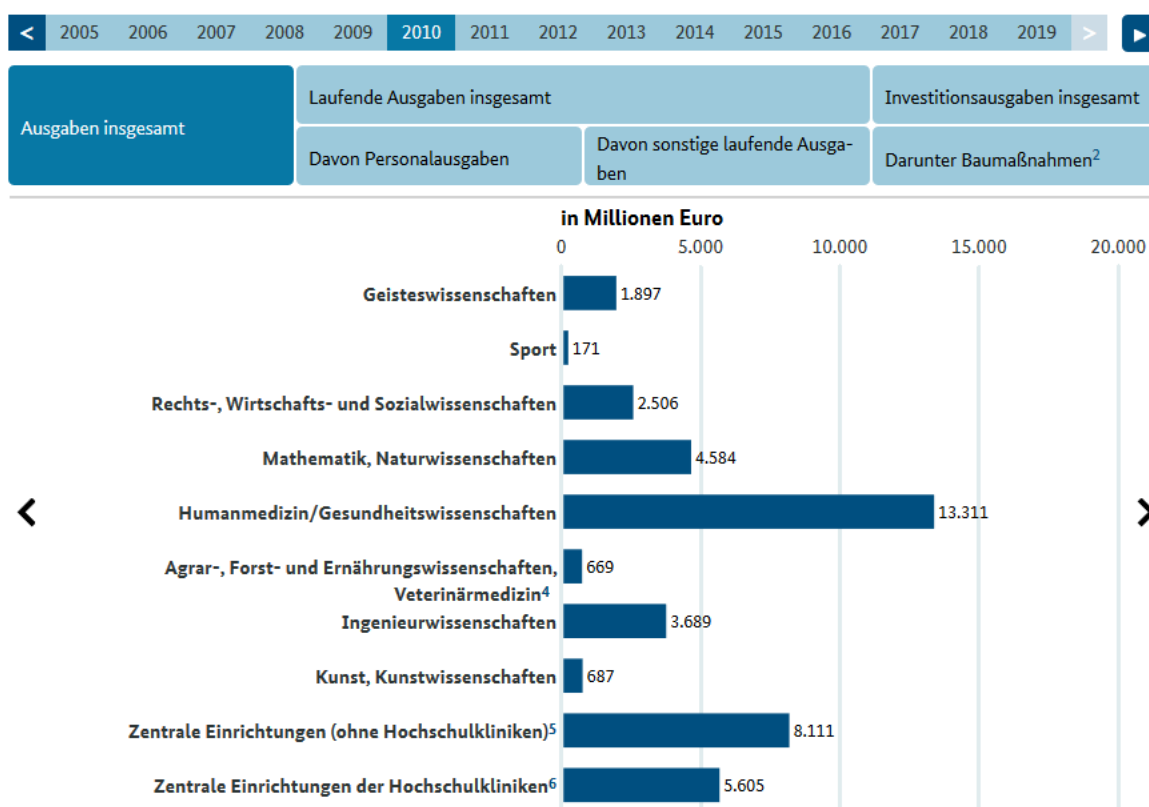
Bereich	Ausgaben ¹			
	2018	2019	2018	2019
	in Milliarden Euro		in % des BIP	
Bildungsbudget in internationaler Abgrenzung	197,9	206,0	5,9	6,0
Zusätzliche bildungsrelevante Ausgaben in nationaler Abgrenzung	21,9	23,0	0,7	0,7
Bildungsbudget insgesamt	219,8	229,0	6,5	6,6
Forschung und Entwicklung	104,7	109,5	3,1	3,2
Sonstige Bildungs- und Wissenschaftsinfrastruktur	5,7	6,0	0,2	0,2
Budget für Bildung, Forschung und Wissenschaft	311,8	325,6	9,3	9,4

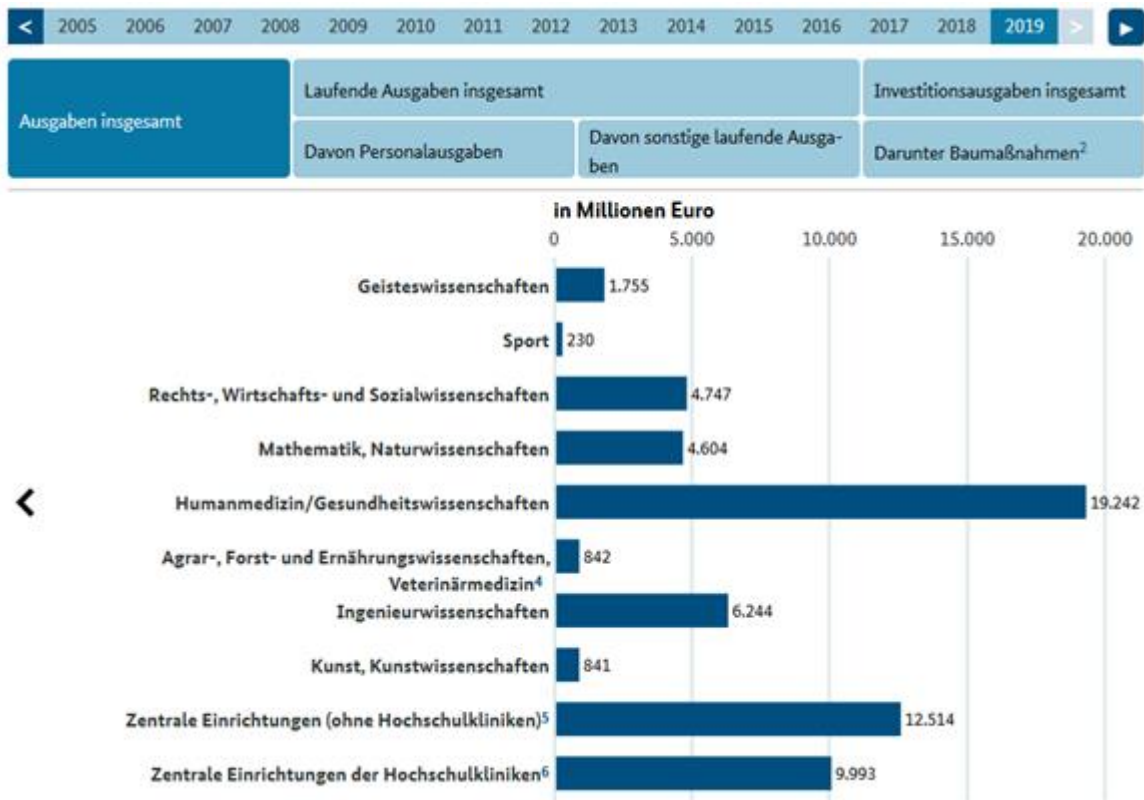
Zdroj: www.destatis.de, 2021

V roce 2019 utratily veřejné, církevní a soukromé univerzity v Německu celkem 61 mld. € na výuku, výzkum a lékařské služby. Jak uvádí také Federální statistický úřad (Destatis), výdaje se ve srovnání s rokem 2018 zvýšily přibližně o 7 %. V porovnání s rokem 2010, kdy byly výdaje univerzit cca 41 mld. €, to znamená nárůst přibližně o 20 mld. €. Ve výši 35,2 mld. € byly provozní výdaje největší výdajovou položkou univerzit. V roce 2019, stejně jako v předchozích letech, představovaly přibližně 58 % celkových výdajů na univerzity. Ve srovnání s předchozím rokem vzrostly provozní náklady o 7 %, náklady na průběžné materiální náklady o 5 % na 20,6 mld. € a kapitálové výdaje o 10 % na 5,2 mld. €.

Dle obrázku č. 9 zaznamenaly univerzity největší nárůst výdajů v porovnání let 2010 a 2019 v oborech medicíny a zdravotních věd, práva, ekonomie, společenských i humanitních věd.

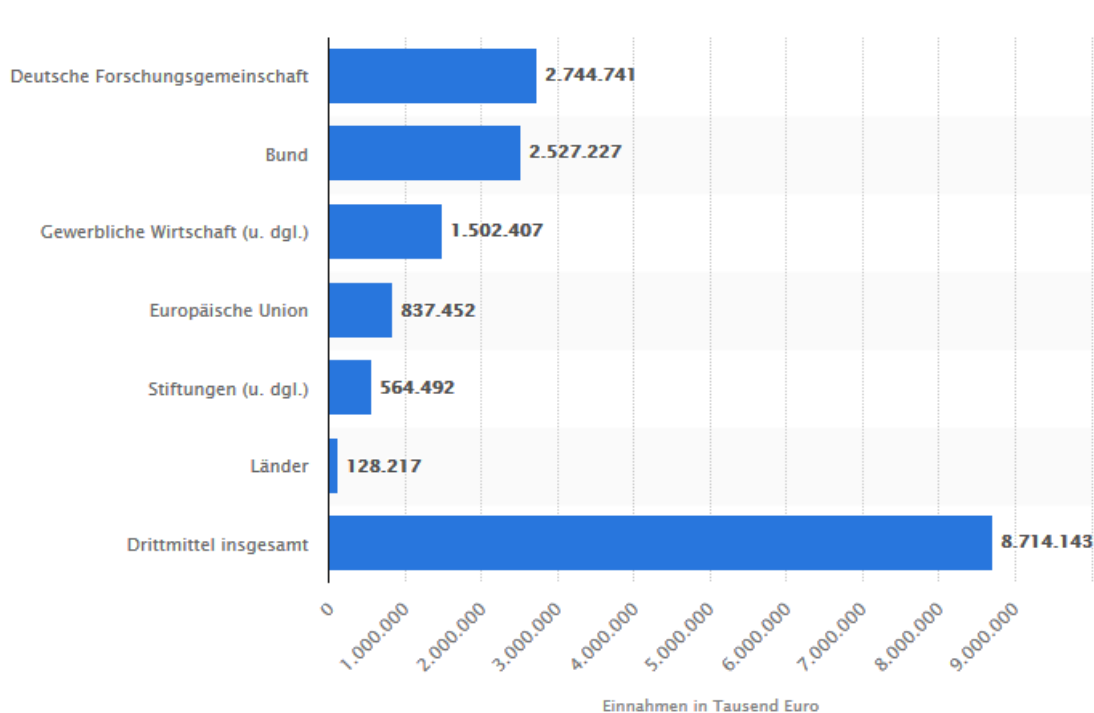
Obrázek č. 9: Výdaje na vysoké školy podle oboru, výukových a výzkumných oblastí a typů v letech 2010 a 2019

Zdroj: www.destatis.de, 2021

Obrázek č. 10: Příjmy univerzit v Německu z fondů třetích stran v roce 2019

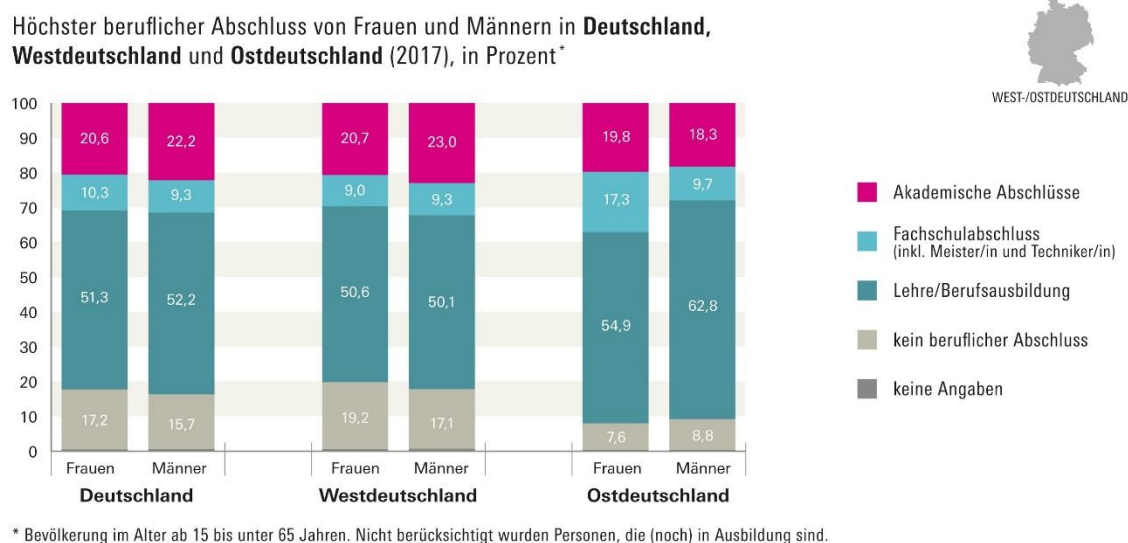
Zdroj: www.de.statista.com, 2021

Obrázek č. 10 ukazuje příjem univerzit v Německu z fondů třetích stran v roce 2019. V roce 2019 činil příjem univerzit prostřednictvím financování třetích stran od federální vlády přibližně 2,5 mld. €. Německá výzkumná nadace¹³² se podílela také 2,5 mld. €, komerční sféra 1,5 mld. €, EU více jak 0,8 mld. € a spolkové země se podílely nejméně, a to 0,1 mld. €. Celkově činily příjmy univerzit v Německu z fondů třetích stran v roce 2019 přibližně 8,7 mld. €.

Pokud jde o nejvyšší odbornou kvalifikaci, lze v roce 2017 v Německu zjistit pouze malé rozdíly mezi ženami a muži v produktivním věku (od 15 do 65 let). Alespoň každá desátá žena a téměř každý jedenáctý muž mají vysokoškolské technické vzdělání jako nejvyšší odbornou kvalifikaci. I pokud jde o akademické tituly, ženy a muži jsou téměř na stejné úrovni: více než pětina žen a mužů má vysokoškolské vzdělání (21, respektive 22 %). Při srovnání mezi západem a východem lze stále nalézt jasné regionální rozdíly u nejvyšší odborné kvalifikace, zatímco rozdíly mezi pohlavími v rámci regionů jsou poměrně malé. Ve východním Německu jsou to však častěji ženy, které mají akademický titul (ženy: 20 %; muži: 18 %). V západním Německu je to naopak. Muži, u nichž je vyšší pravděpodobnost, že budou mít akademický titul (ženy: 20 %; muži: 23 %). Uvedené rozdíly mezi ženami a muži jsou způsobeny zejména výraznými rozdíly ve vzdělání mezi staršími generacemi - v západním i východním Německu. Ženy ve středním věku byly v roce 2017, co se týká úrovně profesionálních dovedností, ve srovnání s muži ještě lepší: pokud jde o podíl akademických pracovníků v této věkové skupině, ženy středního věku jsou před muži (s 29 oproti 27 %). Ženy také mají vysokoškolské vzdělání na technické škole častěji než muži (10 % oproti 8 %). Mladé ženy získávají ve srovnání s muži dané věkové skupiny lepších studijních výsledků i úrovně profesionálních dovedností (Hobler [online], 2019).

¹³² Deutsche Forschungsgemeinschaft (DFG)

Obrázek č. 11: Nejvyšší dosažené vzdělání v Německu (východní a západní část) dle pohlaví a věku od 15 do 65 let v roce 2017 v %

Zdroj: www.destatis.de, 2021

4.2.3 Mezinárodní srovnání

Mezinárodní srovnání obou vybraných zemí jsem prováděla na základě vybraných údajů OECD a Eurostatu¹³³. Jedná se především o srovnání ČR a Německa se zeměmi EU na terciární úrovni. OECD se pravidelně zaměřuje na výstupy vzdělávacích institucí, na strukturu absolventů a hodnotu jejich vzdělání na trhu práce. Každoročně vydává svou zprávu, která obsahuje indikátory stavu vzdělávání a pracovního trhu v členských zemích.

Dle informací MŠMT probíhalo zpracování českého školství v mezinárodním srovnání pouze do r. 2016¹³⁴, tedy data z r. 2015. Od tohoto roku jsou k dispozici v českém jazyce pouze klíčová data za celou Českou republiku.

Vybraná data jsem porovnávala v převážné míře v terciární sféře jako takové, neboť mezinárodní statistiky příliš neumožňují srovnávání v jednotlivých stupních 5 – 8 dle ISCED.

V r. 2018 dosahovaly obě vybrané země průměrné hodnoty zemí EU s 28 členskými státy (dále jen „EU 28“¹³⁵ (ČR 58,8 % a Německo 59,9 %), která činila 60,6 % v bakalářské

¹³³ Statistický úřad Evropské unie je odpovědný za zveřejňování vysoce kvalitních celoevropských statistik a ukazatelů, které umožňují provádět srovnání mezi jednotlivými zeměmi a regiony.

¹³⁴ Publikace s názvem „Country Note Czech Republic a klíčová fakta EaG“ obsahuje stručné seznámení s vybranými ukazateli klíčové publikace OECD „Education at a Glance“ a jejich diskutovanými indikátory z ročenky školství.

¹³⁵ Značí Evropskou unii, která v současné době zahrnuje 28 států. Naposledy se rozšiřovala 1. 7. 2013, kdy přistoupilo Chorvatsko.

nebo jí odpovídající úrovni. V magisterských studijních programech však tato hodnota u obou zemí převyšovala průměrnou hodnotu zemí EU 28 téměř o 5 % a nejvyšší rozdíl byl patrný na doktorské úrovni (téměř dvojnásobek).

Tabulka č. 20: Studenti terciárního vzdělávání v r. 2018

Země	Celkem	Z toho (v %) / Of which (in %)			
		Krátký cyklus terciárního vzdělávání	Bakalářská nebo jí odpovídající úroveň	Magisterská nebo jí odpovídající úroveň	Doktorská nebo jí odpovídající úroveň
		<i>Short-cycle tertiary education</i>	<i>Bachelor's or equivalent level</i>	<i>Master's or equivalent level</i>	<i>Doctoral or equivalent level</i>
		Úroveň ISCED 2011 / ISCED 2011 level			
		5	6	7	8
EU 28	19 969 131	7,4	60,6	28,1	3,9
Česko	329 036	0,3	58,8	34,0	6,8
Německo	3 127 927	0,0	59,9	33,7	6,4

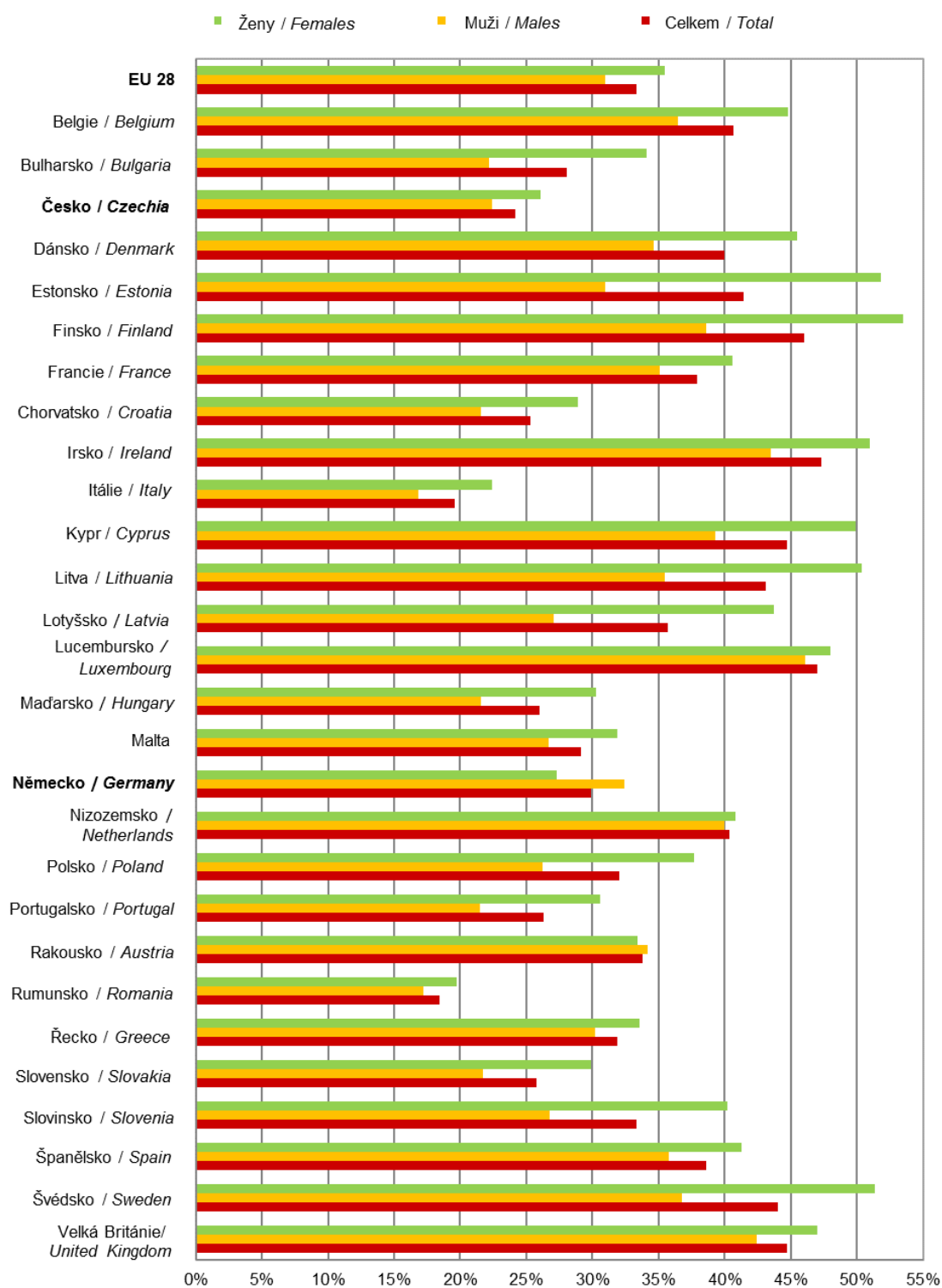
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.ec.europa.eu/eurostat/data/database + www.czso.cz, 2020

Vysokoškolského vzdělání dosahovalo v zemích EU 28 v r. 2019 průměrně 33 % obyvatel ve věku 25 až 64 let. Zde se potvrzují zjištěná data z předcházejících podkapitol, kdy v ČR mělo vysokoškolské vzdělání více žen než mužů a s celkovými 23 procenty nedosahovalo ani průměrné úrovně zemí EU 28. Německo je se svými 30 procenty také pod průměrem zemí EU 28, převažuje však více vysokoškolsky vzdělaných mužů nad ženami.

Procentuální podíl vysokoškolsky vzdělaných mužů a žen ve věku 25 až 64 let v EU 28 a obou zemích v roce 2019 ukazuje i graf č. 7, kdy výraznější procentuální rozdíl je dle pohlaví a úrovně vzdělání v Německu, a to více jak 10 %.

Srovnání obyvatel dle vzdělanosti z delšího časového hlediska dokresluje tabulka č. 22, která zahrnuje tři období; rok 2010, 2015 a 2019. V obou zemích dochází k postupnému nárůstu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, ovšem při srovnání se zeměmi EU 28 nedosahuje průměru trvale ani jedna země. Menší propad zaznamenává Německo, ČR je dlouhodobě daleko pod průměrem.

Graf č. 7: Podíl obyvatel ve věku 25 až 64 let s vysokoškolským vzděláním (úroveň 5 – 8) v roce 2019

Zdroj: www.ec.europa.eu/eurostat/data/database + www.czso.cz, 2020

Tabulka č. 21: Obyvatelstvo ve věku 25 – 74 let podle pohlaví a vzdělání v r. 2019

Země	Preprimární, primární a nižší sekundární		Vyšší sekundární a nástavbové		Terciární	
	<i>Pre-primary, primary and lower secondary education</i>		<i>Upper secondary and post-secondary non-tertiary education</i>		<i>First and second stage of tertiary education</i>	
	ISCED (0 - 2)		ISCED (3 - 4)		ISCED (5 - 8)	
	Ženy	Muži	Ženy	Muži	Ženy	Muži
	<i>Women</i>	<i>Men</i>	<i>Women</i>	<i>Men</i>	<i>Women</i>	<i>Men</i>
EU 28	51,8	48,2	48,8	51,2	53,0	47,0
Eurozóna 19	51,4	48,6	49,7	50,3	51,9	48,1
Česko	64,3	35,7	48,1	51,9	52,2	47,8
Německo	56,4	43,6	51,6	48,4	44,2	55,8

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.ec.europa.eu/eurostat/data/database + www.czso.cz, 2020

Tabulka č. 22: Obyvatelstvo ve věku 25 – 74 let podle vzdělání v letech 2010, 2015 a 2019

Země	Preprimární, primární a nižší sekundární			Vyšší sekundární a nástavbové			Terciární		
	<i>Pre-primary, primary and lower secondary education</i>			<i>Upper secondary and post-secondary non-tertiary education</i>			<i>First and second stage of tertiary education</i>		
	ISCED (0 - 2)			ISCED (3 - 4)			ISCED (5 - 8)		
	2010	2015	2019	2010	2015	2019	2010	2015	2019
	EU 28	30,8	26,6	24,1	45,0	45,1	44,8	24,3	28,2
Eurozóna 19	34,7	30,2	27,5	41,4	42,4	42,1	24,0	27,4	30,3
Česko	9,7	8,3	7,5	74,3	71,2	70,4	16,0	20,5	22,1
Německo	15,8	14,1	13,8	58,6	59,0	57,0	25,6	26,9	29,2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.ec.europa.eu/eurostat/data/database + www.czso.cz, 2020

Nezaměstnanost absolventů vysokých škol ve věku od 25 do 64 let zemí EU 28 se v průběhu let neustále snižuje. V mezinárodním srovnání se umísťují obě země pod průměrem těchto zemí (v r. 2014 7,5 %, v r. 2019 pokles na 5,1 %). Velký pokles zaznamenala však ČR, která patřila se svými 1,9 % v r. 2019 mezi země OECD s vůbec nejnižší mírou nezaměstnanosti. Tento procentuální podíl lze pak interpretovat jako přirozenou míru nezaměstnanosti. Nezaměstnanost absolventů bakalářských studijních programů je celkově o něco vyšší (1,3 %), zatímco nezaměstnanost absolventů magisterských programů o něco nižší (0,9 %). Mírně vyšší nezaměstnanost bakalářů vykazovala většina zemí OECD. Německo se svými celkovými 2,9 % v r. 2019 vykazuje vyšší míru nezaměstnanosti naopak u absolventů magisterských programů (2,1 %). Při

srovnání v mezinárodním kontextu je však třeba mít na paměti rovněž odlišnou míru nezaměstnanosti v jednotlivých státech. Průměrná procenta za všechny roky zohledňují i terciární vzdělání ISCED 5, které je z tabulky vyjmutu.

Tabulka č. 23: Míra nezaměstnanosti jako procento pracovní síly ve věku od 25 do 64 let podle úrovně vzdělání ISCED a země v letech 2014 až 2019

		ISCED 6:	ISCED 7:	ISCED 8:	Insgesamt
		Bachelor- oder gleichwertiger Abschluss	Master- oder gleichwertiger Abschluss	Promotion oder gleichwertiger Abschluss	
Staat	Jahr				
Deutschland	2014	2,4	2,8	1,9	4,8
	2015	2,2	2,7	1,4	4,4
	2016	2,0	2,5	2,2	3,9
	2017	1,9	2,1	1,3	3,5
	2018	1,7	2,2	1,3	3,1
	2019	1,6	2,1	1,6	2,9
Tschechien	2014	3,8	2,3	0,0	5,5
	2015	3,1	2,0	1,2	4,6
	2016	2,2	1,8	0,6	3,6
	2017	1,8	1,3	0,2	2,6
	2018	1,5	1,1	0,4	2,0
	2019	1,3	0,9	0,6	1,9
OECD- Durchschnitt	2014	5,7	4,5	1)	7,5
	2015	5,3	4,3	1)	7,0
	2016	5,0	4,1	1)	6,6
	2017	4,5	3,6	1)	5,9
	2018	4,2	3,4	1)	5,4
	2019	4,1	3,2	1)	5,1

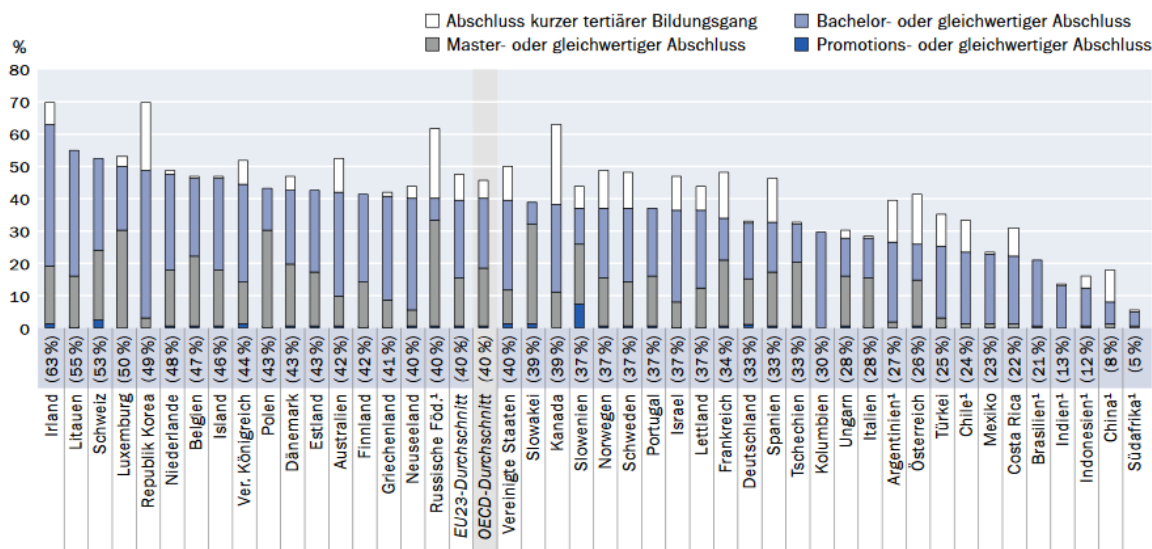
1) Údaje nejsou k dispozici.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.oecd.org, 2020

Ve většině zemí OECD a dalších partnerských zemích má většina 25 až 34letých s terciárním vzděláním bakalářský titul, i když se tento poměr v jednotlivých zemích značně liší. V mnoha zemích, stejně tak jako v ČR, je nejvíce zastoupen magisterský studijní program. V některých zemích to může být způsobeno skutečností, že zde převládají tradičně dlouhé terciární programy vedoucí přímo k magisterskému titulu. V ČR tvoří bakalářský a magisterský program 33 %; Německo má také 33 %, jen s tím rozdílem, že převládající je bakalářský studijní program. Obě země však svými procenty opět zaujímají příčky pod průměrem zemí OECD (40 %). V zemích OECD má v průměru 8 % 25 až 34letých jako

nejvyšší kvalifikaci krátký terciární titul, ale jejich podíl se v jednotlivých zemích značně liší. V ČR a Německu má takovou kvalifikaci jako nejvyšší kvalifikaci méně než 1 % 25 až 34letých.

Obrázek č. 12: Podíl 25 až 34letých s vysokoškolským vzděláním podle úrovně ISCED v terciární oblasti v r. 2019 v %

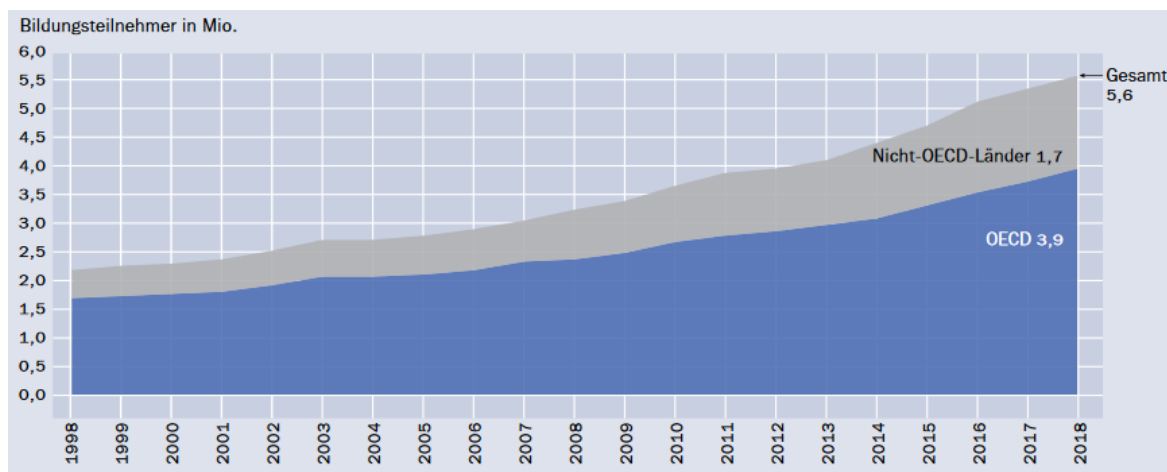

Zdroj: www.oecd.org, 2020

Jak ukazuje obrázek č. 13, počet mezinárodních a zahraničních účastníků terciárního vzdělávání mezi lety 1998 a 2018 vzrostl v průměru o 4,8 % ročně. Přestože je drtivá většina těchto účastníků zapsána v zemích OECD, největší nárůst je zaznamenán u mezinárodně mobilních účastníků zapsaných v zemích mimo OECD. U mladých účastníků se dokončení části terciárního vzdělávání v zahraničí stalo klíčovým odlišujícím faktorem od ostatních účastníků terciárního sektoru a v posledních letech tato mezinárodní mobilita stále více přitahovala pozornost vzdělávací politiky. Terciární vzdělávání v zahraničí nabízí šanci na vysoce kvalitní vzdělání, možnost získat dovednosti, které se ve vlastní zemi nevyučují, a přiblížit se trhům práce, které nabízejí vyšší návratnost vzdělání. Studium v zahraničí je také považováno za způsob, jak zlepšit svoji zaměstnatelnost na stále více globalizovaných trzích práce. Mezi další důvody patří touha lépe porozumět jiným kulturám a zlepšit jazykové dovednosti, zejména anglický jazyk. V roce 2020 z důvodu zabránění šíření pandemie COVID-19 byly vysoké školy po celém světě uzavřeny, což by mohlo ovlivnit více než 3,9 milionu mezinárodních a zahraničních studentů zapsaných v zemích OECD.

Tyto změny by mohly mít v nadcházejících letech fatální dopad na mezinárodní mobilitu účastníků vzdělávání. ČR i Německo se podílí aktivně v otázce mobility zahraničních studentů v EU, což je patrné i z údajů a statistik v předcházejících kapitolách.

Obrázek č. 13: Nárůst počtu zahraničních studentů terciárního vzdělávání na celém světě (1998 až 2018) v zemích OECD a mimo země OECD

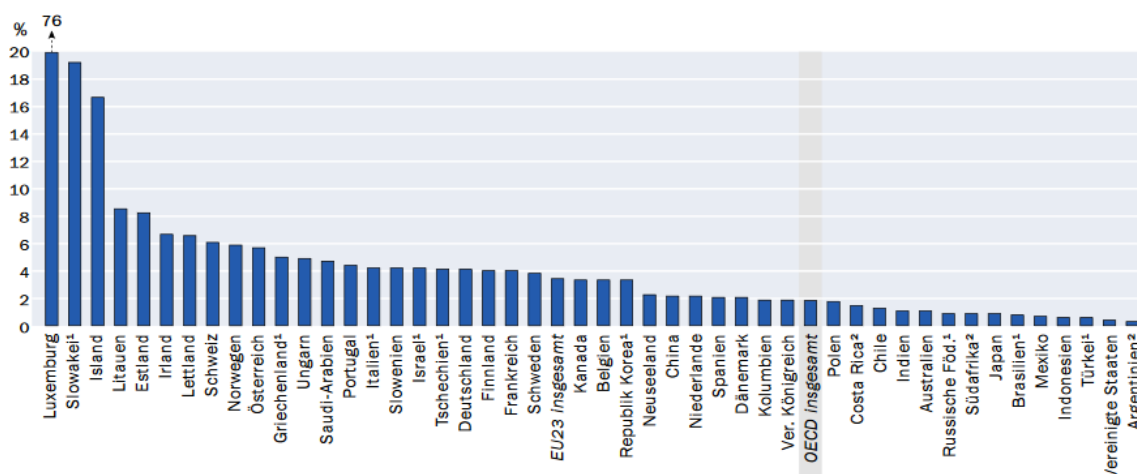
Zdroj: www.oecd.org, 2020

V zemích OECD byla v roce 2018 zapsána do zahraničí celkem v průměru dvě procenta tuzemských účastníků terciárního vzdělávání v zahraničí. Při výběru země pro terciární vzdělávání jsou rozhodující faktory, např. jazyk, historické vazby, geografická blízkost, bilaterální vztahy a politické rámcové podmínky (např. EHEA). Například většina mobilních stážistů ze Slovenska je zapsána v ČR, většina lucemburských stážistů v Německu nebo Belgii a mobilní stážisté z Islandu si pravděpodobně jako cílovou zemi zvolí Dánsko. ČR i Německo dosahovaly v r. 2018 shodně 4 % a v porovnání s průměrem zemí OECD měly dvakrát tak vyšší podíl tuzemských studentů terciárního vzdělávání v zahraničí.

Pro porovnání jsou vloženy tabulky č. 24 a 25, které ukazují, jak si vedly obě země ve srovnání se zeměmi EU 28 v oblasti financování a výdajů v oblasti terciárního vzdělávání.

V oblasti veřejných výdajů na vzdělávání si ČR (0,70 %) vedla hůř než sousední Německo (1,25 %). Uvedený průměr zemí EU 28 v r. 2017 je 1,22 %. Obě srovnávané země měly v obou letech přibližně stejně vysoké veřejné výdaje na vzdělávání v terciární sféře.

Obrázek č. 14: Podíl tuzemských studentů terciárního vzdělávání v r. 2018, kteří byli zapsáni v zahraničí

Zdroj: www.oecd.org, 2020

Tabulka č. 24: Veřejné výdaje na vzdělávání v % z HDP v letech 2016 a 2017

Země	Vzdělávání v raném dětství		Primární a nižší sekundární vzdělávání		Vyšší sekundární vzdělávání		Postsekundární neterciární vzdělávání		Terciární vzdělávání	
	<i>Early childhood education</i>		<i>Primary and lower secondary education</i>		<i>Upper secondary education</i>		<i>Post-secondary non-tertiary education</i>		<i>Tertiary education</i>	
	Úroveň ISCED 2011 / ISCED 2011 level									
	0		1 - 2		3		4		5 - 8	
	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017	2016	2017
EU 28	.	0,59	.	2,06	.	1,01	.	.	.	1,22
Česko	0,49	0,53	1,57	1,74	0,79	0,80	0,01	0,00	0,70	0,70
Německo	0,72	0,78	1,78	1,80	0,82	0,83	0,15	0,15	1,25	1,25

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.ec.europa.eu/eurostat/data/database + www.czso.cz, 2020

Neméně důležitou oblastí jsou státní rozpočtové výdaje a dotace na výzkum a vývoj, které ukazuje tabulka č. 25. Je zde zahrnuto období po pěti letech od r. 2000 do r. 2019. ČR je na srovnatelné úrovni se zeměmi EU 28, mírně tento průměr překračuje; Německo se průměru vzdálilo a do výzkumu a vývoje investuje dlouhodobě daleko více finančních prostředků. V tabulce č. 26 jsou samotné výdaje na výzkum a vývoj v % HDP v jednotlivých úsecích let 2000 až 2019. Porovnáním lze dojít ke shodnému výsledku jako u tabulky č. 25

v oblasti výzkumu a vývoje, byť v ČR je zaznamenán rostoucí trend a dochází ke zlepšování nepříznivé situace v oblasti výzkumu a vývoje.

Tabulka č. 25: Státní rozpočtové výdaje a dotace na výzkum a vývoj (GBAORD¹³⁶) v % z celkových vládních výdajů v letech 2000 až 2019

Země	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
EU 28	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Eurozóna 19	1,5	1,5	1,5	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5
Česko	1,2	1,2	1,3	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Německo	1,6	1,6	1,9	2,0	2,0	2,1	2,1	2,2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.ec.europa.eu/eurostat/data/database + www.czso.cz, 2020

Tabulka č. 26: Výdaje na výzkum a vývoj v % z HDP v letech 2000 až 2019

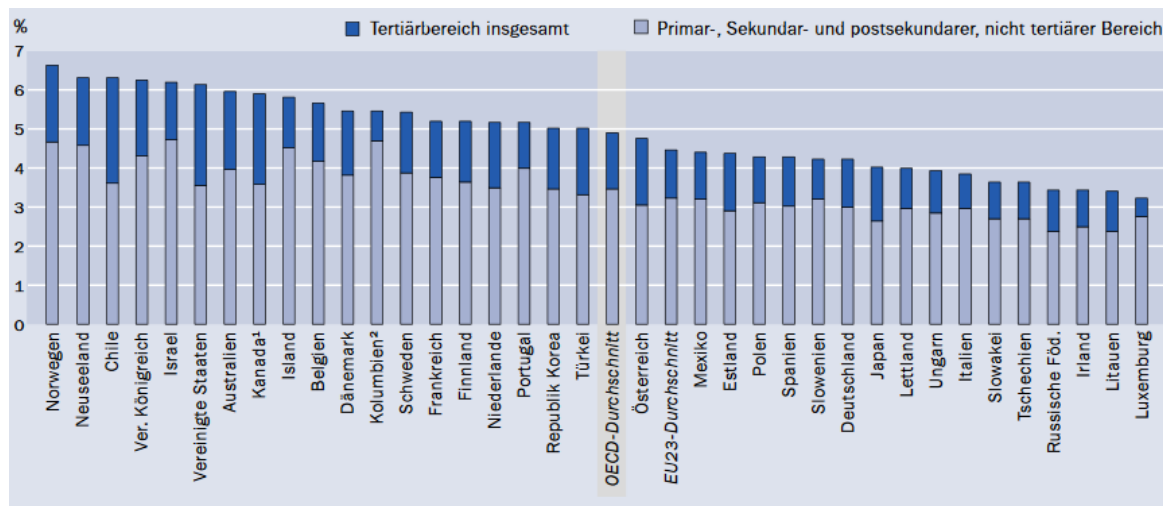
Země	2000	2005	2010	2015	2016	2017	2018	2019
EU 28	1,8	1,7	1,9	2,0	2,0	2,1	2,1	2,1
Eurozóna 19	1,8	1,8	2,0	2,2	2,1	2,2	2,2	2,2
Česko	1,1	1,2	1,3	1,9	1,7	1,8	1,9	1,9
Německo	2,4	2,4	2,7	2,9	2,9	3,1	3,1	3,2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.ec.europa.eu/eurostat/data/database + www.czso.cz, 2020

Ve všech zemích OECD i partnerských zemích je významná část národního bohatství vynakládána na vzdělávací instituce. V roce 2017 země OECD utratily v průměru 4,9 % svého HDP na vzdělávací instituce od primární po terciární úroveň, jak ukazuje obrázek č. 15. V terciárním vzdělávání mohou být výdaje určeny podle kritérií přístupu k vysokoškolskému vzdělání, počtu studentů zapsaných v různých studijních programech a výše finančních prostředků určených na výzkum. Na terciární sektor připadalo v r. 2017 v průměru 1,4 % z HDP. Jak ČR, tak i Německo jsou svým podílem opět pod průměrem zemí OECD.

¹³⁶ Government budget appropriations or outlays for research and development - prostředky nebo výdaje státního rozpočtu na výzkum a vývoj.

Obrázek č. 15: Celkové výdaje na vzdělávání v % z HDP v r. 2017 (Financování z fondů z veřejných, soukromých a mezinárodních zdrojů podle oblasti vzdělávání)

Zdroj: www.oecd.org, 2020

4.3 Vybrané aspekty dvou vybraných vysokých škol při využití primárních a sekundárních dat se zaměřením na zdroje z českého i německého prostředí z hlediska kvalitativního a kvantitativního

Pro doplnění své vlastní práce jsem si vybrala dvě vysoké školy, u nichž jsem využila jak data primární, tak i sekundární. Úvodem se o nich stručně zmíním v prvních dvou podkapitolách. Třetí část jsem věnovala několika vybraným kvalitativním a kvantitativním ukazatelům, které dokreslují vnitřní prostředí obou univerzit.

Vybrala jsem si Univerzitu Jana Evangelisty Purkyně (dále jen „UJEP“) v Ústí nad Labem za českou stranu a Technickou univerzitu (dále jen „TU“) v Drážďanech na straně Německa. Důvodem pro můj výběr byla osobní zkušenost s oběma vysokými školami. UJEP jsem navštěvovala v době svého magisterského studia; prostředí TU jsem měla možnost poznat v rámci třítydenní stáže v průběhu vysokoškolského studia. Pro následnou komparaci jsem si vybrala několik ukazatelů, která umožňují srovnání a podají tak alespoň částečný obraz o obou vysokých školách.

4.3.1 UJEP Ústí nad Labem

UJEP se stala moderním centrem Ústeckého kraje a významně přispívá k rozvoji tohoto regionu. V současné době vzdělává více jak 12 000 studentů a zaměstnává okolo 900 pracovníků. Univerzitou je od roku 1991.

UJEP v Ústí nad Labem měla v r. 2020 následující součásti uskutečňující studijní programy nebo výzkumnou a vývojovou činnost:

- Fakulta sociálně ekonomická,
- Fakulta strojního inženýrství,
- Fakulta umění a designu,
- Fakulta zdravotnických studií,
- Fakulta životního prostředí,
- Filozofická fakulta,
- Pedagogická fakulta,
- Přírodovědecká fakulta.

Nejdůležitějšími orgány UJEP jsou vědecká rada, správní rada, akademický senát, rektorát. UJEP naplňuje roli nejvýznamnější a nezastupitelné vědecko-výzkumné, umělecké a vzdělávací instituce Ústeckého kraje a roli významného aktéra a partnera v sociálně ekonomických vztazích na regionální, národní a mezinárodní úrovni. Je zaměřená na široké spektrum oborů ekonomických, environmentálních, humanitních, pedagogických, přírodovědných, sociálních, technických, uměleckých a zdravotnických. Studium se uskutečňuje v bakalářských, magisterských, navazujících magisterských a doktorských programech. Nechybí nabídka celoživotního vzdělávání. Studium probíhá v prezenční i kombinované formě (UJEP [online], 2021).

UJEP měla k 31. 12. 2020 celkem 275 studijních programů akreditovaných nebo schválených na základě institucionální akreditace, z toho 8 studijních programů v cizím jazyce. Jako „double degree“ studijní program byl uskutečňován navazující magisterský program Filologie se studijním oborem Německá filologie v česko-německém interkulturním kontextu a navazující magisterský program Interkulturní germanistika v česko-německém kontextu, které jsou akreditovány na Filozofické fakultě a realizovány ve spolupráci s Universitou Bayreuth (Německo) na základě meziuniverzitní smlouvy. Na UJEP byl v roce 2020 na celé instituci zavedený kvalifikační rámec. Univerzita tak naplňovala požadavky, které jsou kladené MŠMT v oblasti akreditace studijních

programů¹³⁷. Na základě metodik, které upravovaly výstupy učení, byly konkretizovány všechny studijní programy – bakalářské, magisterské a navazující magisterské. Celkem se to týkalo 189 studijních programů (UJEP [online], 2021).

4.3.2 TU Drážďany

TU v Drážďanech má kořeny v drážďanském institutu technického vzdělávání, který byl založen v roce 1828. Dnes je to univerzita, která kromě strojírenství a přírodních věd zahrnuje humanitní, kulturní a sociální vědy a také medicínu. Tato různorodost jejích oborů, která je v Německu jedinečná, je zavazující pro interdisciplinární povahu věd a přispění k integraci věd do společnosti. TU je jednou z největších technických univerzit v Německu a jednou z předních a nejdynamičtějších univerzit v Německu. Má 17 fakult rozdělených do pěti oblastí¹³⁸, nabízí škálu 124 programů a pokrývá široké spektrum výzkumu. Hlavním zaměřením je biomedicína a bioinženýrství, věda o materiálech, informační technologie a mikroelektronika, energetika a životní prostředí, ale i kultura a sociální vědy mají v Německu a Evropě své místo. TU je od roku 2012 jednou z německých univerzit tzv. Excellence¹³⁹. V červenci 2019 byla TU opět oceněna titulem Excellence¹⁴⁰, a proto od 1. listopadu 2019 probíhá trvalé financování v rámci Strategie excelence federálních a státních vlád¹⁴¹. Nejvýznamnější orgány TU jsou podobné jako v případě UJEP: rektorát, univerzitní rada, akademický senát.

Aktuálně studuje na TU přibližně 31 500 studentů¹⁴² ze 125 zemí. Z celkového počtu pochází 43 % studentů ze Saska, 42 % z ostatních spolkových zemí (nových i původních spolkových zemí) a 16 % ze zahraničí. Studium lze absolvovat v bakalářském, magisterském či doktorském programu, se získáním diplomu nebo absolvováním státní zkoušky. V některých případech lze získat i mezinárodní dvojí titul¹⁴³. Na TU pracuje zhruba 8 300 zaměstnanců ze 70 zemí.

TU je jedinou z devíti předních technických univerzit, které nabízejí vysokoškolské diplomové programy. Titul *Dipl.-Ing.* je celosvětově považován za znak kvality. Klasické

¹³⁷ Dle novely vyhlášky č. 42 /1999 Sb., o obsahu žádosti o akreditaci

¹³⁸ Do 30. září 2017 to bylo 14 fakult.

¹³⁹ Excellenzstrategie

¹⁴⁰ Drážďany disponují jedinou vysokou školou s titulem Excellence ze zemí bývalého východního Německa.

¹⁴¹ Kap. 1.4.6.2.

¹⁴² Z toho 7 339 byli studenti 1. ročníku k datu 1. prosince 2020.

¹⁴³ Doppelabschluss

vysokoškolské diplomové programy lze absolvovat především ve strojírenství a ekonomii (TU Dresden [online], 2021).

TU je od roku 2007 certifikována jako univerzita vhodná pro rodiny, takže studium i s dětmi se dá dobře realizovat. Kancelář kampusu „*Uni mit Kind*“¹⁴⁴ jako zařízení pro spolupráci mezi *Studentenwerk*¹⁴⁵ a TU se stará o studující rodiče od péče o děti přes kurzy a workshopy až po flexibilní krátkodobou péči.

TU má v současné době následující součásti:

- Matematika a přírodní vědy
 - Fakulta biologie
 - Fakulta chemie a potravinářství
 - Fakulta matematiky
 - Fakulta fyziky
 - Fakulta psychologie
- Inženýrské vědy
 - Fakulta elektrotechniky a informační techniky
 - Fakulta informatiky
 - Fakulta strojírenství
- Stavebnictví a životní prostředí
 - Fakulta architektury
 - Stavební fakulta
 - Fakulta environmentálních věd
 - Dopravní fakulta Friedricha Lista
 - Ekonomická fakulta
- Humanitní a společenské vědy
 - Pedagogická fakulta
 - Filozofická fakulta
 - Fakulta jazyků, literatury a kultury
- Medicína
 - Fakulta medicíny Carla Gustava Cara (TU Dresden [online], 2021).

¹⁴⁴ Pracuje jako rodinné centrum v rámci auditu univerzity zaměřeného na rodinu za účelem vytvoření studia vhodného pro rodinu a pracovní podmínky na univerzitě v Drážďanech od roku 2007.

¹⁴⁵ Nezisková organizace, která poskytuje veřejné služby pro ekonomickou, sociální, lékařskou a kulturní podporu studentům zapsaným na německých univerzitách. Provozuje zejména univerzitní jídelny, koleje a poskytují program BAföG k financování studií z grantů a půjček.

4.3.3 Vybrané kvantitativní ukazatele

V této podkapitole jsem využila primární a částečně sekundární data týkající se obou univerzit pro stručné doplnění vlastní práce s uvedením několika vybraných aspektů.

4.3.3.1 Vývoj počtu studentů (oblast a forma studia, cizinci)

Tabulky č. 27 a 28 zachycují vývoj počtu studujících na UJEP ve dvou vybraných obdobích, a to v r. 2010 a 2020 na jednotlivých fakultách k poměru ke všem zapsaným studentům na všech veřejných a soukromých vysokých školách. Je patrný úbytek zapsaných studentů v průběhu vývoje až do r. 2020 v přímé úměře k počtu studentů zapsaných na UJEP. Opačná situace je u počtu cizinců, jejichž počty trvale rostou. Tím se potvrzuje trend, že dochází v obecné rovině k pozvolnému úbytku studentů v rámci vysokého školství a nárůstu cizinců. Největší zájem byl na UJEP v obou letech o studium na Pedagogické fakultě (r. 2010 4 255; r. 2020 2 770) a Fakultě sociálně ekonomické (r. 2010 2 176; r. 2020 1 348).

Tabulka č. 27: Vývoj počtu studentů na UJEP v r. 2010

Zřizovatel Vysoká škola Fakulta	Studenti (fyzické osoby) ve všech formách studia a typech studijních programů										
	studující celkem	z toho ženy	státní občanství ČR			cizinci			studienti s přerušenými studii	jino- plátcí ³	samo- plátcí ³
			studující celkem	poprvé zapsaní ¹⁾	absol- venti ²⁾	studující celkem	poprvé zapsa- ní ¹⁾	absol- venti ²⁾			
00000 všechny veřejné a soukromé VŠ	395 982	221 525	358 504	72 676	81 331	37 498	8 937	6 744	16 117	14	3 451
13000 Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem	10 574	7 041	10 383	2 711	1 972	191	54	29	212	-	12
13410 Filozofická fakulta	911	576	891	251	97	20	6	2	30	-	-
13420 Fakulta výrobních technologií a managementu	523	67	516	184	44	7	2	3	14	-	-
13430 Pedagogická fakulta	4 255	3 171	4 166	1 042	752	89	28	7	98	-	-
13440 Přírodovědecká fakulta	1 006	467	997	319	114	9	3	2	9	-	-
13510 Fakulta sociálně ekonomická	2 176	1 533	2 153	447	553	23	7	6	29	-	-
13520 Fakulta životního prostředí	849	534	841	262	191	8	2	1	12	-	-
13530 Fakulta umění a designu	437	280	404	54	112	33	3	8	11	-	12

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.msmt.cz, 2021

Vývoj počtu zapsaných studentů i studentů v prvním ročníku na TU v letech 2010 až 2020 je také sestupný. Může to být zapříčiněno i údajným pravicovým obrazem města, kdy se pro studium v saském hlavním městě rozhodlo méně mladých lidí. Drážďany pak v důsledku pravicových protestů ztratily image¹⁴⁶. Především to platí pro studenty prvních ročníků a studenty ze starých spolkových zemí, kde se počet zahraničních studentů na TU

¹⁴⁶ Hnutí PEDIGA (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes) je německá krajně pravicová občanská iniciativa s počátkem v Drážďanech, která od října 2014 organizuje demonstrace proti ekonomické migraci a údajné cizí kulturní nadvládě a islamizaci Německa.

po roce 2015 skutečně výrazně snížil. Od zimního semestru 2016/2017 počet studentů opět rostl. V poslední době se sice počet studentů opět snížil kvůli omezením souvisejících s pandemií COVID-19, ale v současnosti počty zahraničních studentů opět narůstají. Podobný pozitivní trend lze pozorovat v počtech nových studentů ze starých spolkových zemí od minulého semestru. Vysoká počáteční hodnota z let 2013/14 je dána také dvojitými kohortami *Abitur*¹⁴⁷ v důsledku školské reformy v Bavorsku a dalších spolkových zemí (obrázek č. 16) (Landgraf [online], 2020).

Tabulka č. 28: Vývoj počtu studentů na UJEP v r. 2020

Zřizovatel Vysoká škola Fakulta	Studenti (fyzické osoby) ve všech formách studia a typech studijních programů										
	studující celkem	z toho ženy	státní občanství ČR			cizinci			studenti s přerušenými studii	jinoplátci ³	samoplátci ³
			studující celkem	poprvé zapsaní ¹⁾	absolventi ²⁾	studující celkem	poprvé zapsaní ¹⁾	absolventi ²⁾			
00000 všechny veřejné a soukromé VŠ	299 396	166 181	249 294	50 636	54 007	50 121	10 717	8 907	12 639	99	9 019
13000 Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem	7 914	5 227	7 681	1 696	1 287	233	47	28	353	–	1
13410 Filozofická fakulta	927	555	896	231	116	31	6	2	54	–	1
13420 Fakulta strojního inženýrství	507	81	501	104	41	6	–	–	30	–	–
13430 Pedagogická fakulta	2 770	2 166	2 741	445	511	29	6	6	132	–	–
13440 Přírodovědecká fakulta	875	366	850	193	93	25	8	4	31	–	–
13450 Fakulta zdravotnických studií	750	642	717	181	153	33	11	3	23	–	–
13510 Fakulta sociálně ekonomická	1 348	938	1 317	408	257	31	6	2	50	–	–
13520 Fakulta životního prostředí	358	210	350	80	50	8	–	1	9	–	–
13530 Fakulta umění a designu	406	288	335	54	67	71	10	10	24	–	–

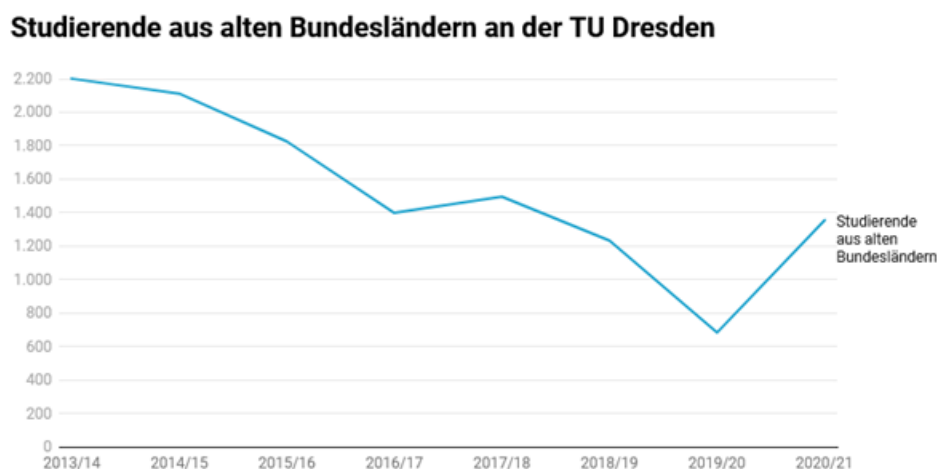
¹⁾ Do celkového počtu poprvé zapsaných nejsou započtení poprvé zapsaní do navazujících magisterských a doktorských studijních programů.

³⁾ Jinoplátce – studium je plně hrazeno z prostředků jiného resortu než MŠMT,

³⁾ Samoplátce – studium je plně hrazeno studentem(kou) – zpravidla cizincem(kou) – z vlastních prostředků v případě studia v cizím jazyce.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.msmt.cz, 2021

Obrázek č. 16: Studenti TU ze „starých“ spolkových zemí v průběhu akademických let 2013/2014 až 2020/2021

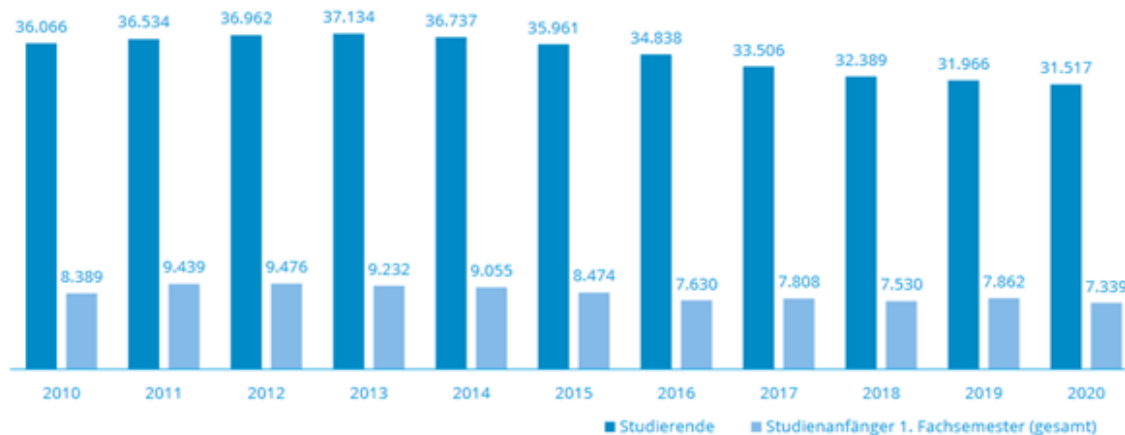

Zdroj: www.saechsische.de, 2021

¹⁴⁷ Maturit.

Graf č. 8: Vývoj počtu studentů na TU v letech 2010 až 2020

Entwicklung der Studierendenzahlen

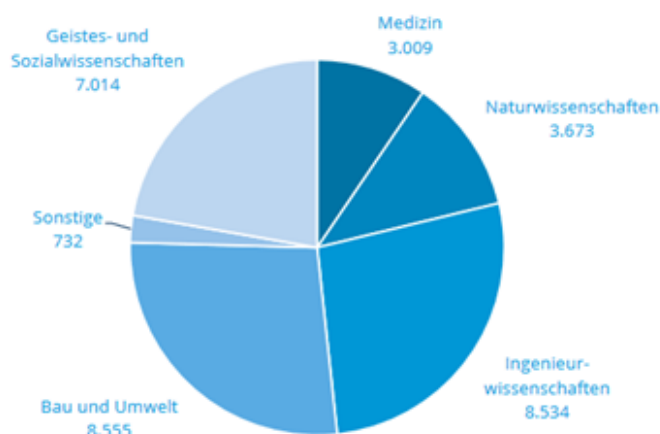

Zdroj: www.tu-dresden.de, 2021

V porovnání s UJEP se na TU v akademickém roce 2020/2021 hlásilo nejvíce studentů na studium v oblasti Stavebnictví a životního prostředí (8 555), Inženýrských věd (8 534) a Matematiky a přírodních věd (7 014) (obrázek č. 17).

Obrázek č. 17: Počty studentů TU dle jednotlivých oblastí v zimním semestru 2020/2021

Studierende nach Bereichen im WS 2020/21

Stichtag: 1. Dezember 2020

Gesamtzahl: 31.517

Zdroj: www.tu-dresden.de, 2021

Co se týká formy studia na obou univerzitách v posledním akademickém roce 2020/2021, na UJEP převládá v bakalářském, navazujícím magisterském a doktorském programu prezenční forma nad kombinovanou či distanční. V magisterském programu převládá forma kombinovaná/distanční. Zajímavý je údaj o počtu žen, které studují na UJEP. Z celkového počtu jich na UJEP studují téměř dvě třetiny. Dle mého názoru je to ovlivněno zaměřením, tzn. převažujícími humanitními obory, které univerzita nabízí (tabulka č. 29).

Na TU převládala v zimním semestru 2020/2021 prezenční forma studia. Z celkového počtu studentů v tomto semestru (31 517) jich studovalo 28 148, což představuje téměř 90 %. Necelá tři procenta tvoří dálkové studium (891). Prezenční/denní forma studia je dána z velké části nabídkou technických oborů, ale i podmínkami, které umožňují a zároveň regulují či omezují dálkové/kombinované studium¹⁴⁸.

Tabulka č. 29: Studenti UJEP v akademickém roce 2020/2021 dle jednotlivých programů a formy studia

Tab. 3.1: Studenti v akreditovaných studijních programech (počty studií)										
Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n. L.		Bakalářské studium		Magisterské studium		Navazující magisterské studium		Doktorské studium		CELKEM
		P	K/D	P	K/D	P	K/D	P	K/D	
<i>Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem</i>										
UJEP CELKEM	X	3730	2001	208	362	805	581	191	88	7966
Z toho počet žen celkem	X	2315	1334	202	342	561	393	88	28	5263
Z toho počet cizinců celkem	X	114	32			43	11	17	19	236
P = prezenční										
K/D = kombinované / distanční										

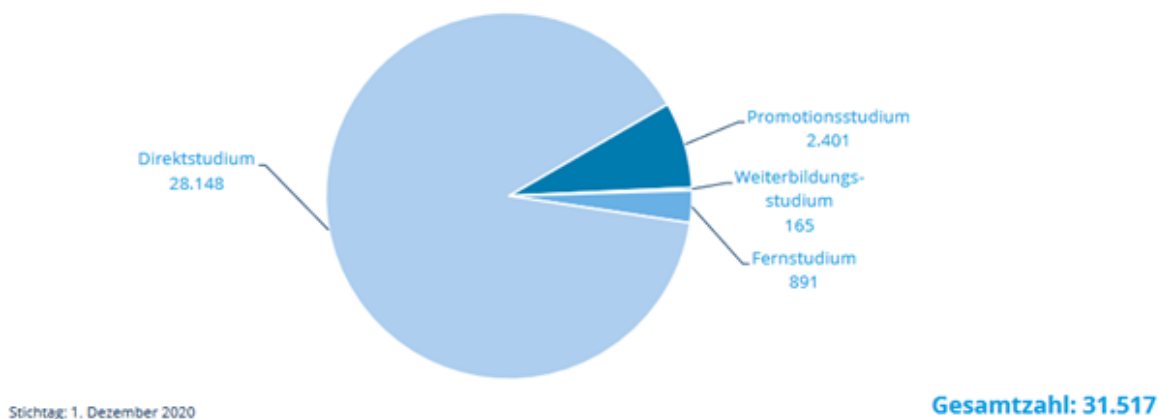
Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.ujep.cz, 2021

Pro doplnění je vložen obrázek č. 19 znázorňující původ studentů TU v zimním semestru 2019/2020. Rozdělení studentů je celkem rovnoměrné – nejvíce studentů se hlásí z tzv. starých (6 302) a nových spolkových zemí (6 630); značná část studentů pochází přímo z města Drážďan, jeho okolí a celého Saska. Nezanedbatelný počet studentů přichází ze zahraničí (4 952).

¹⁴⁸ Např. v semestru dálkového studia lze složit pouze 50 % zkoušek poskytovaných v prezenčním studiu. Poplatky za semestr nebo školné se platí za semestrální studium každý semestr v plné výši. Při dálkovém studiu se standardní doba studia a termíny zkoušek zdvojnásobují.

Obrázek č. 18: Studenti TU dle formy studia v zimním semestru 2020/2021

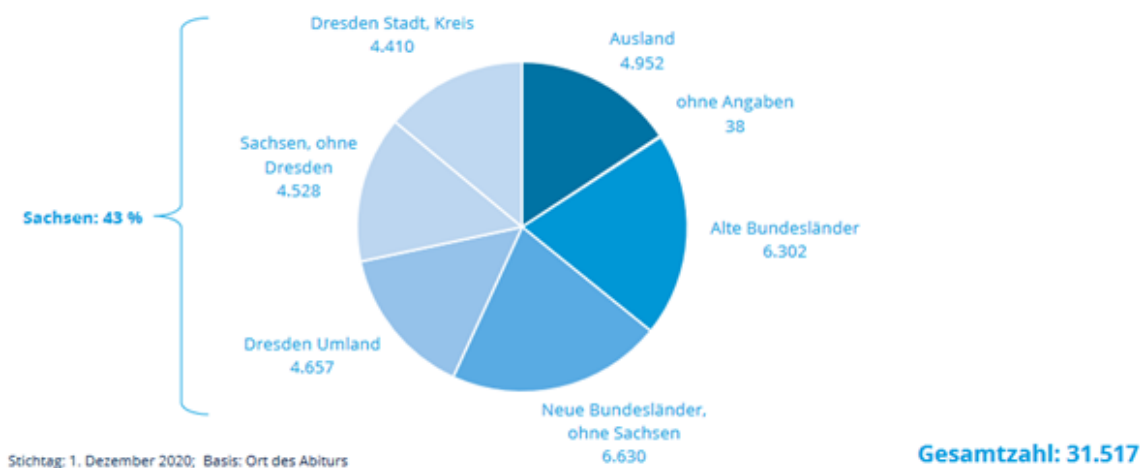
Studierende nach Studienarten im WS 2020/21

Zdroj: www.tu-dresden.de, 2021

Obrázek č. 19: Studenti TU dle původu v zimním semestru 2019/2020

Herkunft der Studierenden der TU Dresden im WS 2019/20

Zdroj: www.tu-dresden.de, 2021

4.3.3.2 Studijní neúspěšnost, absolventi, zaměstnatelnost

Na jednotlivých fakultách UJEP jsou dlouhodobě uplatňována opatření ke snížení studijní neúspěšnosti. Jedná se především o poradenství, konzultace, přípravné kurzy, motivační pohovory v přijímacím řízení. I přesto je studijní neúspěšnost především

v 1. ročníku ve všech studijních programech velmi vysoká. Jak ukazuje tabulka č. 30, nejvýrazněji se projevuje na fakultě strojního inženýrství (téměř 66 %) a životního prostředí (necelých 65 %).

Tabulka č. 30: Studijní neúspěšnost 1. ročníku studia UJEP v roce 2020

Tab. 3.3: Studijní neúspěšnost 1. ročníku studia (v %)													
Univerzita J. E. Purkyně v Ústí n. L.	Bakalářské studium			Magisterské studium			Navazující magisterské studium			Doktorské studium			CELKEM
	P	K/D	CELKEM	P	K/D	CELKEM	P	K/D	CELKEM	P	K/D	CELKEM	
<i>Fakulta sociálně ekonomická</i>	48,18	55,16	51,31	0	0	0	43,21	0	43,21	10	0	9,09	49,41
<i>Fakulta strojního inženýrství</i>	80,35	59,26	73,62	0	0	0	33,33	26,47	27,91	0	0	0	65,89
<i>Fakulta umění a designu</i>	22,5	0	22,5	0	0	0	27,66	0	27,66	0	33,33	14,29	23,88
<i>Fakulta zdravotnických studií</i>	29,82	35	31,2	0	0	0	16,67	30,77	25	0	0	0	30,55
<i>Fakulta životního prostředí</i>	76,98	77,14	77,03	0	0	0	73,33	30,38	42,2	0	0	0	64,49
<i>Filozofická fakulta</i>	40,24	43,56	42,08	0	0	0	32,56	10	21,69	0	0	0	34,67
<i>Pedagogická fakulta</i>	35,25	25	31,84	14,29	24,18	20,41	20,17	9	15,07	0	33,33	5,88	26,09
<i>Přírodovědecká fakulta</i>	58,08	69,88	60,7	0	0	0	21,05	0	19,67	0	0	0	54,07
UJEP CELKEM	47,78	47,81	47,79	14,29	24,18	20,41	31,19	19,08	26,2	2,27	14,29	5,17	41,67

Zdroj: www.ujep.cz, 2021

Kontakt s absolventy probíhá na univerzitní úrovni prostřednictvím Spolku absolventů a přátel UJEP v Ústí nad Labem (v roce 2020 byl druhým rokem intenzivně rozvíjen) a dále prostřednictvím různých absolventských sítí fungujících při jednotlivých fakultách nebo katedrách. Univerzita sleduje prostřednictvím portálu Ministerstva práce a sociálních věcí nezaměstnanost svých absolventů. Údaje jsou zaznamenávány a zveřejňovány ve statistikách nezaměstnaných z evidence Úřadu práce (vždy k 30. 4. a 30. 9.). Potvrzuje se, že při přijímání nových zaměstnanců přihlížejí zaměstnavatelé daleko více k samotným reálným schopnostem a dovednostem, kterými absolventi disponují. Prioritou tak není pouze získání vysokoškolského diplomu, ten zaměstnavatelům při tomto procesu zcela nepostačuje. Do popředí tak vystupují určité rozdíly mezi jednotlivými odvětvími. Zaměstnavatelé nejvíce přihlížejí v oblasti vzdělávání (téměř polovina absolventů UJEP) a ve veřejné správě k získanému formálnímu vzdělání. V odvětvích jako jsou informační a komunikační činnosti, pojišťovnictví a peněžnictví naopak zaměstnavatelé přihlížejí v největší míře ke skutečným schopnostem a dovednostem. Šetření mezi absolventy, které se mělo uskutečnit při promocích, se z důvodu pandemické situace a zrušení všech promočních aktů v roce 2020 neuskutečnilo (UJEP [online], 2021).

Tabulka č. 31 ukazuje v jednotlivých studijních programech v rámci celé ČR i přímo v Ústeckém kraji, kolik bylo nezaměstnaných absolventů univerzity. Nejvíce jich pak bylo po studiích na Fakultě sociálně ekonomické a Pedagogické fakultě.

Tabulka č. 31: Nezaměstnaní absolventi UJEP podle studijního programu v r. 2020

Fakulta UJEP	Nezaměstnaní absolventi podle studijního programu						Celkem v ČR		Z toho v Ústeckém kraji	
	bak.		mag./mag.nav.		doktor.					
	30. 4.	30. 9.	30. 4.	30. 9.	30. 4.	30. 9.	30. 4.	30. 9.	30. 4.	30. 9.
FSE	7	1	3	4	x	x	10	5	9	2
FSI	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
FUD	1	1	5	4	0	0	6	5	2	1
FZS	2	1	x	x	x	x	2	1	2	1
FŽP	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0
FF	2	4	0	4	0	0	2	8	1	6
PF	6	6	0	4	0	0	6	10	4	9
PřF	3	1	1	2	0	0	4	3	3	2
celkem	22	14	9	18	0	0	31	32	21	21

Zdroj: www.ujep.cz, 2021

V oblasti vysokoškolského poradenství a v jeho schopnosti předcházet předčasným odchodům ze studia funguje na TU velice dobře systém, který je založen na hlídání studijních odchylek¹⁴⁹.

Zajímavý je i aktuální projekt *PASST*¹⁵⁰. Projekt funguje na bázi systému včasné reakce s podporou úspěšného dosahování předepsaných studijních výsledků. Vše funguje na principu dobrovolnosti. Studenti vyjadřují svým souhlasem na začátku svého studia možnost sběru a vyhodnocování údajů z elektronického systému univerzity. Při zjištění nepravidelností (např. nedostatečný počet kreditů) je studující prostřednictvím e-mailu nasměrován na konkrétního poradce a nabídku pomoci. Veškeré poznatky, které jsou získány poradenskou činností, jsou vyhodnocovány a slouží pro lepší zajišťování kvality výuky i fungování jednotlivých oborů. Spuštění tohoto projektu vyvolalo i změny ve financování saských veřejných vysokých škol. Finanční prostředky (nebo jejich část) jsou vázány nyní na počty úspěšných absolventů, kteří ve standardní studijní lhůtě dokončí své studium. V současné době tento systém využívá více jak polovina z 30 tisíc studentů TU (Bláha [online], 2020).

Jedním z názorů na studijní neúspěšnost na TU i obecně v Německu je ten, že se univerzity na začátku studia záměrně podílejí na tom, aby studenti prvních ročníků studium vzdávali na základě obzvláště náročných zkoušek. Toto obvinění se zdá být věrohodné s ohledem na *Hochschulpakt*¹⁵¹. Do konce roku 2020 bylo stanoveno, že federální vláda

¹⁴⁹ Metoda psychologického clearingu.

¹⁵⁰ Akronym pro „Partnerství – Studijní úspěch – TU“.

¹⁵¹ Kapitola 1.4.6.2

a spolkové země by měly za každého nového studenta platit univerzitám jakousi bonusovou prémii. A to bez ohledu na to, zda student pobýval na univerzitě tři měsíce nebo tři roky. Naposledy to bylo 26 000 eur za první rok. Tím chtěly federální vláda a spolkové země poskytnout univerzitám pomoc, neboť se od roku 2007 musely vyrovnat se skutečnou záplavou nových studentů. Z ekonomického hlediska se univerzity nemohly zajímat o to, co se stane s novými studenty dál. Vystává pak otázka, zda univerzity nepřijímají velký počet studentů hlavně z důvodu financování.

Cílem třetí fáze *Hochschulpakt* bylo ve skutečnosti snížit počet studentů, kteří nedokončili školu. Od roku 2016 by univerzity měly použít deset procent federálních a státních fondů k tomu, aby vedly více studentů k úspěšnému titulu. Tento záměr však nebyl naplněn. Podle analýzy *Deutsches Zentrum für Hochschul- und Wissenschaftsforschung*¹⁵² v letech, které následovaly, vypadl zhruba každý třetí bakalářský a každý pátý magisterský student.

Od lednu 2021 univerzity dostávají finanční prostředky od federálních vlád a spolkových zemí bez ohledu na počet studentů prvního ročníku - celkem 3,6 mld. € ročně. Z toho 20 procent je určeno pro studium prvních ročníků - bez ohledu na to, kolik jich je (Schäfer [online], 2021).

Tabulka č. 32: Absolventi vysokých škol v Německu a na TU v akademickém roce 2020/2021

Hochschulabsolventinnen und -absolventen nach Hochschularten, Hochschulen und Prüfungsgruppen ¹⁾							
2020							
	Universitäre Abschluss ²⁾⁴⁾	Promotion	Lehramtsprüfung	Fachhochschulabschluss ³⁾	Bachelor	Master	Abschlüsse insgesamt
Land/ Hochschulart/ Hochschule	Anzahl						
Technische Universität Dresden	1 633	733	498	-	1 046	1 191	5 101
Hochschulen insgesamt	28 777	26 220	43 248	7 664	236 472	134 532	476 913
Vysvětlivky:							
1) Zkouškový rok - zimní semestr 2019/2020 + letní semestr 2020							
2) Bez bakalářského nebo							
4) Včetně uměleckých a jiných titulů.							

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat www.destatis.de, 2021

¹⁵² Německé centrum pro univerzitní a vědecký výzkum

Většina mladých lidí, kteří přijedou studovat do Saska, tam po ukončení studia zůstane. 59 % všech absolventů saských univerzit a státních škol hledá své první zaměstnání v Sasku.

Ze studentů ze Saska zůstávají v regionu tři ze čtyř. Z těch, kteří do Saska přicházejí zvenčí studovat, zde zůstává 39 %. Jedním z jevů je, že pouze dvě třetiny absolventů v Sasku pokračují ve studiu a plánují získání dalšího vysokoškolského titulu. Celonárodně to jsou dokonce tři čtvrtiny. Důvodem je dosažení zajímavého výdělku pouze na základě získání bakalářského titulu a rychlý kariérní růst. Přibližně 85 % všech absolventů má při prvním zaměstnání smlouvy na dobu neurčitou. Až 80 % absolventů s bakalářským titulem se považuje za odborníky ve svém oboru. Pouze 13 % odchází během studia do zahraničí.

Co se týká zaměstnatelnosti, po třech měsících je 12 % všech absolventů vysokých škol stále nezaměstnaných. Po roce jen 3 %. Medián platu po pěti letech se pohybuje kolem 4 200 eur. Ženy, které studovaly, však dostávají v průměru o 18 % nižší plat než muži. Genderová nerovnost je v otázce platového ohodnocení téměř třikrát větší než v profesích bez vysokoškolského vzdělání. Ženy s vysokoškolským vzděláním nikdy nemohou zcela nahradit přestávku při zahájení kariéry způsobené narozením dětí¹⁵³.

Po 24 měsících od ukončení studia je mezi všemi skupinami absolventů jen velmi nízká míra nezaměstnanosti nižší než dvě procenta. Přibližně 85 % absolventů má smlouvy na dobu neurčitou (Schön [online], 2020a).

Z hlediska úspěšnosti absolventů TU i jiných vysokých škol v Německu v jejich dalším profesním životě nejsou k dispozici bohužel žádná relevantní data pro srovnání. Může to být také dáno tím, že se vysoké školy stále bojí zveřejnit své statistické údaje získanou zpětnou vazbu o uplatnitelnosti svých studentů z důvodu konkurenčního prostředí a obavy ze zjištění, že svým studentům neposkytly dostatečně kvalitní výuku a vzdělání. Dopad to má bohužel i na budoucí studenty, kterým by informace tohoto typu určitě pomohly v jejich správném rozhodnutí ve výběru dané vysoké školy (Schön [online], 2020b).

4.3.3.3 Žebříček umístění vybraných univerzit v daných zemích dle hodnoticích kritérií

Na závěr této kapitoly zhodnotím obě vybrané univerzity dle umístění v žebříčku nejlépe hodnocených vysokých škol v dané zemi. Hodnocení se týká roku 2020.

¹⁵³ Existují výrazné rozdíly v příjmech mezi pohlavími; rozdíl v odměňování žen a mužů byl 25 procent v letech 2006/07 a 18 procent v letech 2010/11.

V roce 2020 proběhlo hodnocení výzkumných organizací v oblasti vysokých škol a hodnotilo se pět modulů¹⁵⁴. Výzkumu se účastnilo 30 vysokých škol. Hodnocením prošly všechny veřejné (26) a čtyři soukromé vysoké školy. Na hodnocení se podílelo celkem 258 hodnotitelů z 37 zemí. UJEP se účastnila také. Byla hodnocena jako „průměrná“¹⁵⁵ (Vědavýzkum.cz [online], 2021).

V Německu se také hodnotí vysoké školy a stanoví se žebříček těch nejlepších škol v národním měřítku. Vysoké školy jsou hodnoceny na různých úrovních. Např. *uniRank*¹⁵⁶ poskytuje neakademickou tabulku špičkových německých univerzit založenou na platných, nezaujatých a neovlivnitelných webových metrikách poskytovaných nezávislými webovými zpravodajskými zdroji, a nikoli na datech předložených samotnými univerzitami. V tomto hodnocení zaujímá TU 9. místo.

Obrázek č. 20: Žebříček nejlépe hodnocených univerzit v informačních systémech v Německu za rok 2021

UNIVERSITÄTEN WIRTSCHAFTSINFORMATIK

Rang	Hochschule	Prozent
1	München, Technische Universität	27,9
2	Darmstadt, Technische Universität	20,4
3	Mannheim, Universität	15,3
4	Stuttgart, Universität (in Kooperation mit der Universität Hohenheim)	14,2
5	Dresden, Technische Universität	14,1
6	Köln, Universität	13,7
7	Hamburg, Universität	12,1
8	Frankfurt a. M., Universität	11,5
9	Braunschweig, Technische Universität	10,7
10	Münster, Universität	10,6

Zdroj: www.munich-business-school.de, 2021

¹⁵⁴ Metodika hodnocení výzkumných organizací a hodnocení programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací.

¹⁵⁵ Jako „velmi dobrá“ byla hodnocena Česká zemědělská univerzita v Praze,

¹⁵⁶ College and university rankings - žebříčky vysokých škol a univerzit na základě kombinací různých faktorů.

Nejvíce sledovaná je společnost *WirtschaftsWoche* (dále jen „WiWo“)¹⁵⁷. Každoročně vydává žebříček nejlépe hodnocených univerzit a vysokých škol. Na konci května 2021 zveřejnila společnost WiWo letošní personální žebříček – v informačních systémech a průmyslovém inženýrství si velmi dobře vedla i TU. V obou dvou oblastech byla TU ohodnocena 5. místem (obrázky č. 19 a 20) (Munich Business School [online], 2021).

Obrázek č. 21: Žebříček nejlépe hodnocených univerzit v průmyslovém inženýrství v Německu za rok 2021

UNIVERSITÄTEN WIRTSCHAFTSINGENIEURWESEN

Rang	Hochschule	Prozent
1	Aachen, RWTH	35,6
2	Karlsruhe, KIT (ehem. Universität Karlsruhe)	31,9
3	Berlin, Technische Universität	30,3
4	Darmstadt, Technische Universität	27,6
5	Dresden, Technische Universität	21,4
6	Kaiserslautern, Technische Universität	16,6
7	Hamburg-Harburg, Technische Universität	15,2
8	Erlangen-Nürnberg, Universität	14,4
9	Braunschweig, Technische Universität	14,3
10	Ilmenau, Technische Universität	12,2

Zdroj: www.munich-business-school.de, 2021

Německé univerzity si udržují své pozice i v mezinárodním žebříčku QS¹⁵⁸. Výsledky se téměř neliší od předchozích let. TU zde zaujímá 173. místo. UJEP je mimo rámec hodnocení (Munich Business School [online], 2021).

¹⁵⁷ Obchodní časopis, který zveřejňuje žebříčky nejlepších univerzit v Německu. Ve spolupráci s personálními manažery provádějí průzkum, které univerzity a vysoké školy vzdělávají nejlepší studenty v oborech ekonomie, průmyslového inženýrství, obchodní informatiky, strojírenství, přírodních věd a práva.

¹⁵⁸ QS World University Rankings – mezinárodní žebříček vysokých škol, který je považován za nejprestižnější hodnocení.

5 Závěr

Hlavním cílem mé diplomové práce byla komparace vzdělávacích systémů ČR a Německa se zaměřením na vysokoškolské vzdělávání. Dílčím cílem bylo v teoretické části zmapování historického vývoje vzdělávacích systémů v obou zemích od počátku 21. století. Další dílčí cíle jsem si stanovila v praktické části a rozdělila je při zpracování do několika oblastí tak, abych získala celistvý pohled a porovнала zjištění v několika úrovních. Zpracování práce mi velmi výrazným způsobem ovlivnila pandemie COVID-19, a to především s ohledem na neumožnění fyzické účasti na daných univerzitách, jak bylo původně zamýšleno. Vystala potřeba adekvátně reagovat na vzniklou situaci, a proto jsem praktickou část upravila tak, aby bylo dosaženo naplnění hlavního cíle. Vlastní výzkum jsem rozšířila o analýzu obou vzdělávacích systémů především s využitím dostupných sekundárních dat českých i cizojazyčných. Část práce se zabývá dvěma vybranými univerzitami. V této kapitole věnuji prostor závěrečnému shrnutí a zjištěným výsledkům.

První část diplomové práce byla věnována teoretickým východiskům s vysvětlením pojmu srovnávací pedagogika, popisu jejího vývoje, účelu a metodologii; vymezení pojmu terciární vzdělávání s vysvětlením několika důležitých mezníků, které jsou s tímto vzděláváním spjaty. V další části teoretické práce jsem provedla deskripci vysokoškolského vzdělávání obou zemí, která obsahovala vývoj, legislativu, typy vysokých škol, studijní programy, studium a jeho průběh, financování, akreditace a v neposlední řadě aktuální dokumenty, které výrazně ovlivňují vysoké školství v obou zemích v současné době.

Druhá část diplomové práce obsahuje vlastní práci. V ní jsou shrnuty získané poznatky z teoretické části, které jsou přetaveny do komparativní analýzy z hlediska kvalitativního. Následuje kvantitativní analýza na základě získaných sekundárních dat zahrnujících část českou, německou a mezinárodní srovnání. V závěru vlastní práce je část věnovaná dvěma vybraným zástupcům univerzit obou zemí. Zaměřila jsem se na komparaci ve vybraných kvantitativních aspektech na základě využití dat primárních i sekundárních. Jako dílčí cíl bylo zvoleno kritérium studijní neúspěšnosti studentů a zaměstnatelnosti absolventů s uvedením možných příčin a dopadů na trh práce.

Při komparaci vysokoškolského vzdělávání obou zemí lze najít společné znaky, a to díky přijetí boloňského procesu, jehož cílem je harmonizace a sjednocování jednotlivých vysokoškolských studií. Přesto v obou systémech existují jisté rozdíly, které mají vliv na celou strukturu vzdělávání.

V rámci kvalitativní komparativní analýzy z hlediska historických aspektů mají obě země společné rysy, a to v samotném politickém vývoji. V ČR došlo k tzv. sametové revoluci a k pádu komunistického režimu. V Německu zase k pádu berlínské zdi a rozpuštění socialistické vlády v NDR, k jeho sjednocení. Rozdílný rys lze spatřovat poté v interním vývoji obou zemí. V ČR došlo k rovnoměrnému vývoji, k zásadním strukturálním reformám, k nárůstu počtu studentů, výstavbě nových vysokoškolských areálů, vzniku vysokých škol jak veřejných, tak i soukromých. Německo se vyvíjelo pouze jednosměrně. Došlo k převodu základní struktury vzdělávacího systému ze západního vyspělého sektoru do východního a k transformaci východoněmeckého systému vysokoškolského vzdělávání.

Rozdílnost právní úpravy obou zemí je zřejmý a na první pohled patrný. Hlavní rozdíl tkví na úrovni zákonů jednak v jejich počtu a také v dané materii právní úpravy. Vysoké školství ČR je upravováno především jedním hlavním zákonem, a to Zákonem o vysokých školách z r. 1998, který je dle nutnosti postupně novelizován. Základním zákonem upravujícím oblast vysokého školství v Německu je HRG z r. 1999. Pro potřeby spolkových zemí byly vytvořeny jednotlivé zákony o vysokých školách. Z pohledu flexibility a pružnosti se mi jeví mnohoúrovňová právní úprava v Německu vhodnější z hlediska akcentace jednotlivých potřeb daných spolkových zemí. Právní úpravu v ČR vnímám jako kompaktnější a v některých aspektech přehlednější. Vrcholnou vzdělávací institucí je v obou zemích ministerstvo školství.

Financování vysokého školství v obou zemích je z hlediska poměrového a druhového rozložení také odlišné. Hlavní odlišnost v oblasti financování obou zemí pak logicky vychází ze samotného faktu právní úpravy. V ČR plyne největší část prostředků ze státního rozpočtu a z mimorozpočtových zdrojů. Studium na veřejných vysokých školách je pro studenty bezplatné. V Německu se na financování vysokého školství podílejí jak samotné spolkové země, tak federální vláda. Oproti ČR, kde rozhodování o finančních zdrojích probíhá na úrovni státu a nikoli regionálně. Velmi důležitým zdrojem na německé straně jen financování prostřednictvím fondů třetích stran. Další odlišnost vyplývá i z kompetencí jednotlivých spolkových zemí při stanovení výše školného či dalších příplatků a příspěvků. Propracovaný systém finanční pomoci pro studenty v rámci veřejného vysokoškolského vzdělávání v Německu vnímám jako velmi přínosný. Především využití financování studia prostřednictvím *BAföG*, grantů, nepřímé finanční pomoci. Podpora tohoto typu v takovém rozsahu v českém vysokém školství chybí a vnímám to jako prostor pro zlepšení do budoucnosti. Shodným rysem obou zemí je vybírání školného na všech soukromých

vysokých školách. Problémem obou zemí je však jistá podfinancovanost, kdy se obě země umisťují ve výzkumech organizace OECD v otázce financování ve srovnání s ostatními zeměmi na hranici průměru nebo těsně pod ním.

Oběma zemím je společné užívání jednotných titulů v evropském vysokém školství. V rámci sjednocení obě země disponují třemi hlavními stupni vysokoškolského studia, tzn. stupněm bakalářským, magisterským a doktorským. V otázce získání jednotlivých akademických titulů jsou pak v obou zemích určité nuance. I v otázce typů vysokých škol existují v rámci obou zemí rozdíly. V ČR se vysoké školy dělí na univerzitní a neuniverzitní dle typu poskytovaných studijních programů. Ty se pak dále dělí na veřejné, soukromé a státní dle právní normy a zřizovatele. V Německu je jiné členění vysokých škol, a to na univerzitní a k tomu odpovídající vysoké školy, vysoké školy umění a hudby a univerzity aplikovaných věd.

Významný rozdíl lze najít v otázce přijímání na vysoké školy. V ČR probíhá přijímací řízení na vysoké školy různým způsobem (dosažení úplného středního nebo úplného středního odborného vzdělání, ukončený bakalářský studijní program, přijetí zcela bez přijímací zkoušky nebo prominutí zkoušky). Vždy záleží na typu vysoké školy a studijním programu. V Německu probíhá přijímací řízení na základě individuálních požadavků. Velká část vysokých škol nemá přijímací zkoušky. Celý proces přijímání funguje na principu NC. Jedná se o studijní programy s omezeným přístupem. Jde o obecnou vstupní kvalifikaci, kdy studenti s nejlepší průměrnou známkou z maturitní zkoušky mají největší šance na přijetí. Druhým typem jsou studijní programy bez omezení. Není zde podmínka NC a může se hlásit neomezené množství uchazečů. Na tomto principu funguje i přijímání na české vysoké školy a to sebou samozřejmě také nese pozdější velkou neúspěšnost studentů při dalším studiu v obou zemích. Dalším prvkem, kterým se německé vysoké školství odlišuje od českého, je existence portálu *Hochschulstart.de*, týkající se podpory při zpracování a podávání jejich žádostí na danou vysokou školu, nebo tzv. *Duales Studium* (duální studium), fungující na principu dvojího vzdělávání na univerzitě nebo na odborné akademii s integrovaným odborným nebo praktickým výcvikem. Z mého pohledu je německý systém přijímání na vysoké školy více propracovaný a jasnější; udává jasné mantinely budoucím studentům, na které vysoké školy se hlásit; tím je pak zaručena větší kvalita a úspěšnost studia, neboť studenti s lepšími vzdělávacími výsledky z nižších stupňů, schopnostmi a dispozicemi budou lépe zvládat studium na vysoké škole. Projdou totiž již vstupní selekci. Německý servisní portál kvituje jako moderní formu při přijímání žádostí, která pomáhá budoucím studentům

i samotným vysokým školám např. v oblasti využití jejich zdrojů, a jehož absence je v českém prostředí zřetelná. Zde vnímám také další rezervy v oblasti vysokého školství u nás.

V další části vlastní práce jsem zmapovala vybrané aspekty vysokoškolského vzdělávání v obou zemích z hlediska kvantitativního. Sledovala jsem z velké části období deseti posledních let.

V otázce počtu vysokých škol se ČR vyvíjela během posledních let odlišným vývojem. Počty veřejných škol se téměř neměnily, naopak soukromé školy měly v tomto období sestupný trend. Skončila jich téměř třetina. V celkových číslech dochází v posledních více jak deseti letech k celkovému úbytku studentů vysokých veřejných i soukromých škol. Analogicky s klesajícím počtem studentů klesá i počet absolventů. Důvodem je jednak změna populační struktury a také snižující se populace ve věku 20 – 29 let; tedy ve věku, kdy nejvíce mladých lidí studuje na VŠ. Nejoblíbenějším oborem se stal obchod a administrativa, dále se umístily společenské vědy, inženýrství a strojírenství, zdravotní péče a vzdělání a výchova. Zajímavý trend je i v počtu studujících žen a cizinců. Na začátku sledovaného období (r. 2009) počet studujících žen výrazně převyšoval počty studujících mužů. Ke konci sledovaného období se počty již vyrovnávají. Cizinci studují převážně na soukromých vysokých školách. Je diskutabilní otázka, proč si cizinci vybírají převážně studium na soukromých školách – zda z hlediska dostupnosti tohoto studia nebo díky větší nabídce a vstřícnému přístupu, anebo z důvodu skloubení pracovní kariéry se studiem. Nízká studijní úspěšnost se objevuje u všech studijních programů v posledních desetiletích. Situace se nelepší hlavně u bakalářského studijního programu. V poslední době dochází ke stagnaci díky zavedeným opatřením na vysokých školách. Zároveň se po r. 2014 zvyšuje procento neúspěšnosti i u magisterského studijního programu, což je potřeba brát jako varovný signál. Ještě vyšší studijní neúspěšnost je při studiu na technických školách. Neúspěšně studující představují pak problém i pro stát, který pak tyto studenty zbytečně dotuje. Pozitivní zprávou je, že celková vzdělanost obyvatelstva v ČR se stále zvyšuje. Od r. 1993 jde o téměř poloviční nárůst. Neustále rostou i veřejné výdaje na vzdělávání a školské služby, v otázce vysokých škol však dochází k poklesu a vysoké školství zůstává i nadále podfinancováno. Přesto, že rozpočet vysokých škol v posledních letech narůstá, podíl výdajů na vysoké školy na objemu HDP stoupl jen o setiny procenta. Nízké výdaje na vzdělávání směrem k HDP pak brzdí snahy v otázce zkvalitnění školství v Česku.

V otázce počtu vysokých škol v Německu na rozdíl od situace v ČR došlo za sledované období k největšímu nárůstu soukromých škol. Počet veřejných a církevních univerzit se naproti tomu ve stejném období téměř nezměnil. Největších změn co do počtu vysokých škol ve veřejném i soukromém sektoru doznává vývoj univerzit aplikovaných věd. Počty studentů výrazně rostou a dosahují svého maxima. Svou roli zde právě sehrál fakt, že se vznikem nových soukromých škol se na tyto školy hlásí i více nových studentů. V univerzitním sektoru je však význam soukromých vysokých škol stále okrajový. Poptávka po studijních programech v Německu je i nadále do značné míry uspokojována veřejnými univerzitami, a to hlavně z toho důvodu, že soukromé vysoké školy jsou zpravidla mnohem menší než veřejné vysoké školy. Německo je jednou ze zemí, v nichž se v mezinárodním srovnání účast na vysokoškolském vzdělávání zvyšovala poměrně pomalu. Jedním z hlavních důvodů je to, že v Německu existuje - na rozdíl od většiny ostatních zemí OECD - silný, především duální systém odborného vzdělávání. To umožňuje realizaci příslušné odborné kvalifikace mimo univerzity. V otázce počtu cizinců je vidět shodný trend v ČR i v Německu. Počet i podíl zahraničních studentů na německých univerzitách ve sledovaném období rostl. Znatelně se však změnilo složení skupiny zahraničních studentů. Podíl zahraničních studentů z Evropy klesá dobrých 15 let, zatímco významně vzrostl význam studentů z Asie, severní Afriky a Blízkého a Středního východu. Nárůst podílu studujících cizinců v průběhu 10 let výrazně převyšuje nárůst podílu studujících německé národnosti. V kategorii studujících německé národnosti je vyšší nárůst podílu žen; u cizinců je to naopak. Nejvíce vyhledávanými obory ve všech studijních programech jsou právo, ekonomie a sociální vědy, přírodní vědy, inženýrství. Velká část německých studentů studuje též v zahraničí. Jejich počty jsou ve sledovaném období vyrovnané nebo mírně kolísají. Snaze českých studentů vysokých škol vycestovat do zahraničí a vzdělávat se na jiné vysoké škole brání celkem náročný administrativní proces, což osobně vnímám také jako velkou přítěž, která může v této snaze i odradit.

Nabídka získání mezinárodního dvojitého titulu je v obou zemích. V Německu je sice tato nabídka širší než v ČR, ale s ohledem na celkové počty studijních programů je tato nabídka v obou zemích stále nízká.

Rozpočet na vzdělávání, výzkum a vědu se v Německu neustále navyšuje, přičemž z hlediska procentuálního podílu na HDP to znamená nárůst pouze minimální. V terciární oblasti se rozpočet také navýšil, ovšem procentuální podíl na HDP je shodný a nezaznamenal ve sledovaném období žádný nárůst. Významnou roli při financování univerzit a jako zdroje

jejich příjmu hrají fondy třetích stran. Jde o nezanedbatelnou roli při financování především výzkumu a vývoje.

Pokud jde o nejvyšší odbornou kvalifikaci, lze ve sledovaném období v Německu vysledovat pouze malé rozdíly mezi ženami a muži v produktivním věku (od 15 do 65 let). Při srovnání mezi západem a východem Německa lze stále nalézt jasné regionální rozdíly u nejvyšší odborné kvalifikace, zatímco rozdíly mezi pohlavími v rámci regionů jsou poměrně malé. Zajímavé zjištění je v otázce získání akademického titulu: ženy ve východním sektoru zaujímají větší procento než muži; v západním sektoru je to právě naopak. Uvedené rozdíly mezi ženami a muži jsou způsobeny zejména výraznými rozdíly ve vzdělání mezi staršími generacemi - v západním i východním Německu.

Mezinárodní srovnání také přineslo zajímavá zjištění. Jedná se především o srovnání ČR a Německa se zeměmi EU na terciární úrovni. Terciární úroveň v tomto srovnání nelze přesně oddělit v rámci klasifikace ISCED 2011, proto jsou zjištěné výsledky celkové.

Co se týká studentů terciárního vzdělávání, obě země dosahovaly průměru zemí EU 28 v bakalářském studijním programu; v magisterském studijním programu dokonce obě země tento průměr překračovaly. Nejvyšší rozdíl byl patrný na doktorské úrovni (téměř dvojnásobek). Vysokoškolského vzdělání dosahovalo v zemích EU 28 ke konci sledovaného období průměrně 33 % obyvatel ve věku 25 až 64 let. Zde se potvrzují zjištěná data z předcházejících podkapitol, kdy v ČR mělo vysokoškolské vzdělání více žen než mužů a s celkovými 23 procenty nedosahovalo ani průměrné úrovně zemí EU 28. Německo je se svými 30 procenty také pod průměrem zemí EU 28, převažuje však více vysokoškolsky vzdělaných mužů nad ženami. V obou zemích dochází k postupnému nárůstu vysokoškolsky vzdělaných obyvatel, ovšem při srovnání se zeměmi EU 28 nedosahuje průměru trvale ani jedna země. Menší propad zaznamenává Německo, ČR je dlouhodobě daleko pod průměrem.

Nezaměstnanost absolventů vysokých škol ve věku od 25 do 64 let zemí EU 28 se v průběhu let neustále snižuje. V mezinárodním srovnání se umísťují obě země pod průměrem těchto zemí. Velký pokles zaznamenala však ČR, která patřila se svými 1,9 % v r. 2019 mezi země OECD s vůbec nejnižší mírou nezaměstnanosti. Tento procentuální podíl lze pak interpretovat jako přirozenou míru nezaměstnanosti. Při srovnání v mezinárodním kontextu je však třeba mít na paměti rovněž odlišnou míru nezaměstnanosti v jednotlivých státech.

Ve většině zemí OECD a dalších partnerských zemích má většina 25 až 34letých s terciárním vzděláním bakalářský titul, i když se tento poměr v jednotlivých zemích značně liší. V ČR je nejvíce zastoupen magisterský studijní program; v Německu je naopak převažující bakalářský studijní program. Obě země však svými procenty opět zaujímají příčky pod průměrem zemí OECD.

Počet mezinárodních a zahraničních účastníků terciárního vzdělávání ve sledovaném období dle OECD neustále roste. Přestože je drtivá většina těchto účastníků zapsána v zemích OECD, největší nárůst je zaznamenán u mezinárodně mobilních účastníků zapsaných v zemích mimo OECD. V roce 2020 byly z důvodu zabránění šíření pandemie COVID-19 vysoké školy po celém světě uzavřeny, což by mohlo ovlivnit více než 3,9 milionu mezinárodních a zahraničních studentů zapsaných v zemích OECD. ČR i Německo se podílí aktivně v otázce mobility zahraničních studentů v EU. Obě země dosahovaly ke konci sledovaného období shodné výsledky a v porovnání s průměrem zemí OECD měly dvakrát tak vyšší podíl tuzemských studentů terciárního vzdělávání v zahraničí.

V oblasti veřejných výdajů na vzdělávání v procentuálním vyjádření z HDP si ČR vedla hůř než sousední Německo. Německo bylo těsně nad průměrem zemí EU 28, ČR výrazně pod průměrem. Neméně důležitou oblastí jsou státní rozpočtové výdaje a dotace na výzkum a vývoj. ČR je na srovnatelné úrovni se zeměmi EU 28, mírně tento průměr překračuje; Německo se průměru vzdálilo a do výzkumu a vývoje investuje dlouhodobě daleko více finančních prostředků. Domnívám se však, že i v ČR je již zaznamenán rostoucí trend a dochází ke zlepšování nepříznivé situace v oblasti výzkumu a vývoje. Ve všech zemích OECD i partnerských zemích je významná část národního bohatství vynakládána na vzdělávací instituce. Jak ČR, tak i Německo jsou svým podílem opět pod průměrem zemí OECD; ČR opět výrazněji.

Pro doplnění vlastní práce jsem si vybrala dvě vysoké školy, u nichž jsem využila jak data primární, tak i sekundární u vybraných kvantitativních ukazatelů pro dokreslení vnitřního prostředí univerzit a zjištění jsem doplnila o kvalitativní údaj ukazující na úspěšnost absolventů a jejich zaměstnatelnost. Univerzity jsou si v určitých ohledech podobné, např. v nabídce studijních programů a možnosti získání mezinárodního dvojitého diplomu. Obě dvě univerzity hrají významnou roli ve svém regionu. UJEP je jedinou univerzitou v Ústeckém kraji; TU je největší univerzitou v německém Sasku a jednou z největších technických univerzit v Německu samotném. Samozřejmě velikostí i celkovým počtem studentů TU přesahuje UJEP (téměř třikrát). TU se pyšní jedinečností v různorodosti

oborů a je oceněna titulem Excellence. Obě univerzity se v některých nabízených oborech shodují (např. humanitní a sociální vědy, kultura, životní prostředí). TU nabízí navíc i biomedicínu a bioinženýrství a např. mikroelektroniku.

TU vystupuje velice vstřícně ke studentům, kteří potřebují skloubit studium s péčí o děti. Je certifikována jako univerzita vhodná pro rodiny. UJEP tyto služby studentům nenabízí. Dle mého názoru by tato služba určitě byla studenty v českém prostředí také využívána při sladění rodinného a studijního života.

Z kvantitativních ukazatelů jsem si pro komparaci vybrala opět období posledních deseti let. Mezi vybranými ukazateli jsou např. vývoj v počtech studentů a cizinců, upřednostňovaný výběr oborů a forma studia. Vývoj počtu studentů má u obou univerzit za sledované období sestupný trend. V ČR tento trend souvisí obecně i s populační křivkou; na TU v Drážďanech to zřejmě souvisí s údajně pravicovým obrazem města, kdy se pro studium v této lokalitě rozhodlo méně mladých lidí. Shodně jsou na tom univerzity i v počtech cizinců, jejichž počty narůstají. Na UJEP byl největší zájem o studium na Pedagogické fakultě a Fakultě sociálně ekonomické; na TU díky technickému zaměření pak o Stavebnictví a životní prostředí, Inženýrské vědy a Matematiku a přírodní vědy. Co se týká formy studia, na UJEP převládá ve sledovaném období prezenční forma nad kombinovanou/distanční, vyjma magisterského studijního programu. Na TU jednoznačně převládá prezenční forma studia. Je to dáno z velké části nabídkou technických oborů, ale i podmínkami, které umožňují a zároveň regulují či omezují dálkové/kombinované studium.

V otázce studijní neúspěšnosti se obě univerzity snaží o její snížení prostřednictvím poradenství, konzultací či kurzů. I přesto je studijní neúspěšnost především v 1. ročníku ve všech studijních programech na UJEP velmi vysoká. Na TU funguje velice dobře oblast vysokoškolského poradenství a jeho schopnost předcházet předčasným odchodům ze studia. Je založeno na systému, který hlídá studijní odchylky. Jedním z názorů na studijní neúspěšnost na TU i obecně v Německu je ten, že univerzity přijímají velký počet studentů hlavně z důvodu financování. To se však na začátku r. 2021 změnilo a financování probíhá bez ohledu na počet studentů. Na veřejných vysokých školách v ČR i nadále funguje princip financování dle počtu studentů.

Zajímavý je i aktuální projekt *PASST*, který funguje na TU. Jedná se o systém včasné reakce, který má podpořit úspěšné dosahování předepsaných studijních výsledků. Spuštěním tohoto projektu se zároveň změnilo i financování saských veřejných škol, které je vázáno na počty úspěšných absolventů spolu s včasným dokončením studia. Tento krok vnímám jako

velmi pozitivní. Implementace tohoto financování v prostředí UJEP i obecně českých vysokých škol by motivovala nejen samotné vysoké školy kvalitně vzdělávat své studenty, ale i studenty k úspěšnému dokončení svých studií.

UJEP sleduje nezaměstnanost na základě kontaktu s absolventy prostřednictvím portálu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Zaměstnavatelé přijímají absolventy nejen na základě získaného vysokoškolského diplomu, ale posuzují je i z hlediska reálných schopností a dovedností. Nejvíce nezaměstnaných absolventů bylo v r. 2020 po studiu na Pedagogické fakultě a Fakultě sociálně ekonomické. Nezaměstnanost absolventů TU je rok po ukončení velmi nízká. Za odborníky jsou považováni absolventi již po získání bakalářského studijního programu. Skutečná data týkající se úspěšnosti svých absolventů si však TU i ostatní vysoké školy střeží z důvodu konkurenčního prostředí i obavy z faktu, že neposkytují svým studentům kvalitní výuku a vzdělání. I v českém prostředí často vysoké školy tyto informace poskytují pouze interně a pro vlastní potřebu a zpětnou vazbu.

Jak v ČR, tak i v Německu probíhá srovnávání vysokých škol dle hodnotících kritérií a tvoří se každoročně žebříček těch nejlépe hodnocených. V národním srovnání byla hodnocena UJEP jako pouze průměrná. Naopak TU se umístila ve své zemi ve dvou oborech (Informační systémy a Průmyslové inženýrství) na páté příčce, což je v tak velké zemi a konkurenci výborné umístění. Současně se TU umísťuje pravidelně i v mezinárodním žebříčku (173. místo). UJEP je mimo rámec hodnocení.

Závěrem lze říci, že každý systém vysokoškolského vzdělávání je jedinečný, unikátní. Má svá specifika, která vycházejí z tradic dané země, její historie a postojů. Německý systém vysokého školství by dle mého názoru mohl být v mnoha ohledech pro ČR inspirující. V práci byly popsány některé náměty z fungujícího německého vysokoškolského systému, které by se daly aplikovat i v českém stagnujícím prostředí a mohly být zohledněny v reformních změnách.

Hlavní přínos práce lze spatřovat v deskripci obou systémů, v mnohoúrovňové komparativní analýze z hlediska kvalitativního i kvantitativního s využitím primárních i sekundárních dat z českých i cizojazyčných zdrojů, a to s přihlédnutím k možnostem vyplývajícím z omezení během pandemie COVID-19. Na základě této analýzy byla následně provedena syntéza takto získaných dat.

6 Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje

ČECHOVÁ, Hana, Jana HENDRICOVÁ a Ladislav ČERYCH, ed. Terciární vzdělávání ve vyspělých zemích: vývoj a současnost. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1997. ISBN 8021102691.

MATĚJŮ, Petr, Blanka ŘEHÁKOVÁ a Natalie SIMONOVÁ. *Strukturální determinace růstu nerovností: strukturální reformy a dostupnost vysokoškolského vzdělání v České republice*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003. Sociological papers. ISBN 80-7330-022-2.

PRUDKÝ, Libor, Petr PABIAN a Karel ŠIMA. *České vysoké školství: na cestě od elitního k univerzálnímu vzdělávání 1989-2009*. Praha: Grada, 2010. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3009-7.

PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika: mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. 3., aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0870-9.

PRŮCHA, Jan. *Vzdělávací systémy v zahraničí: encyklopedický přehled školství v 30 zemích Evropy, v Japonsku, Kanadě, USA*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. ISBN 978-80-7552-845-2.

PRŮCHA, Jan. *Vzdělávání a školství ve světě: základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.

VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2003. ISBN 80-867-2304-6.

Internetové zdroje

Bachelor und Master. *Studienwahl.de: Der offizielle Studienführer für Deutschland* [online]. 2021 [cit. 2021-05-22]. Dostupné z: <https://studienwahl.de/studieninfos/abschluesse-und-organisation/bachelor-master>

Bildung in Deutschland 2020 [online]. Bielefeld: Media GmbH & Co., 2020 [cit. 2021-06-05]. ISBN 978-3-7639-6130-6. Dostupné z: https://www.bildungsbericht.de/static_pdfs/bildungsbericht-2020.pdf

BLÁHA, Filip. Jak předcházet studijní neúspěšnosti? Příklady ze zahraničí ukázal workshop. *Universitas: magazín vysokých škol* [online]. 07.12.2020 [cit. 2021-04-27]. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/forum/6324-jak-predchazet-studijni-neuspesnosti-priklady-ze-zahranici-ukazal-online-workshop>

BOHKLEN, Jan. Wie bewerbe ich mich an einer Uni? Bewerbung an einer Universität. *Profiling Institut* [online]. 2018, 08.02.2018 [cit. 2021-05-13]. Dostupné z: <https://www.profiling-institut.de/wie-bewerbe-ich-mich-an-der-uni/>

Bundesministerium für Bildung und Forschung [online]. 2021 [cit. 2021-02-02]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/bmbf/de/>

Česká republika: Terciární vzdělávání. *Eurydice* [online]. 2021, 05.05.2021 [cit. 2021-06-23]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/higher-education-21_cs

Česká republika: Typy institucí v terciárním vzdělávání. *Eurydice* [online]. 2021, 08.03.2021 [cit. 2021-05-19]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/types-higher-education-institutions-21_cs

ČESKO. Zákon č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, ve znění pozdějších předpisů.

Český statistický úřad [online]. [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/home>

Destatis. Statistische Bundesamt. [online]. 2021 [cit. 2021-06-15]. Dostupné z: https://www.destatis.de/DE/Home/_inhalt.html

Deutschland: Qualitätssicherung in der Hochschulbildung. *Eurydice* [online]. 2021, 01.04.2021 [cit. 2021-06-21]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/quality-assurance-higher-education-25_de

European Education and Culture Executive Agency. *Evropská komise* [online]. 2021 [cit. 2021-02-07]. Dostupné z: https://www.eacea.ec.europa.eu/index_en

Eurostat. *European Commission* [online]. 2020 [cit. 2021-03-11]. Dostupné z: <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

Evropský parlament [online]. 2021 [cit. 2021-05-04]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/portal/cs>

HOBLE, Dietmar, Svenja PFAHL a Lena MANN. Berufliche Bildung 1991-2017. In: *WSI GenderDatenPortal: Bildung* [online]. Düsseldorf: Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliches Institut, 2019 [cit. 2021-06-09]. Dostupné z: <https://www.wsi.de/de/bildung-14616-hoehster-beruflicher-abschluss-1991-2017-14825.htm>

Hochschul Kompass: Ein Angebot der Hochschulrektorenkonferenz [online]. 2021 [cit. 2021-05-11]. Dostupné z: <https://www.hochschulkompass.de/home.html>

Hochschulen: Studierende nach Bundesländern. *Destatis: Statistisches Bundesamt* [online]. 2021 [cit. 2021-03-15]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bildung-Forschung-Kultur/Hochschulen/Tabellen/studierende-insgesamt-bundeslaender.html>

Hochschulgesetze des Bundes und der Länder. *Deutscher Hochschulverband: Die Berufsvertretung der Wissenschaftlerinnen und Wissenschaftler in Deutschland* [online]. 2021 [cit. 2021-06-04]. Dostupné z: <https://www.hochschulverband.de/hochschulgesetzsammlung>

ISKRA, Katarzyna Anna. Vysokoškolské vzdělávání. *Evropský parlament* [online]. 2021 [cit. 2021-06-20]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/140/vysokoskolske-vzdelavani>

ISCED 2011. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. 2021 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <https://www.datenportal.bmbf.de/portal/de/G293.html>

KEHM, Barbara. Deutsche Hochschulen: Entwicklung, Probleme, Perspektiven. *Bundeszentrale für politische Bildung* [online]. 2015, 28.04.2015 [cit. 2021-02-27]. Dostupné z: <https://www.bpb.de/gesellschaft/bildung/zukunftsbildung/205721/hochschulen-in-deutschland?p=all>

KEMÉNYOVÁ, Zuzana. První univerzity si mohou samy akreditovat programy. *Universitas: magazín vysokých škol* [online]. 01.08.2018 [cit. 2021-02-10]. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/aktuality/1312-prvni-univerzity-si-mohou-samy-akreditovat-programy>

KÖRNER, Milan. Rozvoj vysokého školství v ČR a jeho širší historické a středoevropské souvislosti. In: *Urbanismus a územní rozvoj: Ročník XIII, 6/2010* [online]. Brno: Ústav územního rozvoje, 2010 [cit. 2021-01-13]. ISSN 1212-0855. Dostupné z:

https://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/casopis/2010/2010-06/08_rozvoj.pdf

LANDGRAF, Johann-Christoph. Trotz Pegida: Mehr internationale Studierende an der TU. *Sächsische.de* [online]. 08.09.2021 [cit. 2021-10-02]. Dostupné z: <https://www.saechsische.de/dresden/tu-dresden/trotz-pegida-mehr-internationale-studierende-an-der-tu-dresden-5515874-plus.html>

Legislativa a metodické pokyny pro vysoké školy. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2021 [cit. 2021-05-02]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/legislativa>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. [cit. 2021-01-15]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/>

Monitor - informační portál Ministerstva financí ČR [online]. 2021 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://monitor.statnipokladna.cz/>

Munich Business School [online]. 2021 [cit. 2021-09-06]. Dostupné z: <https://www.munich-business-school.de/>

Národní akreditační ústav pro vysoké školství [online]. Praha, 2020 [cit. 2021-03-07]. Dostupné z: <https://www.nauvs.cz/index.php/cs/>

Německá akademická výměnná služba [online]. 2021 [cit. 2021-06-05]. Dostupné z: <https://www.daad.cz/cs/>

Nová klasifikace ISCED 2011. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. 2015 [cit. 2021-01-11]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/isced>

Organisation for Economic Co-operation and Development [online]. 2020 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://www.oecd.org/>

Otevřená evropská akademie ekonomiky a politiky [online]. Praha, 2021 [cit. 2021-02-02]

První pětiletka hodnocení vysokých škol dokončena. *Věda a výzkum.cz* [online]. 02.07.2021 [cit. 2021-09-17]. Dostupné z: <https://vedavyzkum.cz/politika-vyzkumu-a-vyvoje/politika-vyzkumu-a-vyvoje/prvni-petiletka-hodnoceni-vysokych-skol-dokoncena>

SCHÄFER, Celine a Zoe Florina JANSEN. Rausgeprüft im ersten Semester. *Frankfurter Allgemeine Zeitung* [online]. 27.04.2021 [cit. 2021-06-16]. Dostupné z:

<https://www.faz.net/aktuell/karriere-hochschule/hoersaal/exmatrikulation-im-ersten-semester-klausuren-immer-schwieriger-17296618.html>

SCHÖN, Stephan. Studieren in Sachsen lohnt sich. *Sächsische.de* [online]. 19.10.2020 [cit. 2021-09-01]. Dostupné z: <https://www.saechsische.de/sachsen/absolventenstudie-studieren-in-sachsen-lohnt-sich-kommentar-5299632-plus.html>

SCHÖN, Stephan. Wer in Sachsen studiert, der bleibt oft in Sachsen. *Sächsische.de* [online]. 19.10.2020 [cit. 2021-09-01]. Dostupné z: <https://www.saechsische.de/sachsen/studium-tu-dresden-sie-bleiben-im-lande-absolventen-in-sachsen-5299095-plus.html>

Soukromé vysoké školy a jejich vývoj od roku 2000. *Český statistický úřad* [online]. 2021 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534966/w-3314a8.pdf/da4fca87-145e-4f84-8940-775b0c5e6141?version=1.0>

Statista [online]. 2021 [cit. 2021-03-03]. Dostupné z: <https://de.statista.com/>

Stiftung Akkreditierungsrat [online]. 2021 [cit. 2021-02-26]. Dostupné z: <https://www.akkreditierungsrat.de/>

Strategie programu poskytování vládních rozvojových stipendií na období 2019–2024. *Ministerstvo zahraničních věcí* [online]. 2019, 26.04.2019 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/dvoustranna_zrs_cr/stipendia/strategie_programu_poskytovani.html

Strategické materiály. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2021 [cit. 2021-02-11]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/strategicke-materialy>

Studium. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. 2021 [cit. 2021-01-10]. Dostupné z: <https://www.bmbf.de/bmbf/de/bildung/studium/studium>

Study in Germany. *Bundesministerium für Bildung und Forschung* [online]. 2021 [cit. 2021-06-05]. Dostupné z: <https://www.study-in-germany.de/de/>

Technische Universität Dresden [online]. 2021 [cit. 2021-07-27]. Dostupné z: <https://tu-dresden.de/>

TRAMBA, David. Vysokoškolská vybitená: Soukromé vysoké školy trpí úbytkem studentů, slabší kusy odpadly. Tři desítky škol jsou na nevelký český trh až příliš. *Týdeník*

Hrot [online]. 23.08.2020 [cit. 2021-06-16]. Dostupné z: <https://www.tydenikhrot.cz/clanek/vysokoskolska-vybijena>

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem [online]. 2021 [cit. 2021-07-15]. Dostupné z: <https://www.ujep.cz/cs/>

Výroční zpráva o činnosti - 2020 [online]. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2021 [cit. 2021-07-15]. Dostupné z: https://www.ujep.cz/wp-content/uploads/2021/06/VZC-2020_TEXT_fin.pdf

VysokeSkoly.cz [online]. Praha, 2020 [cit. 2021-06-13]. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/>

Vysoké školy od roku 1989–2000. *Český statistický úřad* [online]. 2021 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534966/w-3314a6.pdf/610ca25f-b9bd-4c82-bcc7-5695919f703e?version=1.0>

Vysoké školy od roku 2000. *Český statistický úřad* [online]. 2021 [cit. 2021-01-25]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20534966/w-3314a7.pdf/bb4ef087-3900-423f-940f-f5b1155e4d04?version=1.0>

Wie finanzieren sich Hochschulen? *Uniturm.de* [online]. 2021 [cit. 2021-06-10]. Dostupné z: <https://www.uniturm.de/magazin/finanzen/hochschulen-finanzierung-1467>

WirtschaftsWoche University Ranking 2021: Munich Business School Is Germany's Most Sought-After Private Business School for the Second Year in a Row. *Munich Business School* [online]. 28.05. 2021 [cit. 2021-09-09]. Dostupné z: <https://www.munich-business-school.de/insights/en/2021/wirtschaftswoche-university-ranking-2021-munich-business-school-is-germanys-most-sought-after-private-business-school-for-the-second-year-in-a-row/>

WOHLFAHRT, Charlotte. *Studieren in Deutschland. Was-Wann-Wie?* [online]. Moskau: Deutscher Akademischer Austausch Dienst, 03.04.2015 [cit. 2021-03-28]. Dostupné z: <https://docplayer.org/9640615-Studieren-in-deutschland-was-wann-wie-charlotte-wohlfarth-daad-aussenstelle-moskau-rjasan-3-april-2015.html>